

Croatica Christiana

Periodica

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOG BOGOSLOVNOG FAKULTETA U ZAGREBU

God. XII

Zagreb 1988.

br. 21

rasprave i prilozi

Izvorni znanstveni rad

UDK: 949.713"04/14":92 Ivan Trogiraniin

„VITA B. IOANNIS CONFESSORIS EPISCOPI TRAGURIENSIS ET EIUS MIRACULA“ U IZDANJU IVANA LUČIĆA-LUCIUSA I NJEGOVE „NOTAE HISTORICAE AD VITAM“

Miroslav KURELAC, Zagreb

Poticaaj da objavi život sv. Ivana Trogirskog, zaštitnika rodnog mu grada, dobio je Lučić sigurno vrlo rano u obiteljskom krugu. Tu su se zasigurno prepisivali, čitali i komentirali tekstovi uvršteni u dva značajna obiteljska rukopisna zbornika pisana hrvatskim i latinskim jezikom *Vrtal* i *Codex Lucianus*.¹

¹ *Vita B. Ioannis Confessoris Episcopi (!) Traguriensis et eius Miracula,*

Romae, Typis Thomae Colini. 1657. Superiorum permissu (8°, 62 + nn. str.)

Sadrži: Vita Beati Ioannis Episcopi, et Confessoris Traguriensis, et eius Miracula: Impensis Reuerendi Domini Ioannis Statilii Traguriensis Praepositi Ursiensis Serenissimi Regis Hungariae Secretarii excusa. (str. 1-21) - Thomae Nigri Dalmatae Protonot. Apostolici in piam curam Joannis Statilii Tragurita (str. 22) - Ioannis Lucii Notae Historicae ad vitam B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis (str. 23-56) - Exemplum Hymn. et Antiphon: antiqu: et corret. (str. 57-62) - Errata-Corrige (str. 63 nn.)

Lučićev vlastiti primjerak ovoga tiskanog djela čuva se u Naučnoj biblioteci u Zadru (nekad „Biblioteca Paravia“), Sign. Ms. 766. Sadrži brojne korekture i dopune unesene Lučićevom rukom. Na kraju su ulijepljene četiri stranice raznog sadržaja, pisane Lučićevom rukom. (Fotografija 55. stranice s Lučićevim rukopisnim dodacima, vidi prilog 6. radnji: M. KURELAC, *Bibliografija o Ivanu Lučiću-Luciusu i njegovu djelu*, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 6, Zagreb, 1969).

Kasnija izdanja:

Daniele FARLATI, *Illyricum Sacrum*, Tomus IV, Venetiis, 1769, str. 310-322, *Addimenta*, str. 322-329. (Farlati je legendu razdjelio na poglavlja i popratio bilješkama, od kojih su neke Lučićeve, a neke njegove. Postoje i njegove intervencije u tekst legende.)

Franjo RAČKI, *E vita b. Joannis episcopi traguriensis. Documenta historiae Chroaticae periodum antiquum illustrantia, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, vol. VII, Zagreb, 1877, str. 449-453. (Objavljen je prvi dio prema izdanju I. Lučića, bez njegovih bilježaka. Rački je intervenirao u tekst legende.)

Ferdo ŠIŠIĆ, *Vita s. Joannis ep. Traguriensis auctore anonymo. Pars prima. Acta S. Joannis et obitus. Caput IV, V, VI. Priručnik izvora hrvatske historije, Dio I*, Zagreb, 1914, str. 619-622. (Prema izdanju D. Farlatia, bez Lučićevih i Farlatievih bilježaka. Šišićev prijevod na hrvatski str. 565-568).

Ferenc Albin GOMBOS, *Vita s. Ioannis Ursini ep. Traguriensis auctore anonymo. Excerpta. Catalogus*

Zbornik *Vrtal* („Vartal“)^{1a}, u kojem je Ivanov otac Petar Lučić (Lucij) sabrao brojne duhovne pjesme i druge sastavke hrvatskih autora 16-17. stoljeća, uvrstivši i neke svoje stihove, u tom je pogledu od posebnog značenja. Na prvome mjestu (fol. 1-18) nalazi se ovdje hrvatskim jezikom pisan i život sv. Ivana Trogirskog pod naslovom *Xiuot Suetoga Iuana Biscupa Troghirscoa*. Tekst je pisao rukom Petar Lučić, međutim prve dvije stranice ispisao je sam povjesničar Ivan Lučić, vjerojatno nadopunjavajući trošne ili oštećene stranice. Poslije teksta *Života* na fol. 18 verso nalazi se molitva sv. Ivanu, a zatim slijedi „Indulgentia od svetoga Ivana biscupa Troghirscoa“, koju je izdao papa Eugenije, a prevedena je na hrvatski (završava na fol. 18 verso). U ovom zborniku nalazi se još nekoliko tekstova posvećenih sv. Ivanu Trogirskom. To su: Molitua S. Iuana“ (fol. 29), „Na blagdan Suetoga Iuana Troghirscoa molitua vcignena po Petru Luciu“ (fol. 189 verso), „Molitua S. Iuanu u urime xestochi smarti i nemochi, P.L.“ (fol. 344 verso - 345), „Molitua Isusu, Blaxenoy Diui i suetim obranitegliem Troghirschim cicha

fontium historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendantium..., Budapestini, vol. II, 1937; vol. III, Budapestini, 1938.

Milan IVANIŠEVIĆ, *Vita Beati Ioannis Episcopi et Confessoris et eius Miracula... Život svetog Ivana Trogirskog, Legende i kronike*, Splitski književni krug, Svjedočanstva, knjiga 2, Split, 1977, str. 103-121. (Prema izdanju I. Lučića na osnovi Lučićeva primjerka iz Naučne biblioteke u Zadru. Izostavljena je isprava pape Eugenija iz 1438, himne i antifone u čast sv. Ivanu i Lučićeve *Notae historicae*.)

Grada: Lučićev rukopisni kodeks s prijepisima isprava, natpisa, odlomaka kronika, statuta, oficija, antifona, pjesama, epigrama i drugih sastavaka vezanih uz vrijeme i čašćenje sv. Ivana Trogirskog, te uz Lučićeve *Notae*. (Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 6608, 94 fol.)

1a Rukopis: Arhiv JAZU u Zagrebu, Sign. IV. a, 31.

U literaturi se zbornik naziva *Vrtal*, a u rukopisu stoji *Vartal*. Pisala ga je pretežno ruka Petra Lučića. Čuva se u Arhivu JAZU u Zagrebu, Sign. IV. a, 31. Nastao je oko 1573-1595. s dopunama iz početka 17. stoljeća, od kojih je neke unio povjesničar Ivan Lučić.

Na fol. 2 a stoji:

„Vcigneno po Petru Luciu
Ov jest cvitja Vartal pun slasti duhovne
Od sebe odvargal jest ke su svitovne.
Neka vartli ine uzdarže razlike
Slasti koja vene, koja ni vavike.
Jer nije ovdike svitovni perivoj

Neg slasti jest, od ke pića duši tvojoj.
Po istomu P.L.“
Na fol. 371 verso stoji:

„Pisah ja Lucij Petar ovih knjig veći dil
Za majke i sestar dat jim razgovor mil.“

U ovom zborniku prepisao je Petar Lučić iz starijih rukopisa hrvatsku duhovnu poeziju i prozu 16. stoljeća raznih autora, a unio je ulomak Marulićeva autografa (43 lista), te svoje pjesme, epigrame i druge sastavke. Ivan Lučić napisao je svojom rukom nekoliko folija. Sadržaj na fol. II-IV, „Život Suetoga Ivana Biskupa Troghirscoa“ na fol. 1 (6a) i stihovi „Zato sinco nemoy...“ na fol. 35. Usp. fotografije uz radnju: M. KURELAC, Lučićev autograf djela „De Regno Dalmatiae et Croatiae“ u Vatikanskoj biblioteci i drugi novootkriveni Lučićevi rukopisi, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 6, Zagreb, 1969, str. 159 (fotografije br. 4 i 5). O *Vrtlu* usp.: I. KUKULJEVIĆ, *Pjesma Marka Marulića, Stari pisci hrvatski*, knj. I, Zagreb, 1869. Predgovor Vatroslava Jagića, str. 3-3; I. KUKULJEVIĆ, *Marko Marulić i njegovo doba*, str. XXXV; M. ŠREPEL, *Prvo pjevanje Davidijade, Grada za povijest hrvatske književnosti*, IV, Zagreb 1904, str. 186-215; A. DELALLE, *Petar Lučić i njegov Vrtal*, „Novo doba“, Split 1925, br. 94, str. 25; H. MOROVIĆ, *Marulićev epigon Trogiranin Petar Lučić*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, Beograd 1962, knj. XXVIII, sv. 3-4, str. 234-243; ISTI, *Pjesme Marulićeva epigona Trogiranina Petra Lučića u zbirci*: H. Morović, *Sa stranica starih knjiga*, Split 1968, str. 69-86; J. BADALIĆ, *Marulićevi hrvatski autografi*, Filologija I, Zagreb, 1957, str. 37-57; Ante KATALINIĆ, *Četiri stoljeća Vrtla Petra Lucića - prva hrvatska antologija duhovnog štiva?*, „Obnovljeni život“, Zagreb, XL (1985) 2, 145-155.

smarti. Petar Luciy" (fol. 370 verso). Isto tako u čuvenom zborniku nazvanom *Codex Lucianus*², uz brojne pjesme pisane latinskim jezikom i prozne tekstove razna sadržaja, nalaze se sastavci posvećeni sv. Ivanu Trogirskom. To su: „In D. Ioannem Episcopum Traguriensem exasticom, Seb(astianu)s Mlad(ineus)" (fol. 55), „De Diuo Ioanne Antitstite Tragurij, Fra(ncisco) Lig(niceo) (fol. 62), „In Sanctum Praesulem Joannem Tragurij Patronum praesentissimum. Pet(ru)s Gauden(tiu)s" (fol. 87-87 verso), „Super Tumulum Beati Joan(n)is ep(iscop)i Trag(uriensis)" (fol. 124). Ovaj zbornik sastavio je također Petar Lučić, a kasnije je pripadao njegovu sinu povjesničaru Ivanu Lučiću, koji ga je koristio i popunjavao.³

Predstavnici obitelji Lučić stoljećima su bili operariji (skrbnici) trogirске katedrale. Ivan Lučić obavljao je također tu službu po povratku sa studija. Uz to što je sudio knjige operarijâ i spise, bilo mu je povjereno uređenje kapele sv. Ivana Trogirskog. O tome je Lučić opširno pisao u *Memorie istoriche di Tragurio* (u daljem tekstu: *Memorie*). Lučić kaže: „Dodatak zvoniku bi započet prije 1600. a križ je bio dopremljen 1610. Od ovog vremena dalje nije se ništa osobito gradilo, ali se izrađivalo razno ruho, srebrno posude i ostali pribor za crkvu sve dok nije bilo odlučeno da se podigne oltar s novom rakom da bi se u nju prenijelo tijelo svetog Ivana. Kako sam za ovu gradnju bio zadužen ja zajedno s velečasnim Ivanom Antunom Sborovazzom, tada natpotom, a sada biskupom Kotora, navesti ću podatke o svakom mramoru od kojih je sastavljen onaj oltar i gdje je uzet, kao što sam to učinio u knjigama operarije, zato da se to pamti."⁴

U istom djelu Lučić donosi podatak da je 1434. Ivan Dmine Lučić, operarij, zabilježio „da je kupio pergamene da napiše novi oficij svetog Ivana Trogirskog koji je bio poslan

2 Rukopis: Naučna biblioteka u Zadru, Ms. 617. „Varia Dalmatica“.

Rukopis „Codex Lucianus“, Naučna biblioteka (bivša Paravia) u Zadru, Varia Dalmatica, Ms. 617 (sign. 25290). Kodeks je bio vlasništvo Ivana Lučića, koji ga je darovao zadarskom arhidakonu Valeriju Ponteu (prvobitni vlasnik bio je Ivanov otac Petar). Kasnije je prešao u vlasništvo obitelji Ferrari-Cupilli, a otkupio ga je od njih dr. M. Ivčević (5. studenoga 1877). Ivčevićevi nasljednici ustupili su ga 1936. biblioteci Paravia u Zadru. Rukopis je za vrijeme rata bio odnesen u Italiju. Po povratku rukopisa bivše biblioteke Paravia iz Italije identificirao sam rukopis „Varia Dalmatica“ kao „Codex Lucianus“. Naime G. Praga objavio je iz tog rukopisa nekoliko latinskih pjesama Marka Marulića, ali nije naveo signaturu kao ni naslov. (Vidi: G. PRAGA, *Poesie latine di Marko Marulo da Spalato*, Archivio Storico per la Dalmazia, vol. 21, Roma, 1936, str. 212-221.) Podatke o kodeksu objavio sam po prvi put u katalogu: M. KURELAC - J. STIPIŠIĆ, *Izložba u povodu 300. godišnjice izdanja djela Ivana Luclusa-Lučića „De Regno Dalmatiae et Croatiae“*, Trogir-Zagreb, 1966, str. 13; M. KURELAC, *Ivan Luclus-Lučić. Život i djelo*, Bulletin zavoda za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb XIII(1965)1-3, str. 2-3; M. KURELAC, *Lučićev autograf djela „De Regno Dalmatiae et Croatiae“ i drugi novootkriveni Lučićevi rukopisi*, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 6, Zagreb, 1969, str. 159; M. KURELAC, *Povijesni zapis nazvan „Anonimna kronika“ u rukopisu Naučne biblioteke u Zadru*, Historijski zbornik, god. XXIII-XXIV, 1970-1971, Zagreb, 1971, str. 363-374; N. KOLUMBIĆ, *Rukopisni trogirski zbornik latinskih pjesama nastalih od kraja XV do početka XVII stoljeća, „Mogućnosti“*, Split, XXVII(1980)10-11, 1089-1106. U rukopisu „Codex Lucianus“ nalazi se nekoliko povijesnih i autobiografskih zapisa Ivana Lučića: Popisi crkvinara grada Trogira, odlomci iz neke venecijanske kronike, prijepisi spisa o polaganju doktorata i drugo. Iz ovog kodeksa objavio je I. Lučić nekoliko pjesama, natpisa i zapisa u *Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù* (dalje: *Memorie*) In Venetia, 1673.

3 Iz priloga u ovom tekstu vidi se da je Petar Lučić imao mnogo prijatelja koji su se bavili književnošću. Bili su to predstavnici uglednih trogirskih obitelji. Povjesničar Ivan Lučić uvrstio je u ovaj kodeks nove priloge, mnoge pisane u spomen smrti njegova oca Petra, i nekoliko povijesnih zapisa uz koje je pribilježio varijante i opaske.

4 Ivan LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, sv. II, Split, 1979, str. 1033 (prijevod J. STIPIŠIĆ).

iz Venecije. Može biti", nastavlja Lučić, „da su s tim novim oficijem tada bile ispravljene antifone i himne koje sam na kraju mojih bilježaka k njegovom Životu dao tiskati zajedno sa starim"⁵ (*Memorie*, 487-488 - Povj. svjed. II 1033). Nije naodmet spomenuti da je Desa Lučić bio suvremenik biskupa Treguana, pisca *Života*, i da je s njime bio u Anconi kao poslanik grada Trogira. Isto tako valja napomenuti da je biskup Ivan Statilić, izdavač latinske redakcije *Života*, bio iz roda Lučića. Sasvim je izvjesno da je obitelj Lučić posjedovala primjerak tiskanog izdanja objavljenog troškom Ivana Statilića. Budući da su ovi primjerci postali rijetki, Ivan Lučić je odlučio ponovno objaviti tekst *Života* sa svojim povijesnim komentarom.

Djela posvećena sv. Ivanu Trogirskom bila su u to doba brojna i kolala su u rukopisima, od kojih su mnogi sačuvani. Mogla bi se svrstati u tri grupe. Prva: prijepisi teksta same legende, koju su pisali anonimni pisac i biskup Treguan; druga: tzv. crkvena čitanja - lekcije, unutar kojih su tekstovi *Života* i crkvena pjevanja (antifone i himni) za obredno čašćenje; treća: književni sastavci, pjesme, epovi, drame i sl. Lučićevi suvremenici i prijatelji pokazivali su jednako interes za djela o sv. Ivanu Trogirskom, te su u svojim knjižnicama također držali rukopise vezane uz čašćenje gradskog patrona. Tako je Dominik Andreis⁶, otac povjesničara Pavla Andreisa, dao na upotrebu rukopise kojima se poslužio Giovanni Francesco Loredano za knjigu *Vita di S. Giovanni vescovo Traguriense...*, objavljenu u Veneciji 1648.⁷ Dominik Andreis skupljao je inače povijesne dokumente za povijest grada Trogira i sastavio je povijesni spis *Discorso dei successi più notabili nell'Aquisto e conservazione delli Confini di Traù*.⁸ Ivan Lučić bio

5 Ibidem, str. 1033. G. LUCIO, *Memorie*, str. 487-488.

6 Dominik Andreis (Trogir 1586-1658). Nadimak mu je Laurić. Bio je vječnik grada Trogira, bavio se književnošću, prevodenjem i prikupljanjem povijesnih izvora, posebno gradom za životopis sv. Ivana Trogirskog. Posjedovao je vrijednu biblioteku i kontaktirao s mnogim talijanskim književnicima. Pretpostavlja se da je preveo djelo G. Marina *Strage degli innocenti*. Njegov sin Pavao pisac je povijesti Trogira. Dominik Andreis zaslužan je za izvođenje crkvenog prikazanja *San Giovanni vescovo di Traù* Girolama Brusonia (Venecija, 1656) u Trogiru 1657. Njegovim troškom objavljeni su u Veneciji *Intermedi recitati nella rappresentazione di San Giovanni di Traù* (Venecija, 1658). O Dominiku Andreisu usporedi: Giuseppe SABALICH, *Una rappresentazione sacra a Traù*, „*Rivista Dalmatica*“, Zadar, VI (1902-1903), 3; 4, str. 34-35; 5, str. 137-139, 145-146; Arnolfo BACOTICH, *Della vita e delle opere di Paolo Andreis*, *Archivio storico per la Dalmazia*, vol. 2, III-18, Roma, 1927, str. 273-278; Hrvoje MOROVIĆ, Predgovor izdanju djela Dominika Andreisa, *Discorso*, u: Pavao ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, sv. II, Split, 1978, str. 375-377; Milan IVANIŠEVIĆ, *Život svetoga Ivana Trogirskoga*, „*Čakavska rič*“, Split, VIII (1978)2, 143-145; Dušan BERIĆ, *Andreis Dominik*, *Leksikon pisaca Jugoslavije*, sv. I, Beograd - Novi Sad, 1972, str. 51; Anđelka STIPČEVIĆ-DESPOTOVIĆ, *Andreis Dominik*, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb, 1983, str. 115.

7 *Vita di S. Giovanni vescovo Traguriense di Gio. Francesco Loredano nobile veneto*, In Venetia 1648. O tom djelu veli Filippo Riceputi: „Gianfrancesco Loredano patrizio veneto, sul fondamento di quell' antica vita latina, scrisse di poi la sua nuova italiana, ma con varie cose di più tolte dai manoscritti di Domenico Andreis gentiluomo traurino ed antiquario eccellente e la fece imprimere nella sua patria, dove poi si ristampò altre tre volte“ (F. RICEPUTI, *Memorie di cose Dalmatiche nella Storia della vita di San Giovanni vescovo di Traù*, Zadar, 1864).

8 Rukopis: Arhiv biblioteke Garagnin-Fanfogna (Historijski arhiv grada Splita), privremena signatura 384. Rukopis ima 24 lista i nije sačuvan u cijelosti. Izdanje: Dominik ANDREIS, *Rasprava o stjecanju i čuvanju vjevernih granica trogirskog područja - Discorso dei successi più notabili nell'aquisto e conservazione delli confini di Traù* (cavato da publiche scritture da Domenico Andreis nobile di detta Città). Objavljeno uz: Pavao ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, sv. II, Split, 1978, str. 379-398.

je u dobrim odnosima s ovim uglednim Trogiranimom. Zajedno su bili u Veneciji kao poslanici grada Trogira 1643, a u zborniku *Codex Lucianus* nalaze se pjesme Dominika Andreisa u povodu smrti Lučićeva oca Petra.⁹

Smatra se da je Dominik Andreis pisao pod književnim imenom Dominik Laurić, po baki Lauri rođenoj Papalić, s kojom je obitelji Lučić bio u srodstvu. Pod imenom Laurić napisao je Dominik Andreis pjesmu „Letanie Suetoga Ivana Troghirskoga” 1632. godine. Kad je Lučić objavio *Vita B. Ioannis Ep. Traguriensis*, darovao je jedan primjerak Dominiku Andreisu.¹⁰

Druga Lučiću bliska i prijateljska trogirski obitelj, koja je posebno štovala sv. Ivana Trogirskog, bila je obitelj Čipiko (Cippico) Koriolanović.¹¹ Na nagovor Petra Čipika, župnik iz Pučišća na otoku Braču Sebastian Mladinić (umro 1621) napisao je ep o sv. Ivanu Trogirskom parafrazirajući tekst poznate legende. Djelo je sačuvano u prijepisu Ivana Lučića i zove se *Vita B. Ioannis Epi. Trag. - Metro edita, nec non quatuor particulis distincta Per Sebastianum Mladineum sacerdotem Dalm. Brachien*.¹² Lučić je prepisao ovo pjesničko djelo u čast sv. Ivana najvjerojatnije iz rukopisa koji je posjedovao Čipiko. Lučić je inače obilno koristio knjižnicu i arhiv obitelji Čipiko, što se vidi iz navoda u Lučićevim djelima (*De Regno Dalmatiae et Croatiae, Memorie istoriche di Tragurio, Inscriptiones Dalmaticae*), a bio je posebno povezan s Nikolom Čipikom, iz čije je knjižnice potjecao čuveni kodeks s djelom Petronija Arbitra, kojeg

9 „Codex Lucianus”, Naučna biblioteka u Zadru, Ms. 617, „Varia Dalmatica”, fol. 90. Naslov pjesme: „In obitu Eiusdem Dominicus Andronicus Pat(ritius)”.

10 „Letanie Suetoga Ivana Troghirskoga” završava riječima „Na 1632, 14 nouembra sloxene yesu p(er) gno. Domi. Lourichia ulastelina troghirskoga, ” Arhiv JAZU, Sign. IV a 19, fol. 30-39. - Lučić je u svoj primjerak *Vita B. Ioannis confessoris ep. Traguriensis* priložio imena osoba kojima je poslao primjerke svoga djela, među kojima je na umetnutom listu pod rubrikom „Traù) Nobili”: Domenico Andreis. Naučna biblioteka u Zadru. Ms. 766. fol. 66 verso.

11 Obitelj Cippico - Čipiko stara je trogirski plemićka obitelj. Velik ugled, slavu i bogatstvo postigao je humanist Koriolan Čipiko (1425-1493), koji je kao zapovjednik dijela flote sudjelovao s mletačkom mornaricom u ratu u Maloj Aziji 1470-1474. Svoje ratovanje opisao je u knjizi *Petri Mocenici imperatoris gestorum libri III*, (Venecija, 1477) Izdanje iz 1584. ima naslov *De bello Asiatico*. Koriolan je bio prijatelj slavnog Marka Antuna Sabelika, pisao je pjesme, a podigao je kaštel na „Velikom polju” kraj Trogira, koji je nazvan Kaštel Čipiko, kasnije Kaštel Stari. U samom Trogiru Nikola Firentinac mu je sagradio palaču u gotičkom stilu, čuvenu „Palaču Čipiko”. Potomci Koriolana Čipika nastavili su slavnu tradiciju svoga oca kao književnici, pravnici i crkveni dostojanstvenici. U nekoliko navrata izdavali su Koriolanovo djelo, pa su se počeli nazivati Koriolanovići.

Sinovi Koriolana Čipika pripadali su marulićevskom humanističkom krugu. Marko Marulić posvetio je svoje djelo *De institutione bene vivendi Petru Čipiku*, a Jerolimu je napisao poslanicu. Unuka Koriolana Čipika Milica, Jerolimova kći, uživala je ugled kao obrazovana žena u krugu humanista 16. stoljeća, pa o njoj govori posebno Hvaranin Hanibal Lucić u svojim pjesmama. Koriolanov praunuk, a Alvizov sin Petar napisao je *Život sv. Ivana Trogirskog i Život sv. Katarine*. Literatura: Kruno KRSTIĆ, Čipiko Koriolan (Cippico, Cepio, Coriolanus), Enciklopedija Jugoslavije, sv. 3, Zagreb, 1984, str. 328, s literaturom: Vedran GLIGO, Uvod u: Koriolan ČIPIKO, O azijskom ratu, Split, 1977, str. 7-52.

12 Rukopis Ivana Lučića, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R. 6608, fol. 76-92. Na fol. 76, verso nalazi se uvodna riječ - posveta Sebastijana Mladinića Petru Čipiku: „Sebastianus Mladineus Petro Cippico Aloysii filio compatri humanissimo.” O ovom rukopisu i Sebastijanu Mladiniću pisao je: Petar KAER, O pravom auktoru „Vita S. Joannis episcopi et patroni civitatis Tragurii versibus latinis conscripta” i o jednom nepoznatom rukopisu Ivana Lučića, Prosvjeta, Zagreb, XII(1904)15, 473-475; 16, 502-503; 19, 599-603. Posebno izdanje, Zagreb, 1904, 22 str.

je Lučić posudio radi ekspertize u Rimu.¹³ S Nikolom je Lučić bio u znanstvenoj prepisci. U uvodu spomenutog epa Sebastijan Mladinić opisao je veliku zahvalnost Petra Čipika za čudesno ozdravljenje njegove žene po zagovoru sv. Ivana. Od samog Petra Čipika-Koriolanovića sačuvan je tekst *Gouorenye od cudes Sfetoga Iuana Troghirschoga Bischupa, Vlastelina Rimschoga, iztumačeno od chgnighe Diaçce, po Petru Choriolanouichiu, Troghiraninu*. Tekst se nalazi na fol. 21 verso - 29 verso rukopisa s djelima o sv. Ivanu, od kojih je na prvome mjestu *Xiuot Blaxenoga Sfetoga Iuana Biscupa Troghirschoga* (fol. 1-21), a kao dodatak slijedi, drugim pismom pisan, već spomenuti tekst Dominika Laurića-Andreisa (fol. 30-39). Rukopis je inače bogato ukrašen iluminacijama u boji i pozlaćenim inicijalima.¹⁴ Petru Čipiku-Koriolanoviću pripisuje se i prijevod s latinskog Života sv. Ivana pod naslovom *Xiuot Suetoga Iuana Biscupa Troghirschoga, koji se canta u Troghiru u vellu Carquu na yutrignu od gnegoua Blagdana, ki dohodi na 14 nouembra*.¹⁵

Valja napomenuti da se više manjih pjesama i epigrama Sebastijana Mladinića nalazi u zborniku *Codex Lucianus*. Njih je Ivan Lučić prepisao u poseban rukopisni svezak s gradom vezanom za život i kult sv. Ivana Trogirskog.¹⁶

Među pjesnike koji su pisali u čast sv. Ivana valja ubrojiti i Lučićeva znanca i suradnika Splićanina Petra Gudencija-Radovića, primicerija Splitskog kaptola a kasnije, od 1636, biskupa rapskog.¹⁷ Za boravka u Rimu Lučić je od Gaudencija primao povijesnu građu

13 Lučić u više navrata u svojim djelima navodi dokumente i kronike iz knjižnice i arhiva obitelji Čipiko, posebno u *De Regno Dalmatiae et Croatiae* i *Memorie Istoriche di Tragurio ora detto Traù*. U vezi s trogirskim fragmentom Petronija Arbitra Lučić i Gradić ukazali su na ugled obitelji i kuće Čipika, odakle je potjecao u znanstvenoj polemici osporavani kodeks. U epistoli braći Guilelmu i Petru Blaeu, objavljenoj kao predgovor izdanju, Lučić upravo precizira da je rukopis iz „Bibliothecae Cippicorum”. Usp. *Integrì Titi Petronii Arbitri Fragmentum, Ex antiquo codice Traguriensi Romae exscriptum cum Apologia Marini Statili I.V.D.* (Amstelodami, MDCLXX, fol. 4). U *Memorie* o tome na str. 529-535. O posudbi rukopisa iz biblioteke N. Čipika i dogovorima I. Lučića s Nikolom Čipikom dosta je podataka u Lučićevim pismima Valeriju Ponteu.

14 Arhiv JAZU, Sign. IV a 19. Rukopis je darovao Arhivu župnik Granić iz Muća, što piše na posebnom listiću. Ovdje stoji i bilješka: »Život bl. Ivana biskupa trogirskoga«. - Stari prijevod iz lat. od biskupa Treguana god. 1203, što podsjeća na podatak kod P. ANDREISA, *Storia della città di Traù*, Split, 1908, str. 15, gdje stoji:

„Leggesi nella vita del Vescovo S. Giovanni descritta in lingua slava de Treguano suo successore...”

Tekst pod naslovom „Xiuot Blaxenoga Sfetoga Iuana Biscupa Troghirschoga” objavio je Milan IVANIŠEVIĆ, *Život svetoga Ivana Trogirskoga*, „Čakavska rič”, Split, VIII(1978)2, 152-163. Fotografija početka rukopisa fol. 1, na str. 147.

15 Rukopis, Arhiv JAZU, Sign. IV, d. 63. O rukopisu: M. IVANIŠEVIĆ, o.c., str. 146-148. Ovdje su donijeti podaci i o rukopisima za razne tekstove u vezi sa *Životom sv. Ivana Trogirskog*, razna štenja i odlomci životopisa, iz Arhiva Trogirskog kaptola, Naučne biblioteke u Splitu, Arheološkog muzeja u Splitu, Arhivu župne crkve u Kaštel-Štafilicu, Arhivu župne crkve u Kaštel-Starom, Arhivu župne crkve u Kaštel-Lukšiću i u obitelji Ive Babića u Bolu. Jedan rukopis nalazi se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod naslovom: „Pocimgne Xivot Svetoga Ivanna Biskupa Trogirskoga”, Sign. R 5258.

16 „Codex Lucianus”, Naučna biblioteka u Zadru, Mss. 617 - Varia Dalmatica. - fol. 55-58, 67, 84 verso. Nacionalna i sveučilišna biblioteka, R. 6608, fol. 69-71.

17 Petar Gaudentius - Radović, Split oko 1572 - Rab 1664. Podrijetlom iz splitske plemićke obitelji, Petar je bio izabran za splitskog kanonika 1603. godine. U više navrata boravio je u Rimu, kamo ga je poslao

i slao pisma u domovinu njegovim posredstvom. Gaudencije je objavio u Rimu nekoliko svojih prijevoda i djela (*Istumačenje Simbola apostolskoga to yest Virovanya... Gardinala Bellarina*, v Rimu 1662; *Nacin za dobro umriti... Ivana Iesv Maria*, v Rimu 1657; *Način bogoljubno služiti svetu Misu v Rimu*), a u Lučićevim rukopisima sačuvana je njegova pjesma pod naslovom „In Sanctum Praesulem Ioannem Tragurij Patronum praesentissimum” - „Jam prope deuictam...”, koju je sastavio dok još nije bio biskup rapski.¹⁸

Za svoga drugog boravka u Rimu 1634. Lučić je uspostavio kontakt s predstavnicima obitelji Orsini (Ursini), te je pribavio nekoliko epigrama posvećenih sv. Ivanu Trogirskom. Da bi se dobila potpunija slika o raširenosti (kulta) štovanja sv. Ivana Trogirskog, valja napomenuti da je 1657 (iste godine kad je izišlo iz tiska Lučićevo izdanje) u Trogiru prikazana crkvena drama „San Giovanni vescovo di Tra”, koju je napisao Girolamo Brusoni, a objavljena je u Veneciji 1658. Prijenos moćiju sv. Ivana u novu raku i kapelu, koju je uređivao Lučić, ostvaren je zbog ratnog stanja tek 4. svibnja 1681, dakle poslije Lučićeve smrti. Poticaj za to dao je Lučićev prijatelj i biskup trogirski Ivan Andreis.¹⁹ Brojna pjesnička djela nastala tom prigodom objavio je kao i samu povijest prijenosa (oslanjajući se na spis Pavla Andreisa *Translazione di San Giovanni vescovo di Traù*)²⁰

Splitski kaptol da ga zastupa u raznim pitanjima pravnog karaktera. Godine 1619. u ime dalmatinskog klera molio je u Rimu da se obnovi hrvatsko sjemenište u Loretu. Značajna je njegova inicijativa 1628. da se uredi arhiv Splitskog kaptola. Za primicerija Splitskog kaptola izabran je 1634, a već 1636. imenovan je za rapskog biskupa. Njegove knjige tiskala je Propaganda za širenje vjere. U prijevodu „Nacin za dobro vmriti” stoji: „Istumacen u Dalmatinski Yazik po Prisvitlomu i Propostouanomu Gospodinu, Petru Gavdencziv, to yest Radoucichiu Splichianinu Biskupu Rabskomu”, v Rimu, „V Vtisctenici Suete Skupsckine od Razplodyenya Vire, Lita 1657.” U prijevodu „Istumacenyne Symbola apostolskoga to yest virrovanya...” stoji: „Prineseno u Slouinski Yazik Po Prisvitlomu Gospodinu Petru Gavdencziv alli Radovcichiu Splichianinu Biskupu Rabskomu.”

Njegov brat Šimun Radovčić bio je kanonik crkve sv. Jeronima u Rimu i natpop. Od 1667. do 1669. i od 1671. do 1672. bio je predsjednik Zbora sv. Jeronima, a 1673. imenovan je biskupom osorskim.

Literatura: D. FARLATI, *Illyricum Sacrum*, V, Venetiis, 1775, str. 281-282; S. GLIUBICH, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Vienna-Zara, 1856, str. 140; T. MARETIĆ, *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*, Zagreb, 1889, str. 116-120; D. BERIĆ, *Gaudencije (Radovčić), Petar*, Leksikon pisaca Jugoslavije, II, Beograd-Novi Sad, 1979, str. 203-204; I. OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb, 1975, str. 118, 224-225.

18 „In Sanctum Praesulem Ioannem Tragurii Patronum praesentissimum Pet(r)us Gaden(tiu)s. - Jam prope deuictam...”, u: „Codex Lucianus”, Naučna biblioteka u Zadru, Mss. 617, fol. 83. i „Materies operis 'Vita b. Joannis confessoris, episcopi Traguriensis' cum opusculis variorum eundem sanctum concernentibus”, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 6608, fol. 71.

Radovčić je napisao i pjesmu u čast Petra Lučića, oca povjesničara Ivana: „Ad peregregium Virum Nobilem Tragurien(sem) Petrum Lucium. Idem Gaudentius. - Qui priscis quecumque...”, „Codex Lucianus”, Naučna biblioteka u Zadru, Mss. 617, fol. 87.

19 Ivan Andreis (Trogir 1611 - 1681). Studirao je teologiju u Italiji, neko vrijeme bio kanonik u Trogiru, a zatim od 1667. biskup u Hvaru. Godine 1671. premješten je za biskupa u Trogir. Uredio je kapelu sv. Ivan Trogirskog i organizirao prijenos moćiju u kapelu, što je obavljeno 4. svibnja 1481. Zbog iznemoglosti i bolesti nije mogao prisustvovati toj značajnoj crkvenoj svečanosti u čast sv. Ivana. Napisao je djelo *Cibus animae* (Venecija, 1667).

Literatura: D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV, Venecija, 1769, str. 277, 436-438; S. GLIUBICH, *Dizionario*, str. 5; I. KASANDRIĆ, *Andreis Ivan*, Hrvatski biografski leksikon, sv. 1, Zagreb 1983, str. 119-120.

20 Pavao Andreis (Trogir oko 1619 - 1686), povjesničar. Napisao je djelo *Storia della città di Traù*, a opisao je i prijenos tijela sv. Ivana Trogirskog: *Translazione di San Giovanni vescovo di Traù fatta li*

Antonio Loredano pod naslovom *Il Cuore aperto della Città e Popolo di Traù*, Venecija, 1683. Malo vremena poslije toga nastao je velebni ep Petra Kanavelića (Kanavelovića): *Sveti Ivan biskup od Trogira* („Sveti Ivan biskup trogirski” ili „Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman” ili „Život sv. Ivana biskupa trogirskega”).²¹

Lučić je imao mnogo razloga da - nastavljajući tradiciju štovanja sv. Ivana u svojoj obitelji i kod suvremenika - kao dobar Trogiranin pristupi objavljivanju *Života sv. Ivana Trogirskega* (u daljem tekstu: *Život*) i pripadajućih tekstova. Međutim, za razliku od opisanih nabožnih, liturgijskih, književnih i pjesničkih tekstova, Lučić je svoj prilog zasnovao kao povijesnu obradu, kao kritički povijesni komentar. Uočavajući međutim brojne nejasnoće, anakronizme, netočnosti i zbunjujuće formulacije, pristupio je prikupljanju što je moguće potpunije izvorne građe, dajući prednost, kako je to činio i u radu na *De Regno* i *Memorie*, ispravama, notarskim zabilježbama i epigrafskim spomenicima, ne zanemarujući i ostale tzv. izvore drugog reda kao što su kronike, liturgijski tekstovi, književna djela i sl. Građu raznovrsna sadržaja sabrao je Lučić u poseban rukopisni svezak, koji bi se mogao nazvati *Miscellanea Luciana St. Ioanni episcopi Traguriensis spectantia*.²²

To je svezak Lučićevih vlastoručnih prijepisa isprava, notarskih zabilješki, ulomaka iz statuta grada Trogira, natpisa, oficija, himni, antifona, molitava, epigrama, pjesama i drugih sastavaka vezanih uz život, vrijeme i čašćenje sv. Ivana Trogirskega.

4 Maggio l'anno 1681. Djelo je ostalo u rukopisu, a objavio ga je Arnolfo Bacotich u Archivio storico per la Dalmazia, Anno II, Roma, 1927 - III/18, IV/19-21; Anno III, 1928, IV/23-24. Prijevod: Vladimir RISMUNDO, Prijenos sv. Ivana Trogirskega biskupa, u: Pavao ANDREIS, Povijest grada Trogira, sv. II, Split, 1978, str. 320-372. Uvodna riječ: Ivo Babić, str. 315-319.

21 Petar Kanavelić (Kanavelović, Canavelli, Korčula 1637 - 1719), hrvatski književnik, poznat po pjesmama: „Dubrovnik vlastelom u trešnji” (Ancona, 1667), „Ivanu Sobieski kralju poljačkomu osloboditelju Beča” (Dubrovnik, 1850) i drugim manjim pjesmama nabožnog i ljubavnog sadržaja te komedijama. Kanavelićevo pjesničko epsko djelo značajno je za odjek *Života sv. Ivana Trogirskega* u Dalmaciji. Naslov rukopisa je: *Sveti Ivan biskup Trogirski*, Arhiv Kapor, Korčula; Arhiv JAZU, VIII. 147; - *Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman*, Knjižnica male braće, Dubrovnik; *Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman - Urslade ili Xivot Svetoga Ivana Ursina Biskupa od Trogira*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka Zagreb, R 5191; *Kralj Koloman i Ivan Trogirski*, Pjesan u dvadeset i četiri pievanja, Arhiv JAZU IV. c. 28. Literatura: Rafo BOGIŠIĆ, *Petar Kanavelović*, Zbornik stihova XVII. stoljeća, *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Zagreb, 1967, str. 237-251, s bibliografijom; *Zbornik radova o Petru Kanaveliću* (Zbornik otoka Korčule, sv. 3), Korčula, 1973. S bibliografijom radova Petra Kanavelića: objavljeni radovi i rukopisi te literatura o P. Kanaveliću, str. 172-247.

22 Rukopis R 6608, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, nema naslova, već je određen naknadno prema sadržaju. Glavni naslov (sastavio ga je prof. Šime Jurić) glasi: *Materies operis 'Vita b. Joannis confessoris, episcopi Traguriensis' cum opusculis variorum eundem Sanctum concernentibus*. Uz to postoje u registrima i sljedeći naslovi: Ivan Lucić: a) „*Miscellanea Luciana*” st. *Joanni Ep. Tragur. spectantia*”; b) „*Opuscula variorum et excerpta quaedam vitam Joannis Ursini episcopi Traguriensis, illustrantia*” - autogr. Rukopis je bez korica i naslovne stranice. Nedostaje nekadašnji prvi folij koji je postojao dok je rukopis bio kod Petra Kaera, koji ga je opisao u radu „O pravom auktoru Vita S. Joannis episcopi et patroni civitatis Traygurii versibus latinis conscripta i o jednom nepoznatom rukopisu Ivana Lucića”, Zagreb, 1904. i „*Prosvjeta*”, v. bilj. 12. Prema P. Kaeru u citiranom radu, rukopis je sadržavao dokumentaciju koja je započinjala ispravom iz 1308, a zatim je slijedio tekst „OFFICIUM B. IOA.” Na izgubljenju stranici, prema navodu P. Kaera, stajalo je: „1. Ex autentico existenti in Cartulario Capituli Trag: no. 41.” „*Frater Gentilis miseracione Diuina tituli Sancti Martini in Montibus pbr. Cardinalis Aplica Sedis legatus...*” „*Loca Sanctorum*” itd. Na rubu - 1308. 8. Aug. - Isprava je objavljena u: LUCIO, *Memorie*, str. 480.

Taj rukopis posjedovao je nekoć Petar Kaer i opisao ga dosta opširno (ali ne sasvim točno) u radu *O pravom aukturu Vita S. Joannis episcopi et patroni civitatis Tragurii versibus latinis conscripta i o jednom nepoznatom rukopisu Ivana Lučića*, Zagreb, 1904.²³ Danas se taj rukopis čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod signaturom R 6608, a kupljen je od Zvonimira Hećimovića 25. listopada 1954. Upozorio sam na taj rukopis u radnji M. Kurelac, *Lučićev autograf djela „De Regno Dalmatiae et Croatiae“ u Vatikanskoj biblioteci i drugi novootkriveni Lučićevi rukopisi*, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 6, Zagreb, 1969, str. 159. Dotad se naime nije znalo gdje je dospio taj Lučićev rukopis koji je nekoć posjedovao Kaer. U Kaerovoj ostavštini nije se naime našao.

Rukopis je inače oblikom (format 20 x 15) i po vrsti papira nalik na Lučićeve rukopisne bilježnice koje se čuvaju u Arhivu Splitskog kaptola (Archivium Capituli Cathedralis Spalatensis, Sign. Nr. 528-542) te je vjerojatno dio glavne rukopisne građe koju je Lučić skupio za svoja djela i tematski svrstao. Rukopis 6608 ima ukupno 94 folija koji su naknadno numerirani zelenom olovkom.

Tekst počinje na fol. 1 recto riječima: „OFFICIVM B. IOA:...“, a završava na fol. 92 recto: „Et lapidem video diuinitus esse resectum. Finis“. Fol. 93 i 94 prazni su (neispisani). U Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu rukopis je dobio naslov koji se nalazi na unutarnjem omotu: *Lucić, Ivan, Materies operis Vita b. Joannis confessoris, episcopi Traguriensis, cum opusculis variorum eundem sanctum concernantibus*.

Ovaj rukopis od posebne je važnosti za ocjenu Lučićeva istraživačkog rada jer se u njemu skupljena građa odnosi na najranije razdoblje Lučićeva znanstvenog interesa i djelatnosti. Lučić je ovdje prepisane tekstove skupljao sigurno dulje vrijeme. Iz citiranog ulomka može se zaključiti da je već 1634, za svoga drugog boravka u Rimu, prikupljao građu vezanu uz lik sv. Ivana Trogirskog, što proizlazi iz zapisa na fol. 72 (stari fol. 4) ovog rukopisa, gdje stoji: „Exemplum Epigrammatum tradit. mihi Joanni Lucio Rome ab admodum R-do P. Fran(cis)co Vrsino Frater Ecellni Ducis Brachiani MDCXXXIII.“ Iz teksta na fol. 71 (stari fol. 3): „R. dus Petrus Gaudentius nunc Episcopus Arbensis“ može se zaključiti da je Lučić tekst epigrama Petra Gaudencija prepisao neposredno poslije 1636, a te je godine P. Gaudencije postao rapski biskup. Iz napomene na fol. 51, gdje stoji: „Apud Heredes Epi. Jo. Tomci Sibenici“, proizlazi da je tekst prepisan poslije smrti Ivana Tomka Mrnavića, tj. poslije 1637.

Iz Lučićeve korespondencije može se razabrati da je Lučić i nakon objavljivanja *Vita b. Ioannis...* 1657. nastavio prikupljati građu o tom predmetu. O tome on govori u pismima Valeriju Pontu: 12. VII. i 19. VIII. te 3. VIII. 1673.²⁴

23 P. Kaer položio je težište u opisu rukopisa na pjesmu Sebastijana Mladinića, koju je svojedobno pod imenom Bernardina Prodića objavio Andrija CICCARELI, *Vita S. Joannis Ursini Episcopi, et Patroni Civitatis Tragurii in Dalmatia a Bernardo Prodi Brachlensi versibus latinis conscripta, atque ex ejus schedis, tempore vetustate corrosis exarata et edita*, Spalati Typ. Joannis Demarchi, 1814. Kaer je uspoređivanjem Ciccareljeva teksta s Lučićevim rukopisom R 6608 ustanovio da pjesma u čast sv. Ivana pripada Sebastijanu Mladiniću.

24 B. POPARIĆ, *Pisma Ivana Lučića Trogiranina*, Starine JAZU, knj. 32, Zagreb, 1907, str. 6 (12. VII. 1662), str. 7 (19. VIII. 1662) i pismo br. 99 Roma, 3. travnja 1673. (kod V. Brunellia, o.c. pogrešno 3.

Važno je napomenuti da je Lučić u spomenuti svezak prepisao cjelovit tekst 17 isprava iz arhivâ koji se i danas mogu smatrati osnovnim vrelom starije hrvatske srednjovjekovne povijesti. To su arhivi: samostana benediktinki sv. Dujma i sv. Nikole u Trogiru (1064), samostana benediktinki sv. Marije u Zadru (1066, 1094), samostana benediktinaca sv. Krševana u Zadru (1075), samostana benediktinki sv. Rainerija u Splitu (1076-1978, 1088/89), Nadbiskupski arhiv u Splitu (1076), Arhiv katedrale u Rabu (1111), Arhiv Kancelarije Općine grada Trogira (1286, 1332, 1379, 1408, 1409, 1410, 1411, 1438). Jednu od uvrštenih isprava iz 1286. prepisao je sa pergamene koju je sam posjedovao.

Iz svega se može jasno razabrati Lučićeva osnovna intencija: da pomoću dokumenata (isprava) utvrdi vjerodostojnost teksta *Života*. Bio je svjestan da će se pritom susresti s raznorodnim pitanjima, pa je zato i nastojao prikupiti odgovarajuće izvore kojima bi se moglo rasvijetliti činjenice događanja složenog razdoblja o kojem je preostalo malo vjerodostojnih povijesnih svjedočanstava. Za osnovni tekst svog izdanja uzeo je Lučić latinsku redakciju *Života - Vita B. Ioannis episcopi Traguriensis et eius miracula*, prema izdanju Ivana Statilića. To je, prije svega, bila „službena“ verzija upotrijebljavana u liturgiji, i ako su se na blagdane čitala „štenja“ i na hrvatskom jeziku, koja je Lučić poznavao i o njima vodio računa. Svoj povijesni kritički komentar *Notae historicae* Lučić je sastavio i objavio na latinskom jeziku, što odgovara komentaru hagiografskog djela i Lučićevu uvjerenju o raširenosti latinskog jezika u tadašnjoj Evropi. Osim toga valja imati na umu da je djelo izišlo u Rimu i da ga je Lučić želio uključiti u srodna hagiografska izdanja s kritičkim komentarom.²⁵ Osim toga Statilićevo izdanje objavljeno

augusto 1673), gdje stoji: »Quanto alli fratelli Crescenzi sappia che il sig. marchese Marcello, avendo veduto quello avevo scritto nelle note alla Vita di S. Giovanni del Cardinale Gregorio Crescenzo, mi venne a trovare a casa e ringraziarmi; e con tale occasione mi diede notizia del testamento del predetto cardinale, come vedrà ch'io ho notato nelle note all'Archidiacono a.c. 471 col.1«. (U Poparićevu izdanju ovaj odlomak pisma nije objavljen.)

- 25 Potkraj 16. stoljeća već se radilo na sredivanju i poboljšanju djela Laurencija SURIUSA (1522-1578) *De probatis vitis sanctorum* u 6 svezaka, izišla 1570-1575. Novo izdanje priredio je Georgius GARNEFELT 1617-1618. s više kritičkog pristupa. Istaknutiji kritički pristup životima svetaca imao je dominikanac Melchior CANO (umro 1560), koji je u svom djelu *De Locis theologis* oštro osudio stari način pisanja života svetaca s bezbroj dodataka, izmišljenih fantastičnih priča i sl. Sasvim određen znanstveni pristup i sustav pripremao je i predložio Heribert ROSWEYDE (Roswydus, 1569-1629) u djelu *Fasti Sanctorum quorum vite in belgicis bibliothecis manuscriptae asservatur* (Antwerpen, 1607). Tu je izložio program za izdavanje života svetaca i uputio poziv učenicima da pristupe realizaciji tog programa.

Za Lučića je od posebne važnosti krug rimskih erudita, i to prije svega krug oratorijanaca na čelu sa Cesareom BARONIUSOM (1538-1607), koji je 1588. objavio prvi svezak svojih *Annales ecclesiastici*. Do 1593. izišlo je 12 tomova „in folio“ za razdoblje od 1198. Za Lučićeva boravka u Rimu djelo C. Baronia nastavio je Odoricus RAYNALDUS, koji je od 1646. do 1677. objavio 9 tomova „in folio“: *Annales ecclesiastici ab anno 1198 ad an. 1565*. U međuvremenu objavio je poljski dominikanac Abraham BZOVIVUS u Rimu od 1616. do 1630. djelo *Annalium ecclesiasticorum post Baronium continuatio* (1198-1534) u 8 tomova »in folio«, koje je dopunio za razdoblje do 1565. na ukupno 20 tomova, objavljenih u Kölnu 1640-1641. Osim toga 1586. izišlo je djelo C. BARONIA *Martyrologium Romanum... Accesserunt Notationes atque Tractatio de Martyrologio Romano*.

Sjedište Kongregacije oratorijanaca, koje se nalazilo uz crkvu S. Maria in Vallicella u Rimu, okupljalo je mnoge znanstvenike. Vrijednu biblioteku (danas Biblioteca Vallicelliana) koristio je često Lučić. Važno je međutim da je Lučićev učitelj i prijatelj Luka Holstenius, bibliotekar Biblioteke Barberini, biblioteke kraljice Kristine Švedske i prefekt Vatikanske biblioteke, pripremao kritička izdanja izvora crkvene i

na početku 16. stoljeća postalo je rijetkost, a izdanje G. F. Loredana iz 1648. bilo je na talijanskom jeziku.

Tekst VITA B. IOANNIS CONFESSORIS EPISCOPI TRAGURIENSIS ET EIUS MIRACULA (dalje u tekstu: *Vita*) objavio je Lučić tako da teče kontinuirano, bez podnaslova ili razdiobe na poglavlja ili lekcije. (Tu razdiobu učinio je kasnije D. Farlati.) Lučić je osnovni tekst snabdio brojevima koji označuju bilješke u prilogu. Unutar teksta unijet je poseban znak poput paragrafa § kao upozorenje na broj koji je odštampan na margini. Neposredno nakon teksta legende slijedi isprava pape Eugenija iz 1438. godine.

Bilješke - NOTAE - objavio je Lučić napose. One slijede nakon teksta legende Života, i to poslije posebne naslovne stranice: *Ioannis Lvcii Notae Historicae ad Vitam B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis* (dalje u tekstu: *Notae*). Svaka bilješka ima naslov. To je rečenica ili dio rečenice iz samog teksta na koju se odnosi Lučićeva napomena ili širi komentar. Same napomene različite su po vrsti i veličini. Katkada je riječ o pravoj analizi sadržaja s citatom iz isprava ili kronika, a gdje su to lapidarna objašnjenja ili pozivi na već utvrđene činjenice. Svjestan da te napomene moraju biti sažete, Lučić često upućuje na djela koja je pripremio ili koja će uskoro izići, a u kojima će određeno pitanje biti opširnije obrađeno. Ovom prilikom Lučić je svoja većim dijelom već dovršena djela citirao pod radnim naslovima: „*Indagationes antiquitatum Dalmaticarum*„ za *De Regno Dalmatiae et Croatiae* i „*Chronica patriae*“ za *Memorie istoriche di Tragurio*. U daljnjem tekstu najčešće dolazi skraćeno „*Indagationes*“ i „*Chronica*“. S tim u vezi već je u prvoj bilješci napisao: „*In indagationibus autem antiquitatum Dalmaticarum, ac patriae Chronico operibus pridem inchoatis, ac propediem fauente Deo, lucem publicam aspecturis, fusius haec omnia continentur.*“²⁶ Lučić je dakle 1657. očekivao skoro objavljivanje oba svoja kapitalna djela koja su kasnije dobila naslove *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex* i *Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù*. Na pojedinim mjestima Lučić upotrebljava izraz „*ut in indagationibus dictum est*“ ili „*in Indagationibus probatum est*“, „*ut in Chronico latius relatum est*“, „*latius in Chronico Patriae*“, „*ut in ipsis indagationibus, et latius in Patriae Chronico relatum est.*“

Važno pitanje naslova Lučićevih djela uključuje u sebi i pitanje vrste i načina kojima su ta djela pisana, o čemu će biti još govora u kasnijim poglavljima. U svakom slučaju već sada valja istaknuti da Lučić nije želio napisati povijest sv. Ivana Trogirskog, već kritičke napomene koje imaju karakter istraživačkog rada temeljenog na znanstvenoj povijesnoj valorizaciji teksta legende. Tek u *Memorie* on opisuje povijesni događaj pod

svjetovne povijesti. Tako je 1658. u Rimu izišlo djelo *Liber diurnus Romanorum Pontificum*, a 1662. posthumno *Collectio Romana bipartita veterum aliquot historiae ecclesiasticae monumentorum* u izdanju kardinala Franje Barberinija. K tome treba dodati da je Lučićev najbliži prijatelj Giovanni CIAMPINI pripremio izdanje čuvenog djela *Liber Pontificalis* (izišlo 1688). U svemu tome Lučić je živo sudjelovao jer se, kako sam navodi, sa spomenutim osobama ili u krugu tih znanstvenika nalazio u stalnom živom znanstvenom kontaktu i razmjeni mišljenja.

26 *Ioannis LUCII, Notae Historicae ad Vitam B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis u Vita B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis et eius miracula, Romae, 1657, str. 25* (u daljnjem tekstu: *Vita*).

naslovom „La venuta di S. Giovanni, la sua vita, e quelloche succdesse nel suo tempo”.²⁷ Pritom se oslanja na rezultate iznesene u *Vita* i poziva na *De Regno* te u skladu sa sistematikom djela *Memorie* interpolira cjelovit tekst isprave iz 1064. kako bi uklonio osnovnu zabunu (koja je, čini se, perzistirala i nakon objavljivanja njegove *Notae*) da je sv. Ivan došao u Dalmaciju i Trogir u vrijeme vladanja kralja Kolomona.

Lučić je to držao osnovnim pitanjem i ključnim problemom vjerodostojnosti legende. Odmah nakon uvoda - u kojem je upozorio na postojanje dvaju autora legende, anonimnog pisca, koji je pisao nedugo poslije smrti sv. Ivana, te arhidakona Treguana (kasnije biskupa), koji je dovršio rukopis 1203 - Lučić je posvetio mnogo prostora prvoj bilješci pod naslovom *Temporibus igitur Colomani Regis Hungariae*.²⁸ Nemogućnost da je sv. Ivan kao mladić došao u Dalmaciju u vrijeme kralja Kolomana (kako kaže legenda), a da je malo vremena zatim kao starac umro,²⁹ ponukala ga je da to pitanje istraži jer, kako kaže Lučić, „ili je sv. Ivan došao prije Kolomanova kraljevanja ili se preostalo što navodi tekst legende teško može spasiti.”³⁰ Lučić navodi kako se duboko uvriježilo to mišljenje i rečenica „Tempore Colomano Regis Ungariae...” te pritom posebno ističe da svi rukopisi - i oni pisani hrvatskim jezikom - započinju ovim riječima. Lučić zatim naglašava upotrebu tih tekstova ne samo na području trogirske crkve (dijeceze) već i na području „gotovo čitave Dalmacije kad se slavi blagdan sv. Ivana”.³¹ Potom navodi da se tom prilikom, „maximo populi concursu”, pjeva život sv. Ivana za vrijeme jutarnje službe ili za vrijeme misnih svečanosti, na hrvatskom jeziku, odnosno, kako Lučić piše, „... vita eiusdem Illyrica, siue Slava lingua iuxta morem Prouinciae, canatur...”³²

Ovaj važan navod ostao je nezapažen u našoj historiografiji, a predstavlja spontano, rječito svjedočanstvo Ivana Lučića o hrvatstvu i slavenstvu Dalmacije! Kad se ima u vidu opis događaja za prijenosa tijela sv. Ivana 1681. i sudjelovanje na toj proslavi predstavnika gotovo svih gradova Dalmacije, onda Lučićeve riječi nisu izrečene bez temelja ili samo radi veće počasti trogirskom svecu.³³ Sv. Ivan Trogirski predstavljao

27 Giovanni LUCIO, *Memorie*, str. 12.

28 *Vita*, str. 25-31.

29 „... inter clericos comitatus sui quendam luvenill adhuc, etate, tamen leniate florentem, genere nobilem, scientia plenum, probatum moribus, Ioannem nomine...” (*Vita*, str. 2). „... Non multis autem elapsis annorum curiculis post Regis de quo praefati sumus recessum tanta molestia corporis subsecuta est sanctum virum, quod membrorum omnium dissolutionem pati videbatur, cumque supernae vocationis tempus sibi cerneret imminere...” (*Vita*, str. 8). „Elapsis autem aliquot diebus, mediae noctis tempore praefato viro in hunc modum visio iteratur. Vir veneranda canitie vexillum crucis gestans manibus, fulgenti stola candida velatus...” (*Vita*, str. 11).

30 „... adeo coarctantur tempora, vt concludendum sit, vel B. Ioannem antè Colomani Regum venisse, vel coetera, quae narrat textus, difficillimè saluari posse” (*Vita*, str. 24).

31 „At cum in Ecclesia Trag. imò per vniversam Dalmatiam dies festus B. Iannis colatur...” (*Vita*, str. 24).

32 *Vita*, str. 24.

33 Lučić je redovito registrirao čašćenje kulta sv. Ivana u dalmatinskim gradovima, što se vidi iz njegovih pisama (v. pisma I. Lučića V. Ponteu citirana u bilj. 24). O opisu prijenosa tijela sv. Ivana 1681. vidi podatke u bilj. 20. Tom su prilikom sudjelovale delegacije Zadra, Splita, Brača, Hvara, Korčule, Kotora, Nina, Šibenika, Raba, Omiša, Dubrovnika, Pirana i dr., a postavljen je natpis na pilastru blizu mramorne propovjedaonice nasuprot ulazu u kapelu.

je ne samo za Trogir već i za Dalmaciju duhovni i svjetovni program i s obzirom na unutarnje prilike i s obzirom na odnose prema vani. On je za života bio i poslije smrti ostao moralna snaga i psihološka podrška u kriznim trenucima, časovima važnih odluka, osamljenosti, slabosti, ugroženosti, nudeći miroljubivo i razumno rješenje i nadnaravnu pomoć. Budući da je sv. Ivan za života rješavao razna pitanja važna ne samo za Trogir već i za ostale dalmatinske gradove, njegov kult nije se ograničio samo na Trogir. To više je Lučić želio ukloniti zabludu koja je „prijela put povijesnoj istini“³⁴ i koja je vjekovima ostala neispravljena. Lučić pretpostavlja da je ime kralja Kolomana unio Treguan, jer je pisao mnogo godina poslije i jer nije dovoljno poznao prošlost Dalmacije. Iako je Treguan u svom tekstu naveo da nije ništa mijenjao niti dodavao tekstu anonimnog autora, Lučić zaključuje da je Treguan ipak nešto mijenjao. Nije naime samo izmijenio neke riječi već je dodao predgovor koji je vjerojatno želio povezati sa starim tekstom legende riječima „Temporibus igitur Colomani Regis Hungariae“. Lučić osim toga dobro primjećuje da se pisci onoga doba nisu mnogo brinuli za točnost godina, a jer je propušteno pažljivo istraživanje prošlosti, došlo je do te greške. Zbog nedostatka povijesnih djela (izuzev ono malo što je napisao Toma Arhidakon) Lučić kaže da se oslonio na isprave u nastojanju da vrati starom tekstu vjerodostojnost i ukloni, nebrigom kasnijih autora, unesene nejasnoće koje mogu zbunjivati čitatelje.

Na temelju tekstova ugarskih povjesničara i na osnovi Kolomanova privilegija iz 1108, Lučić je utvrdio da je Koloman počeo vladati 1095, a na osnovi isprava iz 1064, 1066, 1076 i 1094. utvrdio je da je sv. Ivan bio biskup 31 godinu prije nego što je Koloman postao kraljem. Da bi svoje stajalište podupro čvrstim dokazima i čitateljima omogućio provjeru, Lučić donosi tekstove isprava što u cijelosti što u izvacima (početak i svršetak).³⁵ Tako je Lučić po prvi put objavio izbor isprava ranoga srednjeg vijeka hrvatske povijesti, navodeći njihovu provenijenciju i vanjski opis. Kasnije će ove

D.O.M.
 TRAGURIENSIUM THESAURUS
 DALMATARUM SPES ATQUE FELICITAS
 SACRUM DIVI IOANNIS EPISCOPI CORPUS
 IOANNE ANDREIS ECCLESIAE ANTISTITE
 MAI DIE IV. AN. MDCLXXXI EST TRANSLATUM
 DIU OPTATUM GAUDIUM
 HIERONIMI CORNELII EQUITIS PROVISORIS
 GENERALIS EXPLEVIT
 PIETAS ET MAGNIFICENTIA
 IOANNE PRIOLO COMITE
 LOELIO CIPPICO OPERARIO.

Objavljeno u: Pavao ANDREIS, *Translatione di San Giovanni...*, cit. bilj. 20, str. 371.

34 „... error qui veritati historicae officit, hucusque relictus incorrectur, negligentibus coeteris (si qui animadverterunt) aliquid innouare, me ad scribendum breves notas impulsit“ (*VITA*, str. 26).

35 „... ideò ad antiquarum scripturarum monumenta inquirenda conuersus; inueni tandem Originale Priuilegium foundationis Monasterii Monialium Sanctorum Domnij et Nicolai ordinis Sancti Benedicti confectum tempore B. Ioannis, quo viso et perquisitis per Prouinciam scripturis contemporaneis, aliquibusque ope amicorum inuentis, decreui pro verificatione Vitae Beati Ioannis occurrere obiectioni, quam diligens Chronologus facere posset; ad hoc, vt pro tenuitate virium mearum, restituta antiqui textus probabilitate, sublataque perplexitate, quae ob posterioris auctoris incuriam legentium animos torquere posset vitae B. Ioannes series, certior veroque similior appareret“ (*Vita*, str. 25).

isprave objaviti u *De Regno* s ponekom izmjenom, odnosno u *Memorie*. Ispravama je Lučić pridodao i ulomak iz kronike Tome Arhidakona (dio XVI. poglavlja) koji se odnosi na izbor splitskog nadbiskupa Lovre i posvećenje za biskupa sv. Ivana Trogirske. Na temelju obavljene analize izvora Lučić zaključuje da se dolazak sv. Ivana u Dalmaciju mora zbiti između 1059. i 1064. Ipak točnu godinu dolaska Lučić nije ovdje uspio utvrditi, pa je to prepustio drugima i to ovim riječima: "... annum certum aduentus B. Ioannis me felicioribus ponendum relinquo".³⁶

Utvrdivši na temelju dokazanih povijesnih činjenica da je spomenuto citiranje kralja Kolomana „lapsus” i „error”, Lučić je iznio pretpostavku da umjesto toga treba stajati ime ili bizantskog cara Konstantina Dukasa ili Krešimira, kralja Hrvatske i Dalmacije. Kraljevi Ugarske, ističe Lučić, nisu tada imali nikakva prava u Dalmaciji ili Hrvatskoj. Što se tiče papinskog legata s kojim je sv. Ivan došao u Dalmaciju, Lučić je također ispitaio dokumente i tekstove kronika. Zaključio je da je to bio kardinal Ivan.

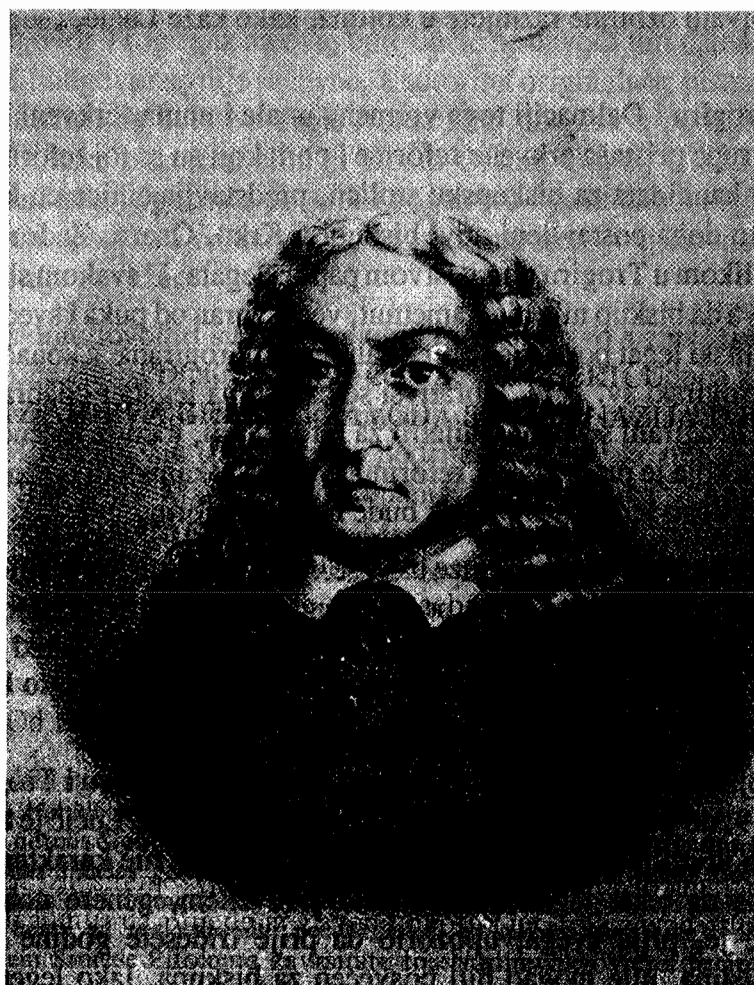
Lučićeva povijesna dokumentacija, sabrani i citirani izvori i njihova interpretacija omogućili su da se utvrdi točna kronologija događaja, čime je legenda dobila čvrste povijesne temelje. Kasnija historiografija prihvatila je Lučićeve stavove, uz neke manje izmjene ili dopune. U svakom slučaju, Lučićev zreo kritički stav potpuno se očitovao već u prvoj noti.

U nastavku, tj. u sljedećoj noti pod naslovom: „Crebris bellorum incursibus diutissimae; Ciuium dissensione”, Lučić je nastojao objasniti u kojim se prilikama zbio dolazak sv. Ivana u Dalmaciju i u Trogir. Pritom se prvo osvrnuo na vanjsko političko stanje. Upozorio je na ratne pohode Normana iz Apulije u Jonsko more i naglasio kako su dalmatinski gradovi, koji su priznavali Istočno Carstvo (uza sve to što je kralj Krešimir upotrebljavao naslov dalmatinskog kraljevstva), također bili napadani. U takvoj vanjskopolitičkoj situaciji pojavile su se unutarne krize. Među građanima su se pojavile nesuglasice i stvorile stranke. Kako su u to doba, kaže Lučić, građani živjeli u „demokratskom” uređenju u kojem je u izboru biskupa sudjelovao puk s klerom, uz neslogu građana često su izbijale pobune s opasnim posljedicama. U tim okolnostima bila je potrebna intervencija papinog legata, a trebalo je i izabrati biskupa. Bez izbora biskupa, nakon odlaska legata rasplamsali bi se ponovno sukobi koji bi, prema riječima legende, mogli odvesti grad u propast.

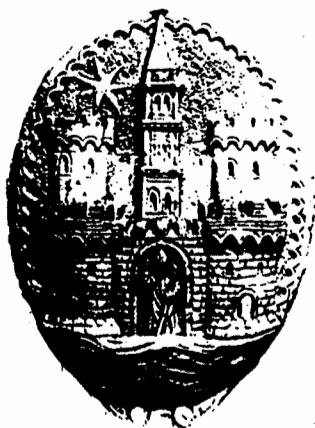
Ukazujući na to stanje stvari i razvoj dinamike događaja, Lučić se pozvao na primjere iz kasnijeg razdoblja koje je opisao „in ipsis indagationibus et latius in Patriae Chronico”.³⁷ Doista, Lučić je u svojim djelima ovom pitanju posvetio posebnu pažnju, a pozabavio se analizom uzroka kriznih stanja u *De Regno* i osobito u *Memorie*. Važno je pritom da, po njegovu mišljenju, glavni i neposredni poticaji za bune i ustanke dolaze iz vana. Nemiri, sukobi i bune prerastaju u prave građanske ratove u okolnostima vanjskopolitičkih a time i unutarnjopolitičkih napetosti i nestabilnosti. Razmirice, neslaganja i suparništva unutar društvenih slojeva, tzv. „dissensionibus civilibus”, u takvim

36 *Vita*, str. 31.

37 *Nota*. 2. „Crebris bellorum incursibus...” (*Vita*, str. 32).

Portret Ivana Lučića-Luciusa (1604-1679)
(Martechinijeva grafika u S. Gliubich, *Galleria degli Dalmati illustri*, Split 1896)

Grb grada Trogira
(rad Nikole Firentinca).

Slika počata grada Trogira s likom bl. Ivana
Trogirskog i zvijezdom nad gradom
(G. Lucio, *Memorie*, str. 536).

okolnostima dobivaju ozbiljne razmjere u kojima, kako kaže Lučić, „suprotnosti mogu otići u ekscese”.³⁸

Da su borbe u Trogiru i Dalmaciji toga vremena imale i unutar crkveni karakter, te da su se formirale grupe pristaša crkvene reforme i onih koji su se toj reformi protivili, pa su se sporili oko kandidata za biskupsku stolicu, predstavlja činjenicu koja je vidljiva iz toga što su u to doba postavljeni novi biskupi u Krku, Osoru, Zadru i nadbiskup u Splitu i ovom prilikom u Trogiru posredstvom papina legata. U svakom slučaju, legenda posebno naglašava da biskup nije bio nametnut, već izabran od puka i svećenstva. Prema legendi, sam papinski legat popustio je pred zahtjevom Trogirana, a konačno je to učinio i sam izabranik trogirski sv. Ivan. Obrativši se na papina legata i odabravši čovjeka iz njegove pratnje, Trogirani su se opredijelili za reformu ili, točnije rečeno, u Trogiru je pobijedila stranka koja je pristajala uz reformu. Sv. Ivan (kamaldoljanski benediktinac, asketa, govornik) imao je sve attribute da bude nosilac reforme.³⁹

Pitanje crkvene discipline, šizme i hereze usko se vezalo uz aktualna politička, društvena i ekonomska pitanja. Lučić je dobro uočio i upozorio na krajnje uzroke stranačkih suprotstavljanja, napetosti i nesigurnosti u gradovima Dalmacije. Usred jednog konfuznog, ali i prijelomnog razdoblja hrvatske povijesti sv. Ivan se pojavio kao čimbenik i jamac mira.

Osim što je nastojao odrediti vrijeme dolaska sv. Ivana u Dalmaciju i Trogir (u Notama razdoblje od 1059. do 1063, a u Memorie već preciznije 1062), Lučić je želio na osnovi postojećih izvora utvrditi osnovne podatke o sv. Ivanu i glavne karakteristike njegova lika. Osvrćući se na tekst legende („Quemdam Iuvenem, genere nobilem, scientia plenum”), Lučić je, prije svega, upozorio da prije tridesete godine života, prema kanonskim propisima, nije mogao biti posvećen za biskupa. Iako legenda u starijem tekstu anonimnog autora donosi samo podatak da je bio plemenita roda („genere nobilem”), Lučić dopunjuje taj podatak pozivajući se na daljnji tekst legende koji je zapisao Treguan, u kojem stoji da je sv. Ivan bio Rimljanin („quendam Romanum, longe ante ciuitatis excidium, in eadem ciuitatem fuisse Episcopum Ioannem nomine”).⁴⁰ Osim toga Lučić još dodaje da je sv. Ivan bio „ex Nobilissima Principu Vrsinorum progenie ut Sigismundus Imperator testatur”.⁴¹ Da bi potkrijepio ovu tvrdnju, Lučić donosi tekst pisma kojim se je car Sigismund obratio Trogiranima 1411. U tom pismu Sigismund traži da mu se pošalju isprave iz kojih je vidljivo podrijetlo sv. Ivana iz roda Ursina. Te podatke tražio je Sigismund za plemićku obitelj Rosenberg iz Koruške, koja je bila podrijetlom iz roda Ursina (Orsina) te je smatrala da je u rodu sa sv. Ivanom Trogirskim. Lučić donosi cijeli tekst pisma cara Sigismunda, uz napomenu da je prepisan „ex

38 „... fu effeto di quelle dissensioni ciuili che sogliono prorompere in eccessi simili”. G. LUCIO, *Memorie*, Venecija, 1673, str. 270.

39 Ferdo ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb, 1925, str. 500-623; Milan IVANIŠEVIĆ, *Sveti Ivan Trogirski biskup*, *Croatica Christiana periodica*, Zagreb, IV(1980)5, 44-51; Nada KLAJČ, *Trogir u srednjem vijeku*, Knjiga II, sv. 1. *Javni život grada i njegovih ljudi*, Trogir, 1985, pogl. 3. *Trogirski biskup pomaže reformnom papinstvu*, str. 29-39.

40 *Vita*, str. 12.

41 *Vita*, str. 47.

originali".⁴² Odgovor Trogirana na ovaj upit Lučić ne navodi niti daje kakav komentar. Po svemu sudeći, odgovor se nije sačuvao, a autoritet originalnog pisma cara Sigismunda ponukao je Lučića da uvrsti u svoje *Notae* ovaj podatak o podrijetlu sv. Ivana iz slavne i moćne rimske plemićke obitelji Ursini-Orsini. Obitelj Orsini, jedna od najuglednijih u Rimu, bila je poznata po svom bogatstvu i političkom angažmanu, koje je karakteristika bila apsolutna odanost Crkvi i idealima srednjovjekovnog papinstva, što u ovom slučaju nije nevažno.⁴³

Lučić nije bio sklon dovoditi suvremene obitelji u srodstvo s rimskim starim slavnim obiteljima. Dapače on je kritizirao tu maniru koja se uvriježila u doba kasnoga srednjeg vijeka i renesanse u Evropi pa i kod mnogih hrvatskih plemićkih obitelji. Obitelj Babonića-Blagajskih isticala je tako svoje podrijetlo od rimske obitelji Ursina, Gusići - Krbavski od Torquata Manlia, Frankopani od Frangipana - Anicia, Zrinski od Sulpicia. U pismima Petru Zrinskom i Marku Forstallu, njegovu tajniku, Lučić je opširno pisao o tom pitanju. Tom prilikom naveo je da su Isthvanfia i Wolfganga Laziusa učenjaci bili ismijali zbog dodjeljivanja rimskog podrijetla raznim obiteljima. To se

42 Lučić u *Vita* donosi sljedeći tekst:

„Ex Originali. - Nobilibus Comiti, Judicibus, et Consilio nostrae Ciuitatis Tragurien. Fidelibus nostris grate et sincere dilectis Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus ac Hung. Dalmatiae etc. Rex, Nobiles Fideles grate, et sincere dilecti; Accepimus quas nuper Dominis Baronibus de Rosenbergh nostris dilectis requisiti a sinceritate fidelitatis vestrae publicas memorias Sancti Ioannis Episcopi olim uestri ad nos transmitti postulauimus, ex quibus cum iuxta (opinionem) eorundem Dominorum idem Sanctus Episcopus ex suorum consanguineorum Vrsina nempe familia ortus non obscure cognoscatur ideo rogamus fidelitatis vestrae promptitudinem (ut) reliquas quoque scripturas, que de hoc facto apud nos extant ad nos pro gloria Sancti uiri, et splendore eius familiae oportuna occasione dirigatis breui iterum illas recepturi. Datum in Voissegrad in die Natiuitatis Ste Marie Virginis Millesimo quadri-gentesimo undecimo" (*Vita*, str. 47). Rukopis I. Lučića, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 6608, fol. 50.

43 Obitelj Orsini jedna je od najuglednijih plemićkih obitelji Rima i Italije. Od godine 1000. spominje se kao moćna i bogata, s brojnim rodovskim granama. Rano podrijetlo obitelji obavijeno je legendama. Prvi siguran podatak potječe iz 998, kad se spominje Ursus de Baro, a 1032. Konstantin Ursi. Sigurniji su podaci iz 12. stoljeća, kad je papa Celestin II. obitelji podijelio darovnicu. Tada dolazi do uspona kuće Bobone, pa se Orso di Bobone može smatrati osnivačem obitelji Orsini. Povlasticama primljenim od papa obitelj je postigla veliku moć i razgranala se toliko da je teško rekonstruirati sigurnu genealogiju. Zbog tih su se razloga mnoge obitelji u Italiji i izvan Italije pozivale na svoje podrijetlo od obitelji Orsini. U Piemontu to je obitelj iz Rivolta, Trana i Orbassana, u Francuskoj javlja se obitelj Jovenel des Ursins, a u Njemačkoj podrijetlom od Orsina smatraju se kuća Rosenberg i kuća Anholt iz Hannovera. Rod Orsina doveo je do velikog ugleda i moći Matteo Rosso Orsini. Kao rimski senator branio je grad Rim od napada Fridriha II. Od tada su protivnici obitelji Colona, na strani Crkve i papinstva. Tri sina Matea Rossa utemeljitelji su triju grana Orsina. Rinaldo je osnivač grane iz Monterotonda, koja je utrнула 1650. sa Francescom. Od Gentilia vuku podrijetlo conti di Nola di Pitigliano i Soana. Od Napoleona vuče podrijetlo grana koja je 1560. dobila naslov od pape Pija IV. „duchi di Bracciano", kojima su se priključili „duchi di Gravina". Duchi di Bracciano dobili su veličanstven dvorac Bracciano kraj Rima i s njime velik posjed. Aleksandar Orsinia imenovao je kardinalom 1615. papa Pavao V, a Virginia Orsinia 1626. postavio je za kardinala papa Urban VIII. Godine 1641. bio je kardinal S. Marie in Portico, a zatim biskup Tuskula u Monte Giordano. Umro je 1676. Godine 1672. postavljen je za kardinala Pier Francesco od roda Gravina. Taj je Orsini 1724. postao papom. Uzeo je ime Benedikt XIII. Uz njega je vezano čašćenje sv. Ivana Trogirskog u 18. stoljeću, darovi relikvija od strane Venecije i tekstovi F. Riceputia. Lučić je bio povezan s Orsinima iz roda Bracciano.

također dogodilo i mnogim obiteljima u Rimu i u svoj Italiji koje su samo zbog sličnosti imena ili prezimena htjele da se vjeruje kako potječu od starih rimskih familija.⁴⁴

Da li je Lučić u slučaju sv. Ivana dozvoljavao mogućnost podrijetla od rimskih Ursina zato jer u *Životu* njegovu stoji da je bio Rimljanin i zato jer to na neki način potvrđuje tekst Tome Arhidakona, koji navodi da je bio „Natione Italicus”, također je moguće, osobito kad se ima u vidu povezanost sa srednjovjekovnim rodom Ursina, što je inače Lučić smatrao kao moguće. Svakako valja imati na umu da je Lučić bio povezan sa živućim članovima obitelji Orsini u Rimu. Od njih je, kako je već navedeno, za boravka u Rimu 1634. osobno primio epigrame u čast sv. Ivana. Iz Lučićevih bilježaka priloženih uz njegov vlastiti primjerak *Života sv. Ivana* (Naučna biblioteka u Zadru, Ms. 766) vidi se da je Lučić Franji Orsiniu, bratu uglednog kneza Orsina „di Bracciano”, kojemu je pripadao golem posjed i dvorac u okolici Rima, darovao 6 primjeraka svog izdanja *Vita B. Ioannis Epis. Traguriensis*.⁴⁵ Ako su živući rimski Orsini držali da je sv. Ivan podrijetlom iz njihova roda i ako je za to svjedočilo pismo cara Sigismunda, Lučić je teško mogao tome proturječiti. Uza sve to njegov je navod u tom podrijetlu krajnje suzdržljiv. Značajno je da Lučić u naslovu knjige i u tekstu kad navodi ime sv. Ivana ne dodaje prezime Ursini ili Orsini, a o podrijetlu govori samo u okviru bilješke 34 na str. 47. Kasnije u *De Regno* i u *Memorie* Lučić ne spominje više prezime Ursini.

Lučić, dakako, u *Notama* pobija navod da je sv. Ivan imao prezime Forminus. Do te je zabune došlo zbog krivo prepisanog i pogrešno čitanog popisa biskupa sufragana splitske nadbiskupije u XVI. poglavlju kronike Tome Arhidakona. Ime ninskog biskupa Formina, koje slijedi iza Ivana, biskupa trogirskog, uzeto je za njegovo prezime. To je učinio G. B. Loredano u životopisu sv. Ivana pisanom talijanskim jezikom, a Lučić je, ne spominjući autora zablude, iskoristio priliku da upozori na oprez u čitanju srednjovjekovnih rukopisa.⁴⁶ U opisu lika sv. Ivana Lučić je istaknuo odlike koje mu pridaje legenda i nastoji ih potvrditi drugim izvorima. Sv. Ivan bio je, prema legendi, „scientia plenum”, „in eloquentia fecundus, in sapientia praececellens (praececellus)”.⁴⁷ Za ove odlike Lučić nalazi potvrdu kod Tome Arhidakona, koji kaže da je bio „vir litteratus et bonus”.

44 Usp. M. KURELAC, Prilog Ivana Luciusa-Lučića povijesti roda Zrinskih i njegove veze s banom Petrom Zrinskim, Zbornik Historijskog zavoda Jugoslavenske akademije, vol.8, Zagreb, 1977, str. 118-120, posebno bilješke: 44, 45, 46 i 49.

45 Naučna biblioteka u Zadru, G. LUCIUS, *Vita B. Ioannis confessoris ep. Traguriensis et eius miracula*, Roma, 1657, Sign. Mss. 766. Umetnuti listovi, fol. 3. „Vite de S. Giovanni distribuite” prva kolona: „Pre. Fran(ces)co Orsino n.o 6”.

46 „Ex hoc Archidiaconi Episcoporum Catalogo male exemplato emanavit, B. Ioannis cognomen Forminus cum exscriptor quidam dictione Forminus, perperam vsus fuerit, pro cognomine S. Ioannis, non autem vt vere debuit, pro nomine sequentis in ordine Episcopi; atquè ità loco Forminus Nonen. transcripsit Forminus cognomine a quo coetera exemplaria errorem sumpserunt...” „... Ideo monendus es lector, causas à quibusdam manuscriptis, quae circumferentur titulo, ex antiquissimis libris excerpta, quae si examinabis, multa ex diuersis perperam collecta et tempora, ut plurimum mali apposita, reperies” (*Vita*, str. 30). - Prezime Forminus upotrijebio je Giovanni Francesco u *Vita di S. Giovanni vescovo Traguriense*, In Venetia, 1648.

47 „scientia plenum” (*Vita*, str. 2); „Erat autem in eloquentia facundus, in sapientia praececellus, pietate affabilis, sermone verax, in iudicio iustus, et reddens, que sunt Dei Deo, humani favoris auram fugiens...” (*Vita*, str. 4).

U fundacionoj listini samostana benediktinki sv. Dujma i sv. Nikole u Trogiru iz 1064. nazvan je sv. Ivan „Rheticus“, što poblizje označuje i njegove sposobnosti i njegovu djelatnost. Citirajući XVI. poglavlje kronike Tome Arhidakona, Lučić je donio i tekst u kojem se navodi da je sv. Ivan bio posebno obljubljen kod nadbiskupa splitskog Lovre i da je imao poseban (povlašten) položaj.⁴⁸

48 Lučić navodi: „Ex Thomae Archidiaconi Spalaten. Historia Salonitan. atque Spalatin. Pontificum. Cap. XVI. Ea tempestate quidam Apostolicae Sedis Legatus ad Ecclesiam Spalaten. accedens Prouincialem Synodum congregauit, vbi cum omnes Spalaten. Metropolis Episcopi convenissent, antequam dimitteretur, Concilium tractatum est de electione Metropolitan, quia Spalatensis Ecclesia tunc vacabat, et factum Divina gratia inspirante, vt omnium mentes, et vota in personam Ven. viri Laurentii Apsarenis Episcopi, qui cum coeteris suffraganeis ad Synodum venerat, concordarent, ipsum in patrem et Archiepiscopum vnanimiter proclamantes, Missa ergo relatione a Romanam Curiam, postulationem de ipso facta(m) Domino Papae praesentarunt; et quia testimonium habebat bonum ab omnibus, facilè admissa est petitio eorum, deditque ei Summus Pontifex licentiam transeundi, mittens ei Pallium dignitatis cum confirmatione Privilegiorum Metropolitanae auctoritatis. Fuit autem Laurentius iste Dalmatinus origine, statura quidem pusillus, sed sapientia magnus: coepit ergo sua vigilantia industria Ecclesiam in temporalibus, et spiritualibus, per totam Prouinciam praedicando discurrere, et sicut bonus Pastor super Gregis suis custodia, tota sollicitudine insistere. Et quia talis erat vir, in magna reverentia habebatur à Regibus, et Principibus Schlaunoniae, tribuebantquè Ecclesiae Sancti Domnii Villas, et praedia multa, facientes confirmationes, et Privilegia super nouis collationibus, et antiquis. Ipse autem Ven. Laurentius, non sibi, aut carnalibus erat proximis intentus acquirere, sed omnia ad proprietatem Ecclesiae ascribebat. Tantùm enim studiosus extitit ad ampliandum, ac decorandum Ecclesiae Thesaurum, ut quendam Ecclesiae seruum in Antiohiam ad discendum fabrilis opera auri, et argenti dirigeret, qui cu(m) jam bene instructus redijsset, fecit venerandus Pontifex excudi ab ipso candelabra magna de argento, et alia candelabra manualia, fecit etiam vrceum magnum et alium paruum, et ciminile manicatu, calicem, et capsam, vncum pastorem, et Crucem, et alia quaedam, quae omnia perfecit opere sculporio artis ingenio Antiochnae. His temporibus Adam quidam Parisiensis optimè in artibus elimatus, pergendo Athenas ad Graecorum studia, deuenit Spalatum, et cum fuisset à Laurentio Antistite honorificè susceptus; rogatus est ab eodem, vt passiones Beatorum Martyrum Domnii, et Anastasij, quae inculto fuerant antiquitus sermone conscriptae, luculenta faceret compositione nitere, quod ille gratanti corde consensit, sumptoquè themate à veteribus historijs legendas utriusquè Martyris lepido satis dictamine inouavit; Hymnos etiam composuit, et quidquid de Beato Domnio musicè canitur, metrico sermone conscripsit.

Per idem tempus vacante Ecclesia Traguriensi electus est quidam Ioannes natione Italicus, et praesentatus Laurentio Archiepiscopo munus ab eo co(n)secrationis accepit. Hic prae coeteris Episcopis apud Laure(n)tium maiori dilectionis, et familiaritatis praerogatiua gaudebat, quia erat vir litteratus, et bonus. Pro amore, siquidem coelestis patriae cuncta carnis blandimenta contemnens, asperrimam vitam ducebat, et sicut asserunt, and tantam virtutum gratiam excrevit, vt quaedam in eo sanctitatis insignia eniterent; vnde, et in vita, et post mortem in magna veneratione habitus est à civibus suis.”

Lučić je donio citirani odlomak iz 16. poglavlja *Historije* Tome Arhidakona želeći dokumentirati navod u *Životu* i utvrditi povijesnim svjedočanstvom početke njegova djelovanja uključujući ga u značajnu crkvenu reformnu djelatnost biskupa Laurencija. Lučić na neki način donosi podatke kojima nadopunjuje kazivanje legende. Legenda naime govori o svetosti trogirskog biskupa i njegovim osobnim kvalitetama, a manje o prilikama u Trogiru s obzirom na stranke u Crkvi. Lučić također ne donosi ovdje opširnije podatke o sukobu s Vulfom, već samo napominje da je Vulfo bio osuđen te navodi sljedeći odlomak iz Tome Arhidakona u kojem se spominje sv. Ivan.

Lučić na str. 29-30 navodi: „His ità gestis Dominus Alexander Papa de hac luce migravit, cui substitutus est D(ominus) Gregorius Septimus. Hic ergo misit legatum ad partes Dalmatiae, Venerab(ilem) virum Gerardum Archiepiscopum Sipontinum, qui spalatum (!) accedens, cum magno gaudio, et honore à Laurentio Archiepiscopo susceptus est; misit ergo, et conuocauit suffraganeos Salonitanae Metropolis vniuersos, qui cum conuenissent, Prouincialem Synodum apud Salonam debita maturitate celebravit: interfuerunt autem isti suffraganei Ecclesiae Spalat(ensis) Primò Laurentius Archiepiscopus, secundus post eum Stephanus Episcopus Iadren(sis), Ioannes Tragurien(sis). Forminus Nonen(sis). Gregorius Arben(sis). Theodosius Belgraden(sis). Gregorius Chroaten(sis) et alii quidam.” Lučić želi odrediti godinu dolaska sv. Ivana, pa navode Tomine *Historije* korigira s podacima iz isprave samostana sv. Krševana. Ipak na kraju zaključuje da točnu godinu dolaska sv. Ivana nije moguće utvrditi. Tom prilikom

Lučić u ono doba nije imao u rukama Kamaldoljanske anale, koji su nađeni i objavljeni tek u 18. stoljeću, a na koje su upozorili Riceputi i Farlati, a u posljednje vrijeme I. Ostojić. U ovim se analima navodi da su nadbiskup splitski Lovro i biskup trogirski Ivan potekli iz benediktinskog samostana u Osoru, koji su reformirali kamaldoljani. Poznati po svojoj obnoviteljskoj ulozi u Crkvi, kamaldoljanski ljetopisi bilježe da samostan sv. Petra u Osoru: „seminarium fuere sanctorum et praeclarissimorum viro- rum, qui Dalmatiam illustrarunt hoc potissimo saeculo. Laurentius praesertim prius Absorensis, unde Spalatensis Archiepiscopi, et Johannis Traguriensis Episcopi." Samo- stan sv. Petra u Osoru nazvan je i „Episcoporum seminarium" jer je osim spomenutih biskupa Lovre i Ivana dao „više uglednih biskupa po Dalmaciji i gotovo sve osorske biskupe XI i XII stoljeća".⁴⁹ Kamaldoljani (nazvani po naseobini Campo Maldola ili Camaldola) u Toskani, koje je osnovao sv. Romuald, primjenjivali su strogo pravila sv. Benedikta i živjeli dijelom pustinjačkim i asketskim načinom života. Na njih se oslonio papa provodeći reformu u Crkvi. Imajući u vidu ove činjenice, može se razumijeti bolje tekst *Života* a i tekst Tome Arhidakona, što ga Lučić donosi u *Notama*. U glavi XVI. Toma, uz ostalo, navodi: „Pro amore si quidem coelestis patriae cuncta carnis blandimenta contemnens, asperimam vitam ducebat, et (sicut asserunt), ad tantam virtutum gratiam excrevit, ut quaedam in eo Sanctitatis insignia eniterent: unde et in vita et post mortem in magna veneratione habitus est a ciuibus suis."⁵⁰ U *Životu* pak stoji: „Erat autem in eloquentia facundus, in sapientia praecelsus, pietate affabilis, in sermone verax, in iudicio iustus, et reddens, que sunt Dei Deo, humani favoris auram

je zahvaljujući Lučiću po prvi put objavljen dio teksta *Historije* Tome Arhidakona, koju će Lučić kasnije u potpunosti objaviti u *De Regno Dalmatiae et Croatiae*.

U gradi za *Vita B. Ioannis...* (rukopis R 6608, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, fol. 26), Lučić je prepisao ove odlomke:

„Per idem tempus uacante Ecclesia Traguriensi electus est quidam IOANNES natione Italicus... et post mortem in magna veneratione habitus est à Ciuibus suis."

- et infra -

»His ita gestis Dominus Alex. Papa... IOANNES Traguriensis, Forminus Nonensis, Gregorius Arbensis, Theodosius Belgradensis, Gregorius Chroatensis, Basilius Apsarensis, et alij quidam."

- et infra -

»Denique his taliter actis ad Laurentium Archiepum. redeamus. Ordinatus est in sede Salonit(anae) Eccle(siae) anno incar: MLX temporibus Michaelis Imperatoris, Regum uero Stephani Chresimiri, et Suonimiri qui fuit ultimus Rex Chroatorum."

- et circa finem capitis:

„Prefuit autem Laurentius Salonitane Metropoli annis circiter XL."

Dva posljednja ulomka nisu objavljena u *Vita B. Ioannis ep. Tragurlensis*.

49 Ivan OSTOJIĆ, *Kamaldoljani u Hrvatskoj*, Bogoslovska smotra, 33, Zagreb, 1963, str. 126-137; O sv. Ivanu Trogirskom, str. 135-136; ISTI, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. I, Split, 1963, str. 144; sv. II, Split, 1964, str. 148. - Tekstovi koji se odnose na biskupa Laurencija i sv. Ivana Trogirskog, kao monahe kamaldoljane, objavljeni su kod: Joannes Benedictus MITTARELLI et Anselmus COSTADONI, *Annales Camaldulenses*, vol. I, str. 258, odnosno prema D. FORLATIU *Illyricum Sacrum*, vol. V, Venetiis, 1775, str. 193, 618-619, te Milan IVANIŠEVIĆ, *Sveti Ivan Trogirski biskup*, „Croatia christiana periodica", Zagreb, IV(1980)5,43,45.

50 *Vita*, str. 29, usp. bilješku 48; vidi također: THOMA ARCHIDIACONUS, *Historia Salonitanorum Pontificum atque Spalatensium*, u: I. LUCIUS, *De Regno Dalmatiae et Croatiae*, (dalje: *De Regno*), Amstelodami, 1666, str. 323.

fugiens, in faciem hominum vestiebat fulgidam vestem, et celebrem, super nudo vero intrinsecus assperimo cilicio utebatur."⁵¹

Jednako postaje razumljivo da je sv. Ivan bio povezan s benediktinskim samostanima i, dapače, sudjelovao pri njihovom osnivanju, o čemu svjedoči isprava iz 1064. samostanu benediktinki u Trogiru, na koju se Lučić u više navrata poziva, a koja donosi prvi sačuvani spomen sv. Ivana kao biskupa trogirskog, odakle je Lučić zapravo započeo svoja istraživanja o sv. Ivanu Trogirskom.⁵² U svjetlu iznesenih podataka razumljivo je prijateljstvo splitskog nadbiskupa Lovre i sv. Ivana Trogirskog. Podrijetlom iz istog benediktinskog samostana sv. Petra u Osoru, radili su na obnovi Crkve žarom kamaldoljana i surađivali.

Sv. Ivan Trogirski mogao je imati pridjevak „Auserinus“, tj. „osorski monah“, kako pretpostavlja I. Ostojić, iz čega je kasnije nastalo Ursinus.⁵³ Poštovaoci sv. Ivana su, dakako, željeli da je njihov zaštitnik podrijetlom iz ugledna, bogata i utjecajna roda kakav su bili Orsini, povezani s Rimom i papama. S druge strane Orsini su također htjeli imati sveca u svom rodu. Stoga naglašavanje prezimena Orsini, osobito do kraja 17. stoljeća i za pontifikata Benedikta XIII (1724-1730) iz roda Orsina, kad je Venecija papi darovala (1725) relikvijar s moćima sv. Ivana Trogirskog. Tako se može razumjeti da su F. Riceputi i D. Farlati stavili sv. Ivanu prezime Ursini (S. Ioannes Ursinus) bez obzira što u Lučićevu naslovu i prije u Statilićevu izdanju tog prezimena nema. To se prezime s nepravom proširilo i u gotovo svu kasniju literaturu. Treba napomenuti da toj napasti nije podlegao F. Rački.⁵⁴

51 *Vita*, str. 6. Ovdje se spominje da je odijevao „fulgidem vestem“. U *Životu* kod ukazanja Teodoru stoji „fulgenti stola candida velatus“ (*Vita*, str. 11). I. Ostojić navodi da su kamaldoljani nosili bijele haljine, „te ih stoga nazivaju bijelim benediktincima“. Vidi I. OSTOJIC, o.c., sv. I, str. 151.

52 Prvi citirani izvor za *Život* kod Lučića je isprava navedena na 26. str. *Vita*: „Exemplum sumptum ex originali existente in carta pergamena, apud Moniales SS. Domnii et Nicolai Ordinis S. Benedicti nunc. S. Nicolai nuncupatas Ciuit. Tragur. - in nomine Domini Saluatoris Regis aeterni: Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo sexagesimo quarto...“ Zatim slijede isprave iz drugih benediktinskih samostana. U *Vita* se navode ozdravljenja opata benediktinskog samostana Iordanusa (str. 16), a I. Ostojić navodi: „Legende pričaju, kako je sv. Ivan Trogirski u razna vremena čudesno ozdravio opata benediktinca i nekoliko koludrica benediktinki, pa i time ističu njegovu tijesnu povezanost s benediktinskim redom.“ Ostojić se poziva na kodeks „Anegdota Illyrica“ - „Index in Vitam divi Joannis Ursini“ (Muzej grada Šibenika). I. OSTOJIC, o.c., sv. I, str. 144, bilj. 13.

53 Ivan Ostojić, djela citirana u bilj. 48.

Opatija iz koje je potekao sv. Ivan Trogirski nosila je naslov „abbatia sancti Petri de Ausero“. M. IVANIŠEVIĆ (Sveti Ivan Trogirski biskup, l. c. str. 43) misli kako je malo vjerojatno da je od Auserimus nastalo Ursinus. U djelu *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. I, Split, 1964, str. 149, bilj. 3, I. OSTOJIC ispravno ističe da „najstariji životopis ne naznačuje podrijetlo sv. Ivana“ ukoliko se to tiče anonimnog autora. Međutim već Treguan navodi da je sv. Ivan Rimljanin („Quendam Romanum longe ante Ciuitatis excidium“), a Treguanov suvremenik Toma Arhidakon ističe da je sv. Ivan „natione Italicus“. I. Ostojić navodi D. Farlatija kao prvog autora koji donosi da je sv. Ivan Orsini, međutim već Lučić citira ispravu cara Sigismunda iz 1411. u kojoj se spominje tradicija da je sv. Ivan iz roda Orsinia. To navodi i Pavao Andreis.

54 Franjo RAČKI, *E vita b. Joannis episcopi traguriensis, Documenta historiae Chroaticae periodum antiquum illustrantia, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, vol. VII, Zagreb, 1877. F. Šišić prihvaća obiteljsko prezime Ursini - Orsini i kaže: „Među njima bješe i mladi Ivan, potomak odlične rimske porodice Ursina“ (F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata*, Zagreb, 1925, str. 517).

U bilješkama 19 („Nam multis autem elapsis annorum curriculis etc“), 23 („Preciosam ibidem reddidit animam“) i 31 („Vir veneranda canicie“) Lučić je nastojao utvrditi, što je moguće preciznije, osnovne datume u životu sv. Ivana, a osobito vrijeme njegove smrti. Budući da legenda ne navodi točnu godinu smrti, već samo podatak da je umro nedugo nakon odlaska kralja Kolomana iz Trogira, a to je Lučić utvrdio sa 1108, godinom izdanja trogirskog privilegija, Lučić upozorava na posljednji spomen sv. Ivana u sačuvanim ispravama. To su rapski privilegij iz 1111. i privilegij crkvi sv. Leona u Trogiru iz iste godine. Isprava s dodjelom beneficija crkvi sv. Leona interpolirana je u kasnijoj iz 1236, a posjedovao ju je sam Lučić, koji je istaknuo da je sačuvana „in carta pergamenata penes me“. ⁵⁵ Smatrajući da zbog njezine starine ova isprava treba biti objavljena onakva kakva jest, tj. integralna, ali sa svim lakunama, učinio je to u *Memorie*. ⁵⁶ Budući da se sv. Ivan prvi put javlja u ispravama 1064, a posljednji puta 1111, Lučić zaključuje da je obavljao biskupsku službu najmanje 47 godina. Posvećen je bio za biskupa sigurno prije 1064, sa najmanje 30 godina, pa se 1032/33. može smatrati kao godina njegova rođenja. Umrijeti je mogao i koju godinu poslije 1111. Prema tome umro je u 77. odnosno 80. godini života. Prema tome navod legende „Vir veneranda canicie“ sasvim odgovara podacima koje je Lučić utvrdio na temelju isprava. Lučić je i na taj način potvrdio vjerodostojnost teksta *Života*. Ipak je u bilješkama ukazao na nesigurnost s obzirom na godine dolaska sv. Ivana u Trogir kao i datuma njegove smrti, te je zamolio one koji će naići na popise trogirskih biskupa da poklone pažnju utvrđivanju prethodnika i nasljednika sv. Ivana na trogirskoj stolici kako bi se sa većom sigurnošću utvrdili navedeni datumi. ⁵⁷

Dolazak kralja Kolomana, podvrgavanje Hrvatske, opsada Zadra, mirotvorna misija sv. Ivana Trogirskog, zauzeće Dalmacije i podjela privilegija Trogiru i ostalim gradovima značajni su i presudni povijesni događaji kojima je Lučić u *Notama* posvetio veliku pažnju, moglo bi se reći središnje mjesto. Radi šireg konteksta i boljeg razumijevanja događaja, Lučić upućuje na „Indagationes“, tj. *De Regno* i na „Chronicon patriae“, tj. *Memorie*. Uz to je Lučić objavio tekstove izvora koji i danas predstavljaju osnovna vrela za to razdoblje.

Kao prvo, Lučić je smatrao da treba objasniti misiju sv. Ivana te je naglasio kako je bilo uobičajeno da biskupi obavljaju pomirbenu misiju među kršćanskim vladarima. Razlog što je baš sv. Ivan biskup trogirski intervenirao, Lučić objašnjava prije svega njegovim posebnim položajem među biskupima. Za pontifikata nadbiskupa Lovre bio je naime njegov najprisniji suradnik, „perpetuus Comes“ i dekan među biskupima. Lučić zatim ističe tekst legende u kojoj stoji da su ga zamolili građani grada Zadra, da je bio „more solito fatigatus“, iz čega proizlazi da su zadarski građani dali inicijativu. Sam sporazum

⁵⁵ *Vita*, str. 4.

⁵⁶ G. LUCIO, *Memorie*, str. 491-492.

⁵⁷ Lučić piše: »Neque diu post haec, superstitem B. Ioannem censendum, vt n. 19. de morbo mortem praecedente sed sicuti incertus est annus eius aduentus, Ita omnes rogatos volo, vt inter antiquarum scripturarum subscriptiones; nomina Episcoporum Inquirant, si allenius ex Episcopis Tragurij nomen forte reperirent; nam ex nomine precessoris B. Ioannis, eius aduentus, ex successoris vero mors certior tardi posset, quod neutrum mihi contigit consequi« (*Vita*, str. 41).

s Kolomanom i predaja grada izvršena je uz povoljne uvjete za Zadar i zbog toga jer Koloman nije, prema riječima legende, mogao osvojiti Zadar nakon otpora Zadra, kojemu je sv. Ivan pružio pomoć. Inicijativa za pregovore potekla je od Kolomana; popuštanje i obećanje prijateljstva došlo je s njegove strane, na što su građani, imajući podršku u sv. Ivanu, pristali, te je tako došlo do predaje, prema riječima legende, koje Lučić ističe: „fit deditio pro Ciuium voluntate”.⁵⁸

Ovom prilikom Lučić je iznio dva teksta da još bolje rasvijetli problematiku događaja koji predstavlja prekretnicu u povijesti Hrvatske, posebno Dalmacije i dalmatinskih gradova. To su: natpis na zvoniku samostana sv. Marije i privilegij iz kartulara samostana sv. Marije, oba teksta iz 1105. Bez obzira na to što su mletački povjesničari stavili, kako navodi Lučić, predaju Zadra u kasnije godine, Lučić, oslađujući se na natpis oko tornja crkve sv. Marije, čvrsto drži godinu 1105. godinom ulaska kralja Kolomana u Zadar. Lučić po prvi put u *Notama* objavljuje cijeli tekst natpisa na sljedeći način: „Inscriptio Sculpta circumcirca turrim campanariam Monialium Sancte Marie Iaderae.

ANNO INCAR DNI NRI IHV XPI MILCV
POST VICTORIAM ET PACIS
PRAEMIA IADERAE INTROITVS A'
DEO CONCESSA PROPRIO SVMPTV
HANC TVRRIM SANCTAE MARIAE VN
GARIAE DALMACIAE, CHROATIAE
CONSTRVI ET ERIGI, IVSSIT
REX COLOMANVS”⁵⁹

Zanimljivo je da u historiografiji nije zamijećeno ovo Lučićevo prvo izdanje Kolomana natpisa, već se oduvijek kao najranije citira izdanje u *De Regno* (Amsterdam, 1666, str. 115). Inače nema razlike između ova dva Lučićeva izdanja, izuzev nešto drukčijeg rasporeda riječi unutar redaka. Prema Lučićevu navodu u *De Regno* tekst je za njega prepisao dr. Šime Ljubavac.⁶⁰ Prijepis Lučićevom rukom nalazi se u njegovim rukopi-

58 *Vita*, str. 13 i 32. Izraz „deditio pro civium voluntate” značajan je za Lučićevu koncepciju i s obzirom na Zadar i s obzirom na Trogir. Lučić ne dopušta da su gradovi osvojeni, već da su dobrovoljno ušli u novu političku zajednicu. To ističe i u *De Regno*, str. 116.

59 *Vita*, str. 36.

60 Da je natpis s tornja sv. Marije prepisao za Lučića Šime Ljubavac, Lučić navodi u rukopisu unutar grade koja se čuva u Arhivu Splitskog kaptola, Sv. 539, Ser B, fol. 7. Prijepis je točan, samo je raspored redaka drukčiji nego u originalu, a razlikuje se i od rasporeda u *Vita* i onog u *De Regno*. Raspored u tiskanom primjercima ovisi i o mogućnostima tiskarskog sloga. Prije Lučića ovaj je natpis donio Dinko Zavorović u djelu *De rebus Dalmaticis libri V* (VIII). Godine 1603. Zavorović donosi ovakav tekst natpisa:
ANNO. INCARNATIONIS. DNI. NRI.
IESV. XPI. MIL. C. V. POST. VICTORIAM.
ET. PACIS. PRAEMIA. IADERAE INTROI-
TVS. A. DEO. CONCESSA.

sima („Archivium capituli Cathedralis Spalatensis“, svezak Nro 539, Ser B, fol. 6-7.) i podudara se s objavljenim tekstom u VITA i DE REGNO. - Danas, nakon uklanjanja zgrada koje su zakrilile natpis sumnje u ispravno čitanje natpisa ili čak sumnji u njegovo postojanje, što je najviše izrazio F. Šišić (želeći da godina Kolomanova osvojenja Zadra bude 1107), više nemaju temelja.⁶¹ Novo čitanje, poslije 1945, dalo je više autora. Među

S. MARIAE. VNGARIAE. DALMATIAE.
CORVATIAE. CONSTRVI. IVSSIT. REX
COLOMANNVS.

Natpis nije potpun. Nedostaje dio teksta: PROPRIO SVMPTV HANC TVRRI(M) i ERIGI.

(Rukopis, Arhiv Jugoslavenske akademije, Sign. VIII-278, str. 81 verso.)

Lučićevo izdanje u *Vita* korektno je i prvo izdanje tog važnog natpisa.

61 Ferdo ŠIŠIĆ je već 1909. u raspravi *Dalmacija i ugarsko-hrvatski kralj Koloman* (Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, Nova serija, sv. X. 1908/1909, Zagreb, 1909, str. 56-57) objavio tekst natpisa na tornju crkve sv. Marije prema Lučićevu izdanju *De Regno*, str. 115. Šišić je posumnjao u natpis jer mu je više odgovaralo da je Koloman došao u Dalmaciju 1107. S tim u vezi napisao je: „Što se tiče Kolomanova natpisa, moram da odmah istaknem, da se on danas više ne može vidjeti. Eto što o tome piše Englez Jackson, nakon što nas je uputio, kako je upravo uz toranj podignuta jedna moderna zgrada: 'Najgore od svega je to, što ovaj veliki blok zgrada što smeta, sakriva donji dio tornja kralja Kolomana, koji se diže u kutu dvorišta i koji se je prije mogao vidjeti od dna dalje prema gore. Kod toga se sa neoprostivom nemarnošću dopustilo, da krajnji zid (nove zgrade) sakrije natpis na tornju, koji sjeća na Kolomanov trijumfalni ulaz u Zadar i na podignuće njegovo, kao uspomenu na taj događaj. Tom se prilikom lasno mogao ostaviti bar jedan otvor u novom zidu, da učini vidljivim ovaj dragocjeni komad povijesti u kamenu, a u svakom slučaju kakav znak o njegovom položaju, koji je sada izgubljen i mogao bi se samo naći, ako se poruši ona strana stubišta' (JACKSON, *Dalmatia, the Quarnero and Istria*, Vol. I, Oxford, 1887, p. 317). Prema tome dakle mi nemamo nikakvih podataka o tom natpisu osim onog u Lucija, dakle iz vremena oko polovice XVII. vijeka. „Usljed toga teško je tvrdom sigurnošću izreći, e da li je napis potpun, jer ne bi ništa nemoguće bilo, da je tečajem tolikih godina, a budući da je dosta nisko bio postavljen, pri kraju prvog retka komad kamena otkrhan, pa uslijed toga i napis baš kod same godine postao manjkav.“ - Uz gornje, u bilj. 21 Šišić dodaje: „Treba još i to primjetiti, da se u napisu govori o 'pobjedi' (victoria) kraljevoj i o 'nagradi mira' (pacis premia), što sve uključuje oružani uspjeh. Mi međutim znamo kao stalno, da je Koloman, Zadar zadobio nakon pregovaranja koja je on sam prvi započeo. Konačno imam naglasiti, da napis XII. vijeka nipošto nije mogao biti onako (bez kratica) napisan, kako ga donosi Lucije.“ Šišić je nastavio pisati o tom važnom pitanju ostajući pri svom prvotnom mišljenju o Kolomanovu dolasku 1107, ali je nastojao naći nove razloge za svoju interpretaciju. U *Priručniku izvora hrvatske povijesti* (Zagreb, 1914) prije svega navodi da je Luciju natpis prepisao i poslao Šime Ljubavac. Zatim je na str. 573, bilj. 1, dodao: „Imao sam u spljetskom kaptolskom arhivu u rukama sav Lucijev materijal. Tu mu Ljubavac jednom javlja, da natpis teče naokolo (okruglo) oko baze tornja, a drugi puta, da je uklesan na četverokut. O vrsti pismena i kratica ne kaže ništa. Uopće natpis gubi, kad sve to ogleđamo, naš rešpekt. Čisto sumnjam, da li ga je dr Ljubavac odista i vidio na svoje oči, radi klauzure.“

Zanimljivo je kako Šišić nije uočio da je taj natpis vidio i prepisao D. Zavorović, iako je imao u rukama Zavorovićevo djelo i o njemu pisao, a nije također primijetio da je LUČIĆ objavio natpis u *Vita B. Ioannis ep. Traguriensis*, premda je odlomke iz Lučićeva izdanja priredio za navedenu raspravu i za *Priručnik*. Lučićev savjesni suradnik Ljubavac, kojega je inače Lučić vrlo cijenio, sigurno je sam prepisao natpis, a imao ga je prilike vidjeti i Lučić za boravka u Zadru. Osim toga Lučićev prijatelj zaderski arhidakon Valerije Ponte mogao je Lučića upozoriti na eventualne netočnosti u vezi s natpisom. Valerije Ponte donio je tekst natpisa u svom djelu *Historia Ecclesiae Jadrensis* (Naučna biblioteka u Zadru, Mss. 112 - Izd. D. FARLATI, *Illyricum Sacrum*, vol. V, Venecija, 1775, str. 11-24; V. BRUNELLI, *Rivista Dalmatica*, IV, Zadar, 1907, str. 101-133, 191-232; V, Zadar, 1909, str. 64-109). Miho BARADA u radu *Iz kronologije hrvatske povjesti* (Časopis za hrvatsku povijest, Zagreb, I(1942)1-2, 128-132) donio je natpis na tornju crkve sv. Marije. Pritom je istaknuo: „Tekst donosim po originalnom rukopisu Luciusovu, koji se nalazi u arhivu splitskog kaptola i odgovara tekstu tiskanom u *De regno*, Amsterdam 1666, str. 115.“ Barada je držao da je godina Kolomanova dolaska u Zadar 1105. točna, i to mu je bio jedan od argumenata. Ipak je natpis, što se tiče rasporeda, donio prema Lučićevu

prvima prepis je izvršio M. Suić 1945. Detaljnu analizu i pomnu transkripciju natpisa objavio je M. Marković 1953, dok su snimku natpisa objavili V. Novak 1959. kao prilog Zadarskom kartularu sv. Marije i S. Antoljak u okviru natuknice „Arpadovići” u Hrvatskom biografskom leksikonu.⁶² Važno je napomenuti da Lučićevo izdanje teksta natpisa odgovara današnjem čitanju, izuzev riječi „DALMACIAE”. Ova riječ je na natpisu oštećena, ali treba biti „DALMATIAE”. Osim toga su reci, ako se citiraju prema stranicama zvonika, kod Lučića drukčije raspoređeni. Lučić je razriješio i neke kratice koje postoje u originalu natpisa. Treba napomenuti da Lučićev tekst nije raspoređen tako da bi svaki redak predstavljao jednu ispisanu stranu zvonika, dok „RĒX COLOMANUS” djeluje na kraju kao potpis.⁶³

Dva ulomka iz isprave abatise Vekenegge iz 1105. stavlja Lučić uz spomenuti natpis na tornju crkve sv. Marije. Ispravu objavljuje prema kartularu samostana sv. Marije („Ex antiquo membranaceo Priuilegiorum registro eiusdem Monasterii”) a tekst glasi: „Anno Incar. D.N. Iesu Christi MCV, Ind. III. Regnante piissimo Colomagno Croatie, et Dalmatie: primo anno quo triumphaliter ingressus est.” Et infra: „At postquam Diuino nutu per Colomagnum Sanctissimum Regem pax terrae, et mari est reddita, quisque nostrum cepit ire ad propria”.⁶⁴

izdanju u *De Regno*, a ne prema Lučićevu rukopisu koji spominje, jer je u rukopisu raspored redaka drukčiji. Sadržajno se tekstovi ne razlikuju, što je već bilo napomenuto.

Nakon bombardiranja Zadra pred kraj drugoga svjetskog rata (1945) srušene su zgrade blizu zvonika, pa je natpis postao vidljiv i čitljiv. Tako je jedno pitanje skinuto s dnevnog reda i pokazalo se da su Šišićeve sumnje u Lučićevo ili Ljubavčevo ispravno čitanje ovog važnog natpisa bile bezrazložne.

62 Odmah po svršetku rata (25. lipnja 1945) poslao je Mate Suić Viktoru Novaku tekst natpisa pročitan pošto je uklonjena zgrada koja je prekrivala natpis. Taj tekst objavio je V. Novak u izdanju V. NOVAK - P. SKOK, *Supetarski kartular*, Zagreb, 1952, str. 206, bilješka 65. Po prvi put je ovdje objavljen natpis raspoređen prema stranama zvonika:

- ANNO INCAR. DNI. NRI. IHV. XPI. MIL. C V. POST. VICTORIAM ET PACIS PRAEMIA IADERAE INTROITUS A DEO CONCESSA
- PROPRIO SVMPTV HANC TURRI SCAE MARIAE VNGARIAE /DAL/MAT/IAE CROA/TIAE CONSTRVI ET ERIGI /
- IVSSIT REX COLLOMANVS

Pokazalo se da je Lučićevo donošenje naslova u *De Regno* bilo točno, s time da su kod Lučića bile razriješene kratice, i to ispravno, a nečitka mjesta nadopunjena: DALMACIAE umjesto DALMATIAE, CROATIAE umjesto CHROATIAE. Jedino je kod Lučića COLLOMANVS bez dva L. Međutim, što je najvažnije, Lučić je donio takvo u suštini ispravno čitanje već 1657. u *Vita B. Ioannis ep. Traguriensis et eius miracula!*

Treba napomenuti da je vrlo precizan prijepis natpisa sa zvonika sv. Marije dao Miroslav MARKOVIĆ u radnji *Dva natpisa iz Zadra*, Zbornik radova SAN, knj. XXXVI, Vizantološki institut, knj. 2, Beograd, 1953, str. 135. Marković je precrtao natpis i naveo točne mjere. Fotografiju natpisa objavio je zatim V. NOVAK u knjizi *Zadarski kartular samostana svete Marije*, Zagreb, 1959, tekst na str. 64, komentar na str. 63-65, a fotografija je na kraju knjige, sl. 12.

63 Natpis su inače u više navrata objavljivali razni autori s više ili manje točnosti i glede pojedinih riječi i glede rasporeda redaka. Vrlo dobra fotografija natpisa prema stranicama objavljena je po prvi put uz članak Stjepana ANTOLJAKA, *Arpadovići*, Hrvatski biografski leksikon, sv. 1, Zagreb, 1983, str. 246-247.

64 *Vita*, str. 36. U *De Regno* ovaj tekst slijedi odmah iza natpisa na str. 115. Zanimljivo je da ovih tekstova, tj. natpisa i isprave iz 1105, nema u Lučićevu rukopisu grade za sv. Ivana Trogirskog R 6608. Postoji međutim u Lučićevoj građi u Arhivu Splitskog kaptola, sv. 539, fol. 6-7.

U usporedbi s originalom Lučićev prijepis ovdje nije sasvim točan, jer nedostaju riječi „Ungarie” iza „Colomagno” i „Iaderae” iza „triumphaliter”. U *De Regno* Lučić također ispušta „Ungarie” ali navodi „Iaderae”.⁶⁵

Lučić se ovdje zapitao kako dovesti u sklad riječi natpisa „INTROITUS A DEO CONCESSA” s riječima isprave „Divino nutu per Colomagnum Sanctissimum Regom pax terrae et mari reddita”; odnosno kako treba tumačiti da je Božjom voljom po Kolomanu vraćen mir na kopnu i moru.

Lučić navodi glavne karakteristike grada Zadra. Ističe da je Zadar glavni grad Dalmacije, nekadašnja rimska kolonija, slobodoljubiv, s pogodnim pomorskim položajem, grad koji je odbijao barbarski jaram. Kako je nakon dugotrajne bezuspješne opsade moglo doći do predaje toga grada i do mira koji je stvoren Božjom voljom, pita Lučić.⁶⁶

Već je ovdje Lučić spomenuo osnovne misli i postavke koje je kasnije razradio i dokumentirao u *De Regno*. U prvi plan stavio je Lučić sv. Ivana kao tumača volje Božje, što se jasno očituje već u legendi u riječima kojima sam sv. Ivan objašnjava kralju Kolomanu svoj postupak, da se ne bi prolijevala kršćanska krv od strane samih kršćana i time navukla srdžba Božja. Lučić ovome dodaje da je blaženi Ivan Trogirski, kao sveti muž i pravi Rimljanin („ut virum Sanctum decet vereq. Romanum”), našao rješenje da se uspostavi mir među bliskim kršćanskim narodima latinskog svijeta i da se ukloni ime istočnog cara, koji je zbog neprijateljstva prema strancima a prijateljstva prema Saracenicima bio mrzak Latinima.⁶⁷ Očuvanjem kraljeve vladavine udovoljeno i kraljevskoj časti. U *De Regno*, na što se Lučić poziva („ut latius in Indagationibus”), on napominje da od Kolomanova dolaska nema više spomena bizantskih careva niti u ispravama niti u crkvenim Laudama. Taj veliki preokret „*eliminatio Imperatoris Orientalis nomine*”, tumači Lučić, zbilo se dok je brodovlje Venecije bilo na istoku u Svetoj zemlji. Zaslugu sv. Ivana za mir i njegovo posredovanje cijenio je i kralj Koloman. „*Miratus Rex in eloquentia sapientiae illius, factus de eiusdem Sanctitatis vita certior pronus adoravit eum.*”⁶⁸

65 Usp. T. SMICIKLAS, *Diplomatički zbornik kraljevina Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. II, Zagreb, 1904, str. 15; V. NOVAK, *Zadarski kartular samostana sv. Marije*, Zagreb, 1959, str. 257-258. Rukopis kartulara samostana benediktinki sv. Marije u Zadru, fol. 9-9 verso. Fotografija u prilogu izdanja V. Novaka, na kraju knjige.

66 *Vita*, str. 37. Ova karakteristika grada Zadra važna je za Lučićevo pisanje u kojem je često riječ o Zadru. Lučićeve riječi glase: „... ciuitatem validam, Romanorum olim Coloniam tunc Dalmatiae praecipuam, libertatis amantem, maritima subsidia aperta habentem, Barbarae nationis jugum detrectantem...”

67 *Vita*, str. 37. U *De Regno* o tome na str. 116, gdje se Lučić poziva na svoje *Notae historicae*.

68 *Vita*, str. 37, s pozivom na bilj. 18 na str. 40. U *De Regno* o odnosima Kolomana i Venecije te bizantskog cara Lučić piše: „*Controversia autem inter Colomanum, et Venetos erat de Dalmatiae titulo, et possessione, Dalmatas vero sub Venetorum protectione propriam libertatem servare studuisse, argui debet, sed cum Venetos et Dalmatas potentiae Regiae resistere non potuisse ex Iadrensi deditioe constet, et quod de Iadra dicitur idem quoque de Tragurio, et Spalato dicendum videtur, temperamentum aliquod tunc partes devenisse concludendum est. - Et cum Dalmatiae titulum ab Imperatore Constantino Venetos habuisse ex supradictis constet, nomenque Imperatoris, prout Regum quoque Dalmatiae tempore, adhuc in publicis tabulis praeponeretur, (quod consentientibus Venetis factum fuisse censendum est) ab Ingressu autem Colomani Iadram, cum Imperatoris nomen amplius non reperitur, et loco ipsius Colomani repositum fuerit; ideo tunc nomen Imperatoris pro satisfactione Colomani omissum argui potest...*” (I. LUCIUS, *De Regno*, str. 116).

Zapravo time se izražava i objašnjava Kolomanov oslon na Crkvu i obratno. Lučić u *De Regno* kao i u *Vita* ističe da se od Kolomanova ulaska u Zadar zamjenjuje spomen bizantskog cara imenom pape i Kolomana.⁶⁹ U tome Lučić vidi i zaslugu sv. Ivana, koji je bio „Pacis conciliator”. Sv. Ivan Trogirski bio je prisutan („interfuisse”) i u kraljevskoj kuriji (na kraljevskom dvoru) i na crkvenoj sinodi provincije. Gotovo 40 godina radio je na reformi provincije i na uspostavi crkvene discipline, pri čemu ga je kralj poštivao i častio. U određenim političkim i crkvenim prilikama u kojima su protivnici reforme nailazili na podršku kod bizantskih vlasti, pristaše crkvene reforme našli su podršku kod novih ugarskih kraljeva. Lučić ističe da je sv. Ivan uspio kod Kolomana da se vrate crkvene slobodine. Kao što je za predaje Zadra postigao mir između svjetovnih vlasti, tako je ponovno uspostavio („restituissse”) mir na crkvenoj Sinodi.⁷⁰

U *De Regno* Lučić ide dalje u razradi uloge sv. Ivana i kaže: „... et cum B. Ioannes Pacis conciliator fuerit, et laudes, quae Imperatori dicebantur, in Ecclesiis cani solerent, a quibus normam publicas quoque tabulas suscepisse dicendum sit, ipsum virum Sanctum Auctorem fuisse, ut loco Imperatoris, iam exosi, Summi Pontificis Ecclesiae capitis reponeretur, deinde Regis Vngariae, et Venetorum conjectari potest, idemque posteriora exempla docent, ut supra de laudibus dictum est; Sic Dalmatia ab Orientali Imperio totaliter avulsa, honori, et praeminentiae Regiae (Vita B. Ioan.) satisfactorum, Vngaros terrestre dominium Dalmatiae sortitos, Venetos maritimum retinuisse, et titulum Dalmatiae cum Rege communicasse, Dalmatas vero Vngaros pro terrestribus, Venetos pro maritimis Dominis recognoscentes, suis legibus vixisse, probabile videtur. Beatus ergo Ioannes Divino spiritu afflatus his induciis temporamentum invenisse videtur, quo inter vicinos Christianos pax servaretur, quod quotiescumque violatum fuit, maxima indè bella inter Vngaros et Venetos exarserunt, Dalmatiamque et Croatiam miserè afflixerunt, ut ex sequentibus patebit. Haec in Iadrensi deditioe evenisse, par est credere, quae ex proximè secutis clariora fient.”⁷¹

69 Lučić, u skladu s obećanjem datim u *Notae*, str. 37, objašnjava važnu promjenu koja se dogodila u Dalmaciji Kolomanovim dolaskom, a u čemu je sudjelovao sv. Ivan Trogirski. „... sic Colomanum Regnum Dalmaticum (cujus titulum Zuonimirus à sede Apostolica acceperat) jure belli acquirens, Imperatoris nomen oblitterare, seque supremum Dominum declarare voluisse conjectari debet; sed cum Iadrae deditio eodem anno secuta sit, quo deposito Imperatore Henrico, universum Occidentale, latinumque nomen schismate sublato, ad Ecclesiae Catholicae unitatem rediens, eo magis ad Syriacam expeditionem proseguendam à Summo Pontifice urgeretur, Alexiique Graecorum Imperatoris nomen, ob perfidiam in Peregrinos Latinos saepe exercitam, Saracenorūque amicitiam exosam haberet, quid mirum si inter Latinos convenerit, Imperatoris Orientalis nomen in Dalmatia omittendum esse; et cum B. Ioannes Pacis Conciliator fuerit, et laudes, quae Imperatori dicebantur, in Ecclesiis cani solerent, à quibus normam publicas quoque tabulas suscepisse dicendum sit, ipsum virum Sanctum Auctorem fuisse ut loco Imperatoris, iam exosi, Summi Pontificis Ecclesiae capitis reponeretur, deinde regis Vngariae et Venetorum conjectari potest, idemque posteriora exempla, docent, ut supra de laudibus dictum est” (I. LUCIUS, *De Regno*, str. 116-117).

70 *Vita*, str. 40: „Colomani animum ad Ecclesiasticam libertatem restituendam B. Ioannem flexisse credibile est, et sicuti in Iadrensi deditioe pacem inter seculares composuerat, ità in synodo Ecclesiae restituissse censendum est.”

71 I. LUCIUS, *De Regno*, str. 116-117.

Poslije događaja u Zadru, predaje i uglavljenog mira sv. Ivan Trogirski pošao je dalje prateći kralja Kolomana. Legenda ističe čudesan događaj koji se zbio u Šibeniku. Za vrijeme mise, koju je pred Bogorodičinom slikom služio sv. Ivan, kralj Koloman ugledao je golubicu kako lebdi iznad njega, što je predstavljalo božansku potvrdu sv. Ivanu, i poruku kralju Kolomanu odozgo.⁷² (Ovaj događaj podsjeća na Kristovo krštenje u Jordani, gdje se javila golubica kao znak Duha Svetoga, ili Kristovo preobraženje na brdu Taboru kad se čuo glas „Ovo je sin moj ljubljani, njega slušajte!“). Lučić napominje, komentirajući spomenuti događaj, da još uvijek (dakle 1657) postoji ta crkva i u njoj Bogorodičina slika („vetustissima pictura in tabula expressa“), pred kojom je, prema predaji, sv. Ivan služio sv. misu. Ta slika, kasnije ukrašena srebrom, zlatom i dragim kamenjem, nosila se u procesiji kroz grad za vrijeme svečanosti ili za neke nevolje uz prisustvo cijelog puka. Svake subote, napominje Lučić, izlaže se ta slika uz vrlo veliko sudjelovanje naroda. Među ukrasima iznad slike razabire se golubica kao uspomena na događaj opisan u *Životu*. Lučić dakle naglašava trajanje kulta sv. Ivana i izvan grada Trogira, uz veliko sudjelovanje naroda i obnavljanje spomena povijesnih zbivanja koja su za hrvatske i dalmatinske gradove bila od ne mala značenja.⁷³

Dva poglavlja, odnosno bilješke (Notae 17 i 18), posvetio je Lučić dolasku kralja Kolomana u Trogir i privilegiju koji je tada podijelio trogirskoj crkvi.⁷⁴

Kao dokaz da je Koloman boravio u Trogiru, Lučić navodi ispravu iz 1108 (zapravo 1107) koja sadrži Kolomanov privilegij. Tu je, unutar Lučićevih *Nota*, po prvi put objavljen tekst čuvenoga Kolomanova privilegija, pri čemu Lučić napominje da je uzet „Ex originali“. Usprkos opsežnoj literaturi i brojnim izdanjima Kolomanova privilegija, ovo izdanje iz 1657. nigdje nije spomenuto. Po drugi put Lučić je taj privilegij objavio u *De Regno*.⁷⁵ Pritom je dodao i tekst isprave kralja Stjepana iz 1124, u okviru koje se zapravo nalazi tekst citiranog privilegija. U *Memorie* Lučić navodi da Kolomanov privilegij iz 1108. (1107) nije sačuvan u originalu, već u više prijepisa. U Lučićevoj građi u Arhivu Splitskog kaptola (sv. 539, str. 6) nalazi se Lučićev prijepis ove isprave pod naslovom: „Exemplum sumptum ex Autentico Bulla magna cerea pendente“. Nakon teksta Kolomanova privilegija Lučić prepisuje ovdje i tekst isprave kojom kralj Stjepan potvrđuje Kolomanov privilegij.⁷⁶

Kolomanovu ispravu, koju naziva „Privilegium de libertatibus“, Lučić je smatrao neobično važnom, dapače bitnom. U *Memorie* donio je Lučić njen prijevod na talijanski

72 *Vita*, str. 8: „... cum illo gradiens pervenit ad oppidum Sibanicum ubi Ecclesiae beati Archangeli Michaelis usque ad praesens cernitur esse constructa, in qua dum sacra missarum celebraret mysteria, columba nive candidior, solo rege vidente descendit super caput sancti praesulis, et ei tamdiu insedit, donec iniciata sacrificia consummarentur, quibus peractis elevata est ad coelos, nusquam ultro comparens. Quo viso miraculo Rex obstupuit, et idipsum circumstantibus revelans ait: Vere numquam audivi talia, qualis de hoc viro viderunt oculi mei.“

73 *Vita*, str. 37. nota 16.

74 *Vita*, str. 8: »Rex ingressus Tragurium dona quae ecclesia cathedralis illius loci à Croatie Regibus seu à Salonitanis Principibus promeruerat ampliavit et privilegiorum munimine roboravit...“

75 *Vita*, str. 38, Nota 17. *De Regno*, str. 117.

76 Archivium Capituli Cathedralis Spalatensis, sv. No. 539, str. 6-8.

uz napomenu: „memorie che contendono cose essenziali, deuono esser'intieramente intese da lettori”.⁷⁷ Tekst privilegija u navedenim izdanjima u suštini je isti. Valja ipak upozoriti na nedostatke teksta objavljenog unutar Lučićevih *Nota* u *Vita* i to u nabranjanju svjedoka. Isto se tako u Lučićevu rukopisu unutar građe u Arhivu Splitskog kaptola unutar teksta isprave kralja Stjepana navode neki svjedoci kojih nema u *De Regno*. Razlike u navođenju svjedoka u toj ispravi postoje i u njezinu prijevodu na talijanski objavljenom u *Memorie*.⁷⁸

Tekst Kolomanova privilegija objavljen unutar *Notae* - 17. (str. 38) glasi: „Ex originali. Anno Dominice Incar. MCVIII. mense V. die XXV. Anno XII. Regni mei. Ego Colomanus Rex Hungariae, Chroatiae, atquè Dalmatiae iuro super Sanctam Crucem vobis Tragurinis meis fidelibus Ciuibus firmam pacem. Mihi et filio meo, sut successoribus meis tribunarij ne sitis, Episcopum verò, aut Comitem, quem Clerus, et populus elegerit ordinabo, et lege antiquitus constituta vos vti permittam, preter quam introitus portus Ciuitatis de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam vero Comes Ciuitatis: Decimam autem Episcopus, in Ciuitate quoquè vestra neminem Hungarorum, vel alienigenarum habitare permittam, nisi que voluntas vestra expetierit: Cu(m) autem ad vos coronandus, aut vobiscum Regni negotia tractaturus aduenero, nemini⁷⁹ vis inferetur domorum suarum, nisi quem dilectio vestra Susceperit. At si fortè aliquando domini- u(m) meum aliquem aggrauare videbitur, et aliàs ire voluerit securè cum vxore; et filijs, et familia, et omnibus suis, quocumquè sibi placuerit, est. Hoc autem Sacramentum à Rege,⁸⁰ et Comitibus Hung.⁸¹ confirmatum est. Ego Ioannes Palat: Comes laudo et confirmo. Ego Appa Comes laudo et confirmo. Ego Thomas Albanensis Comes laudo et confirmo,⁸² Ego Vgudi Wasuarien. Comes laudo et confirmo. Ego Slauiz Comes Nouograden., laudo et confirmo.”

Lučić ovdje ne citira ispravu kralja Stjepana iz 1124, kako je to učinio u *De Regno*⁸³ i u *Memorie*⁸⁴, iako je tu ispravu posjedovao. To je sasvim vjerojatno, iako prijepisa te isprave nema u Lučićevu rukopisnom kodeksu pripremljenom za *Vita* (Ms.R. 6608). Prijepis se nalazi, kako je već spomenuto, u unutar Lučićeve građe u Arhivu Splitskog kaptola i to na više mjesta.⁸⁵

77 G. LUCIO, *Memorie*, str. 19.

78 *Ibidem*, str. 19–20.

79 U *De Regno* i „Archivum Capituli Spalatensis-539”, iza „nemini” stoji „Ciuium vis inferetur Domorum suarum”, a u *Memorie*: „ad alcun Cittadino nele Case loro”.

80 U *De Regno* i „Archivum Capituli Spalatensis-539”, iza „Sacramentum à Rege” piše: „et ab Arciepis- copo Laurentio”, a u *Memorie*: „dal Re, dall' Arciuescouo Lorenzo”.

81 U *De Regno* i „Archivum Capituli Spalatensis-539” piše „Hungariae” ili „Hungarie”.

82 U *De Regno* iza „Ego Thomas Albanensis Comes laudo et confirmo” stoji: „Ego Iacobus Bosordiensis Comes laudo et confirmo”. U „Archivum Capituli Spalatensis-539” manjka „Ego Thomas Albanen- sis...”

83 *De Regno*, str. 117 (drugi stupac).

84 *Memorie*, str. 20.

85 „Archivum Capituli Cathedralis Spalatensis” – No. 539, fol. 6–6 verso. U ovom tekstu koji započinje sa: „Et ego Stefanus Collomani Regis filius...” (u *De Regno*: „Et Ego Stephani Colomani Regis filius...”) iza „Cledinus Comes laudo et confirmo” nedostaje „Ego Marcus laudo et confirmo”, što se nalazi u *De Regno*. Isto tako iza „Ego Lambertus Comes laudo et confirmo” nedostaje „Ego Buzco Comes laudo et confirmo”, što se nalazi u *De Regno*. Treba upozoriti da tekst ove povelje u *De Regno* nema „Ego Ambrosius ieurensis Episcopus laudo et confirmo” i „Ego Adelfus Comes laudo et confir- mo”, što ima tekst u Lučićevu rukopisu u Arhivu Splitskog kaptola, Sign. No. 539, fol. 6–7.

Komentirajući daljnji tekst *Života*, Lučić je upozorio da nisu nađeni tekstovi darovnica hrvatskih kraljeva crkvi trogirskoj koje je, prema legendi, Koloman nadopunio. Što se tiče darovnice salonitanskih prvaka, Lučić navodi da postoji tekst darovnice jednog od prvaka i da će o tome pisati „in patriae Chronico”, tj. u *Memorie*.⁸⁶ Lučić ovdje ne spominje izričito testament salonitanskog upravitelja Kvirina, ali je to učinio u *Memorie*. U *Vita* nije izrekao konačan sud o tom očitom falsifikatu, dok je u *Memorie* naglasio da donosi tekst ove oporuke „onako kako ona jednako glasi u svim primjercima i to više zato da se ne bi reklo da sam je izostavio nego zato što bi želio da joj se vjeruje”.⁸⁷ Lučić citira u *Memorie* tekst oporuke i odmah primjećuje da datiranje po Kristu, koje se navodi u oporuci, nije bilo u upotrebi u ono vrijeme. Štoviše, Lučić kaže: „tuta via l'antico scrittore della vita di San Giovanni Vescouo facendo mentione de i doni concessi da Principi di Salona alla Chiesa di Tragurio; questo Quirino potrebbe essere stato vno di quelli, e se, à chi con esattezza suole esaminare le parole, non paresse stile di quel tempo, non intendo io d'autenticarlo, ma lascierlo nella sua incertezza”.⁸⁸

Lučić je dakle pretpostavljao da je pisac *Života* pod nekim predstavnicima Solina mogao imati u vidu spomenutoga solinskog upravitelja Kvirina, oslanjajući se na tradiciju ili čak na tekst oporuke. Što se tiče same oporuke, Lučić je utvrdio da nije moguća njezina datacija po Kristovu utjelovljenju, ali je iznio da neki mogu također smatrati kako riječi i stil kojim je pisana darovnica ne odgovaraju vremenu kad je darovnica nastala. Lučić

Unutar Lučićeve građe u Arhivu Splitskog kaptola nalazi se popis privilegija izdanih Trogiru. Popis počinje sa godinom 505. Testamentum Quirini unius ex Principibus Salone, siue milesimo Rege Drzislauo Abram Episcopo scriptore. Popis ima tri kolone: godina, ime vladara (Imperator, Dux, Rex), ime biskupa, sadržaj privilegija; primjer:

1064 – Constantino Duce-Joanne – Dabrana Prior et frater Andreas omnibusque Nobilibus;

1108 – Colomano Rege Hungarie Dalmatie et Croatiae – ... – Priuilegium de libertatibus;

1111 – Archiepiscopo Crescentio – Joanne – de iure patronatus Ecclesiae Sancti Leonis;

1124 – Stephano – ... – Priuilegij patris confirmatio Spaletto et Tragurio; itd.

U nastavku slijedi na ovaj način popisano 58 privilegija do 1263.

Tekst „Trogirskog privilegija” iz 1107. (1108. kod Lučića) analiziran je i objavljivan često, pri čemu je za osnovu služio tekst prema Lučićevu izdanju u *De Regno*, str. 117. i 272–273. Autori se nisu osvrtni na tekst koji je Lučić objavio u *Vita B. Ioannis confessoris ep. Traguriensis et eius miracula* (Romae, 1657, str. 38), a nije se uzimao u obzir Lučićev rukopis sačuvan unutar Lučićeve građe u Arhivu Splitskog kaptola, Sv. No. 539, 6–6 verso.

Tekst je objavljen na temelju Lučićeva *De Regno* od T. SMIČIKLASA, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. II, Zagreb, 1904, str. 19. Prema Smičiklasovu izdanju objavio je privilegij F. ŠIŠIĆ u Priručniku izvora hrvatske historije, Zagreb, 1914, str. 606. Zatim je izišao u *Vjesniku* kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva, sv. 11, Zagreb, 1910, u okviru radnje N. TOMAŠIĆA, *Temelji državnoga prava kraljevstva hrvatskog*, te unutar njegovih djela *Fundamenta des Staatrecht des Königreiches Kroatien – Fundamenta iuris publici regni Croatiae*, Zagreb, 1918.

Posebnu radnju objavio je M. KOSTRENIĆ pod naslovom *Slobode dalmatinskih gradova* po tipu trogirskom, *Rad JAZU*, knj. 239, Zagreb, 1930, str. 56–150. Tu je objavljen tekst privilegija pod naslovom „Tekst i prijevod trogirske diplome” (str. 61–62), a tekst i sadržaj opširno su analizirani. Poslije drugoga svjetskog rata o trogirskom privilegiju pisala je Nada KLAJČ u radnji *O autentičnosti privilegija trogirskog tipa*, *Zbornik Instituta za historijske nauke* u Zadru, sv. II, Zadar, 1958; zatim u radnji *Još jednom o privilegijama trogirskog tipa*, *Istorijski časopis*, vol. XX, Beograd, 1973, str. 15–87; najposlije u knjizi *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb, 1976, str. 11–20. (Tu N. Klaić objavljuje hrvatski prijevod privilegija.) O trogirskom privilegiju pisao je također György Györrffy, *O kritici dalmatinskih gradskih privilegija*, *Zbornik Historijskog instituta JAZU* u Zagrebu, Zagreb, 1969, str. 97–108.

86 *Vita*, str. 38, Nota 18.

87 G. LUCIO, *Memorie*, str. 8.

88 *Ibidem*. U rukopisu u „*Archivium Capituli Cathedralis Spalatensis*”, sv. 539, fol. 3 nalazi se tekst: „Anno Domini 503. Testamentum Quirini Principis Salonae, reliquit ecclesiae Sancti Laurentij de Tragurio stabilia et mobilia.”

je u analizi trogirskog fragmenta Petronija Arbitra posebnu pažnju posvetio stilu i riječima tog spisa, tj. da oni odgovaraju vremenu postanka tog djela, i time je dokazivao vjerodostojnost relevantnog teksta.⁸⁹ Ovdje Lučić ne želi utvrđivanje vjerodostojnosti, već ostavlja pitanje otvorenim. Za to su, vjerojatno, postojala dva razloga. Jedan je bio da se očuva autoritet teksta *Života*, koji po svemu govori o događajima koji se mogu pretpostavljati. Drugi je razlog sljedeći: oporuka formalno može biti nevjerodostojna, ali sadržaj se uklapa u pretpostavku da su prije dolaska ugarskih kraljeva dalmatinski gradovi uživali neke povlastice koje su priznavali hrvatski vladari i rimski upravitelji. Kritičan kakav je bio, Lučić nije mogao propustiti tekst oporuke bez komentara i upozorenja da se s diplomatskog stajališta ovoj ispravi ne može vjerovati. S metodološkog stajališta to je važno pri ocjeni Lučićeva postupka. U *Životu* on se ne izjašnjava, ne daje tekst oporuke, niti spominje njezina autora Kvirina, a najavljuje da će o tome govoriti u povijesti Trogira. U *Memorie* izražava pak svoje nepovjerenje u tekst oporuke kakav se sačuvao, no ostavlja pitanje neizvjesnim, reklo bi se neriješenim. Usmjeruje međutim pažnju na Kolomanovo osvajanje zapadne Dalmacije i otoka. O ovome Lučić najavljuje da će biti riječi „in indagationibus”, to jest u *de Regno*. Ovdje Lučić ističe da Koloman „omnia ex arbitrio proprio, Aulicorumque nutu gubernando, Ecclesiasticorum quoque iura vsurpasse”, što se vidi iz privilegija podijeljena rapskoj crkvi 1111. Lučić zatim donosi tekst ove isprave „Ex originali existenti in Sanctuario Ecclesiae Cathedralis Arben”.⁹⁰ Ova je isprava sačuvana kod Lučića u više prijepisa unutar njegove građe, među kojima je tekst u rukopisu za *Život* (R 6608) najraniji. Prvi put je objavljena u okviru Lučićevih *Nota* u *Vita* (str. 39-40). Kasnije ju je Lučić ponovno objavio u *De Regno* (str. 117-118), s nekim manjim razlikama. Lučić je u ovoj ispravi gledao protezanje Kolomanove vlasti na otoke, što je tumačio odsutnošću mletačkog brodovlja zbog boravka u Svetoj zemlji. Osim toga, Lučić je registrirao Kolomanovo uvažavanje i potvrđivanje privilegija koje su podijelili hrvatski kraljevi, posebno kralj Krešimir, što dokazuje istinitost tvrdnje izrečene u tekstu *Života*. Spomen sv. Ivana među svjedocima u ispravi je također važan. Lučić ističe sudjelovanje sv. Ivana na kraljevskom dvoru i na sinodama crkvene provincije, pa iz toga zaključuje o kraljevskoj, Kolomanovoj, naklonosti prema Ivanu. Na kraju ove analize Lučić zaključuje: „Colomani animum ad Ecclesiasticam libertatem restituendam B. Ioannem flexisse credibile est, et sicuti in Jadrensi deditioe pacem inter seculares composuerat, ita in synodo Ecclesiae restituise consendum est.”⁹¹

Lučić nije mogao u to vrijeme utvrditi da je Kolomanov privilegij Rabu iz 1111. falsifikat. To više što vjerodostojniji mletački izvori govore o povlasticama koje su dali hrvatsko-ugarski kraljevi. Isprava iz 1111. do kraja 19. stoljeća nije bila sumnjiva. Uostalom, ako je i bila izrađena po nekom predlošku, taj je jamačno sadržavao za Lučića u ovom slučaju važne podatke, a osobito citiranje svjedoka, među kojima i sv. Ivana Trogirskog, ne može se dovesti u pitanje.

S navedenim spomenom u rapskom privilegiju usko je povezano i pitanje smrti sv. Ivana Trogirskog, koji je, prema legendi, umro nekoliko godina pooslije odlaska kralja

89 Usp. G. LUCIO, *Memorie*, str. 511-535.

90 *Vita*, str. 39, *Nota* 18. U *De Regno* ova je isprava objavljena na st. 117-118.

91 *Vita*, str. 40.

Kolomana iz Trogira. Datum bi bio poslije 1111, jer se te godine spominje u rapskom privilegiju, ali ako je, s današnjeg gledišta, netočan datum te falsificirane isprave, dovodi se u pitanje i približno datiranje smrti. Međutim i Lučić, koji je uzimao godinu 1111. kao godinu posljednjeg spomena sv. Ivana u ispravama prema rapskom privilegiju (kojim je, prema Lučićevim riječima, Koloman „omnia ex arbitrio proprio, Aulicorum-que nutu gubernando, Ecclesiasticorum quoque iura vsurpasse”⁹²) učvrstio se u tome na temelju isprave, privilegija podjeljenog crkvi sv. Leona.⁹³ Ta isprava, pisana na pergameni, datirana 1111. godinom, nalazila se u Lučićevu posjedu. U njoj se također spominje sv. Ivan Trogirski, biskup, međutim točnu godinu njegove smrti iz nje Lučić nije mogao utvrditi. Stoga Lučić poziva čitatelje da istraže redosljed trogirskih biskupa, koji bi se možda mogao naći „inter antiquarum scripturarum”. Jer, kaže Lučić, „ex nomine precessoris B. Ioannis, eius adventus, ex successoris vero mors certior tradi posset.”⁹⁴ Lučić je na temelju isprava do kojih je mogao doći uspio utvrditi samo „terminus ante quem non” smrti sv. Ivana. Dalje se međutim do danas nije došlo, što svjedoči o tome da je Lučić prikupio gotovo sve važnije srednjovjekovne isprave i upotrijebio ih u svojim znanstvenim radovima.

Pišući svoje *Notae uz Život*, Lučić je namjeravao da u duhu modernih izdavača života svetaca utvrdi vjerodostojnost teksta životopisa. To se odnosi na objašnjenje ukopa tijela sv. Ivana, a prema njegovoj želji, na skriveno mjesto u zemlju, da ne bi bilo pronađeno u vrijeme pustošenja grada, koje je sam sv. Ivan predskazao. Točnost podatka da je sv. Ivan znao šetati uz obalu, utvrđuje Lučić podatkom da je biskupska palača u Trogiru bila smještena uz more i da se biskup služio vratima koja se zovu „porta Dominica nunc S. Nicolai dicta”.⁹⁵ U 25. bilješki, kao potvrdu da je bio ukopan na mjestu koje je sam sv. Ivan bio odredio za života, tj. „In maiori Basilicae Meridionali parte contra Altare SS. Cosmae et Damiani”, Lučić navodi natpisnu ploču stavljenju na mjestu našašća tijela sv. Ivana, koja se nalazi u katedrali na tom mjestu. Na ploči piše CORPUS D. IOANNIS HIC INVENTUM.⁹⁶ Važno je međutim Lučićevo tumačenje odlomka koji govori o zaštiti koju je pružio i pruža sv. Ivan gradu Trogiru i građanima. Legenda naime kaže: „Cultores suos munimine fouebit perpetue fortitudinis, protegetque insuperabiles semper.”⁹⁷ U bilješki 22. Lučić je protumačio ovaj ulomak zanimljivom povijesno-političkom refleksijom. Lučić naime kaže: „Ovo se proročanstvo uz pomoć svemogućeg Boga sve dosad ispunjavalo. Naime iako povjesničari pišu da je Trogir bio naizmjenice pod vlašću Mlečana i Ugra, ipak se ne može reći da je potpuno promijenio vlast, jer je istovremeno jedne i druge priznavao kao gospodare.” Nakon ove važne konstatacije, koja je mogla uzbuditi mnoge suvremenike i na jednoj i na drugoj strani, Lučić ističe da je Trogir „Mlečane uvijek dragovoljno priznavao gospodarima mora, kako bi sačuvao položaj povoljan za grad okružen morem”. Zatim Lučić ističe da Trogir nije bio ni od

92 Vita, str. 38.

93 Vita, str. 41, Nota 23. Tekst privilegija crkvi sv. Leona iz 1111, sačuvanog na pergameni unutar isprave iz 1236, objavio je Lučić u *Memorie*, str. 491–492.

94 Vita, str. 41.

95 Vita, Nota 24, str. 42.

96 Vita, Nota 25, str. 42.

97 Vita, str. 9.

koga silom osvojen, već je „naizmjenice predajom prelazio k jednima i drugima”.⁹⁸ Upravo u tome nalazi se Lučićev osnovni stav, koji ga razlikuje od ostalih suvremenika, posebno od Pavla Andreisa, koji je tvrdio da su Trogir Mlečani osvojili, i zamjerao Lučiću što tvrdi da se dobrovoljno predao. Lučić, osim toga, u nastavku ovog komentara naglašava da se Trogir nalazi pod zaštitom Mlečana (237 godina) i da se nalazi u miru i u cvatu.⁹⁹ No, kaže Lučić, „ubuduće se treba nadati i boljemu jer će biti sigurniji”. Prije svega iz praktičkih razloga, jer je s kopnene strane „nedavno utvrđen čvrstim zidovima za obranu od goleme vojske bliskih Turaka”, a zatim iz nadnaravnih razloga „zbog zaštite Svetoga Zagovornika”.¹⁰⁰ Sv. Ivan je u svom proročanstvu obećao zaštitu „ako građani prionu uz djela koja su Svecu draga”.¹⁰¹ Koja su to djela, vidljivo je iz samog života i djelatnosti sv. Ivana Trogirskog. Visoka moralna načela reforme Crkve i borba za crkvene i gradske slobode s oslonom na papinstvo i po potrebi na svjetovnu vlast uz očuvanje mira, tj. poretka. Sv. Ivan bio je „paxis conciliator”¹⁰², a stanje mira je za Lučića najpovoljnije stanje koje osigurava stabilnost poretka, onemogućuje unutarnje nesuglasice i borbe stranaka, a nasuprot neredu i destrukciji ostvaruje red i prosperitet. Već ovdje je dakle Lučić izrazio svoje osnovno stajalište, svoj pogled na prošlost i sadašnjost, koje se kao crvena nit proteže kroz sva njegova djela. *De Regno, Memorie* i *Statut grada Trogira* sadrže tu osnovnu misao i proistekli su iz tih Lučićevih stavova. Na poseban način izdanje *Života*, s pomno izrađenim Lučićevim *Notama*, prethodi Lučićevim kasnijim velikim djelima i najavljuje ih.

Smrću sv. Ivana, ukopom i spomenom čudesa na svečevu grobu završava tekst koji je pisao anonimni autor. U nastavku slijede *Miracula*. Napisao ih je arhidakon trogirski, kasniji biskup Trogira Treguan (1206-1254), rodom iz Firence. Treguan je napisao *Miracula*, ali je na temelju postojećih rukopisa koje je napisao anonimni autor (prema Lučiću oko 1120, prema Šišiću oko 1150) dao i postojeću redakciju cijelog teksta *Života*.¹⁰³ Prilično opširno osvrnuo se Lučić u svojim *Notama* na tekst u kojem Treguan opisuje pustošenje i razaranje Trogira od strane Saracena, što se, prema legendi, dogodilo nedugo poslije smrti sv. Ivana. Lučić se potrudio da nađe povijesne izvore za potvrdu ovih navoda u *Životu*, a teškoće je sam iznio napomenuvši da se ovaj događaj inače kod povjesničara ne sponinje („Hanc destructionem Tragurij nullus historicorum

98 „... neque ab alterutro vi capta fuit, sed ad utrosque per temporum vicissitudines deditone transijt...” (VITA, str. 41, Nota 22).

99 „... sub Venetorum tutela quieti et florens reperitur...” (VITA, ibidem).

100 „... a Sancti Praesulis promissa in vaticino protectione...” (Vita, ibidem.).

101 „... securior reddetur, si operibus Sancto gratis cives incumbent” (Vita, ibidem.).

102 Vita, str. 35 i 37; De Regno, str. 114.

103 Lučić odmah na početku svojih povijesnih osvrta (Nota) objašnjava autorstvo *Života* sv. Ivana Trogirskog i napominje da tekst poslije smrti sv. Ivana pripada: „Archidiaconum Treguanum, deinde Episcopum Traguriensem, à quo translationem corporis, relationem brachii, cum reliquis mirabilibus circa sua tempora vsque ad annum Vid. 1203. subsecutis, ac ipsius narrationis reformationem habeamus vt ex contextus serie manifestum est” (VITA, str. 24). O Treguanovu zahvatu u tekst *Života* Lučić u nastavku dodaje: „Treguanum vero, et multo tempore posteriore, et vti exterum de antiquo Dalmatiae statu non satis edoctum credibilis est, tempus Colomani Regis addendo errasse; et quamvis ipse Treguanus protestetur num. 51. nihil se detraxisse, vel adiecisse de suis antiquae vitae, reformasse eam tamen fatetur ibidem. Reformatio autem esse potuit (praeter aliqua verba mutata) praefationis additio, et ipsius praefationis cum antiqua vita connexio in illis verbis: Temporibus igitur Colomani Regis Hungariae” (VITA, str. 25-26). Lučić u noti 27, str. 43, utvrđuje početak Treguanova teksta, a posebno se još osvrće na Treguana u Vita, Nota 49, str. 52. O tome osvrst u ovom poglavlju, bilj. 127.

Xristus Iulijana Vicana Trichostoga
 Spisovatel naroda gluhotoga Gopodis nar hotechi ustanoviti a post
 ik jeha roba Trigu, chu sira stoga Jusa Truharda, chino Raspa
 na srxu caruvni postiti Qada utvardi u chu stoh nichuana
 ghyu nuch ota de buda panti, knd sruvudara gl...
 Xoplu Qavie. A nichik de buda Tricaria chi? Kdorathu nuch
 iho sroavaru Qavna, spon cacko no bery in vaci den do marh
 aruvitit charuu sruv utu postiti, a nichik v yshan Qavud
 nicho, ch deho de ne sigruce Qavt nuch sed nuz qm chignik
 vradu, nuchie magne more chi put sruv i nuchie khray e tron
 nosti, idelavem sruvno, labu od nuchichov kobiliga. Od
 choph vusbe khranoga Jura Bichupa Trichostoga dace
 ho nucheno srou cackove Qinda i dothoyantia i postiyu
 put sruv postiti oblati Bichupone, Qada sruvno gomovay
 qvramika nuchak

U vime Honora Krefya Uparuchica Kuchiyedna

Lučičev autograf iz zbornika »Vrtal« (Arhiv JAZU IVa 31)

V I T A
B. IOANNIS
CONFESSORIS
EPISCOPIS TRAGVRIENSIS,
ET EIVS MIRACVLA.

ROMAE, Typis Thomæ Colinij. 1657.
Superiorum permissu.

Naslovna stranica Lučičeva izdanja *Vita B. Ioannis...*

memorat...”). Lučić se ovdje pozvao na tekst iz 1194, tj. na original katastika dobara samostana sv. Nikole, u kojem se navodi da je grad bio osvojen i opustošen, te je usprkos šutnji pisaca zaključio da je navod u *Životu* točan. Lučić ga je pripisao upadu Arapa u Jadran u vrijeme dok je mletačka flota bila u Svetoj zemlji. Lučić koristi priliku da upozori kako je u to vrijeme ugarski kralj Stjepan, sin kralja Kolomana, iskoristio odsutnost venecijanskog brodovlja i ponovno podvrgao mnoge gradove Dalmacije. Tom je prilikom kralj Stjepan potvrdio 1124. privilegije Trogiru i Splitu, koje je svojedobno podijelio kralj Koloman.

Iako je poznao kroniku A. Dandola, Lučić se nije obazirao na njegov izvještaj u kojem se opisuje da su 1125. Mlečani na povratku s ratnog pohoda u Bizantu ponovno osvojili gradove Split i Trogir. On se više zadržava na tome da je sv. Ivan predskazao razorenje Trogira. Drži da je piratska provala Saracena bila taj povijesni događaj, jer su se tada Arapi pojavili u Perastu. Ipak Lučić misli da se ne može odrediti točna godina ili datum spomenutog pustošenja Trogira,¹⁰⁴ te točno vrijeme obnove grada, što legenda označuje sa „Post multorum vero temporis”. Svakako, naglašava Lučić, da se to moralo dogoditi prije 1151, kad je kralj Gejza III. ponovno potvrdio Trogiru slobostine.

Lučić nastoji u svakoj prilici utvrditi povijesnu pozadinu *Života*. Tako viđenje koje je imao neki Teodor, u kojem se sv. Ivan prikazao kao „vir veneranda canicie”, Lučić utvrđuje da odgovara istini, jer da je sv. Ivan umro star, s više od 80 godina. Ipak u odlomku koji pripisuje Treguanu, a u kojem se govori o građanima koji su po predaji znali za biskupa Ivana, i to prema pričanju nekoliko generacija, Lučić utvrđuje nesklad teksta, jer je riječ o razdoblju poslije saracenskog razorenja grada koji se, prema Treguanovim riječima, zbilo tek nekoliko godina po smrti sv. Ivana. U ovom odlomku Treguan je također po prvi put iznio da se stariji građani sjećaju biskupa vrlo zaslužnog i poznatog po čudesnim djelima, a koji je bio Rimljanin.¹⁰⁵ Lučić taj podatak povezuje s podatkom iznijetim na početku *Života*, gdje piše da je bio rodom plemić.¹⁰⁶ Na temelju toga i isprave cara Sigismunda iz 1411. Lučić na kraju zaključuje da je sv. Ivan bio „ex nobilissima Principu Ursinorum progenie”.¹⁰⁷ Da bi potkrijepio tu svoju tvrdnju, Lučić unutar bilj. 34 objavljuje, „ex originali”, cijeli tekst isprave cara Sigismunda upućene gradu Trogiru. U ovoj ispravi se car Sigismund obraća Trogiranima da mu pošalju podatke o podrijetlu sv. Ivana, za kojeg se pretpostavlja da je iz roda Ursina. Te podatke trebao je car Sigismund za svoje podanike barune de Rosenberg, koji su bili smatrani jednom od loza iz roda rimskih Ursina a držali su da su u srodstvu sa sv. Ivanom Trogirskim.¹⁰⁸

104 Vita, Nota 28, str. 43–44.

105 Vita, Nota 34, str. 46: „Quendam Romanum longe ante Ciuitatis excidium”.

106 Vita, Nota 4, str. 32: „Quendam Iuuenem genere nobilem scientia plenum”.

107 Vita, Nota 34, str. 47: „Hic Romanum – genere nobilem – ex Nobilissima Principum Vrsinorum progenie, vt Sigismundus Imperator testatur.”

108 Isprava na kojoj se temelji podrijetlo sv. Ivana iz rimske plemićke obitelji Ursini – Orsini iz 1411. sačuvana je i u Lučićevu rukopisu u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, R 6608, fol. 50–50 verso.

Tekst glasi:

„Nobilibus Comitibus, Iudicibus, et Consilio n(ost)re Ciuitatis Tragurien(sis): Fidelibus n(ost)ris (izdanju VITA 1657: nostrae) gratèet sincere dilectis Sigismundus Dei Gra(tia) Rom(anorum) Rex semper Aug(ustus) ac Hung(ariae), Dalm(atiae) etc. Rex. – Nobiles fideles grate, et sincere dilecti; Acce-

Lučić je ovom prilikom upozorio na rimsko podrijetlo sv. Ivana, nadovezujući se na Treguanove riječi u *Vita*, a ujedno je istaknuo ono što je već anonimni autor bio naveo na početku legende za sv. Ivana, da je „genere nobilem”. Podrijetlo iz plemićkog roda Ursina ili Orsinija Lučić je sigurno povezo s podacima koje je primio od članova rimskog roda Orsini, s kojima je inače bio povezan. Za svog boravka u Rimu 1634. Lučić je od Franje Orsinija primio epigrame u čast sv. Ivana. Epigrami nose naslov „De sancto Joanne Vrsino” a potpisani su sa „P. Cecarrone”.¹⁰⁹ Da li je Lučić dobio u Rimu još neku dokumentaciju s tim u vezi ili je samo bio upoznat s tradicijom roda koja je bila vezana uz lik sv. Ivana Trogirskog? Nije isključeno da je Lučić upozorio članove roda Orsini na pismo cara Sigismunda gradu Trogiru iz 1411. Kao što je već spomenuto, Lučić je po izlasku *Života* odaslao Franji Orsiniju šest primjeraka svoga djela.¹¹⁰ Inače je Lučić glede podrijetla sv. Ivana od roda Orsinija dosta škrt u svojoj argumentaciji. Osim spomenutog pisma cara Sigismunda Lučić ne navodi drugih dokumenata. Kad se pak pomno prouči to pismo, ono je zapravo upit bez odgovora. Podatke o rodu car Sigismund je želio imati, ali se ne zna da li ih je ikad dobio od Trogirana. Važno je međutim naglasiti da Lučić uz ime sv. Ivana ne stavlja prezime Orsini ili Ursini, kao što to čine kasniji pisci Riceputi, Farlati, Pavlović-Lučić i drugi. U korespondenciji Lučić ga naziva samo „san Giouanni” ili „San Zuanne”.¹¹¹

pimus quas nuper a Dominis Baronibus de Rosenbergh nostris dilectis requisiti a sinceritate fidelitatis vestrae publicas memorias Sancti IOANNIS Episcopi olim uestri ad nos transmitti postulauimus, ex quibus cum iuxta opinionem eorundem Dominorum idem Sanctus Episcopus ex suorum consanguineorum, VRSINA nempe familia ortus non obscure cognoscatur ideo rogamus fidelitatis u(est)re promptitudine ut reliquas quoque scripturas, que de hoc facto apud uos extant ad nos pro gloria Sancti uiri, et splendore eius familie oportuna occasione dirigatis breui iteru(m) illas recepturi. Datum in Voissegrad in die Natuitatis Ste Marie Virginis Mill. o Quadrigent. o vndecimo.”

Daniele FARLATI objavio je, prema Lučiću, tekst ove isprave također kao jedini dokaz podrijetla sv. Ivana Trogirskog od roda Ursina. Vidi *Illyricum Sacrum*, vol. V, Venetiis, 1775, str. 329.

- 109 Epigrami se nalaze u Lučićevu rukopisu, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 6608, fol. 72-72 verso. Tu piše: „Exemplum Epigramatum traditus mihi Joanni Lucio Rome ab admodus R. do P. Francesco Vrsino Fratre Ecell. mi Dominis Brachiani MDCXXXIII. Tri epigrama koji slijede potpisani su sa P. Cecarone, i P. Visozzi.”
- 110 Ugled rimske plemićke obitelji Ursini bio je važan oslonac za širenje kulta sv. Ivana Trogirskog. Bilo je to jednako važno za podršku Lučićevu izdanju *Vita B. Ioannis confessoris ep. Traguriensis*. Zbog razgranatosti roda bila je to i rimska, crkvena, papinska i međunarodna podrška. Životopis, po svom sadržaju u mnogim točkama antimletački koncipiran, osobito s Lučićevom povijesnom dokumentacijom i argumentacijom, mogao je naići na suprotstavljanje. Ovako uz ime slavnog i utjecajnog rimskog roda Ursini, ostalih rodovskih grana, pisma cara Sigismunda, a u Lučićevo doba živućih knezova i kardinala Ursini, teško se bilo suprotstaviti tom kultu koji se razgranao ne bez razloga po mnogim dalmatinskim gradovima. Lučićeva je zasluga da životopis nije proglašen, osobito u nekim dijelovima, legendom bez povijesnog temelja. Lučić se pobrinuo da riječi legende o rimskom plemićkom rodu sv. Ivana dobiju konkretno ime roda Ursini, i to na temelju isprave koju je Lučić pronašao. Treba li se pritom zapitati nije li se opet očitovao Lučićev oslon na Rim u želji da se osigura samostalnost Trogira, za koju se borio, također oslanjajući se na Rim i papinstvo, sam sv. Ivan Trogirski? Brojni primjerci *VITA* koje je Lučić poslao svojim prijateljima i šest primjeraka za Franju Ursinia nisu bili odaslani bez razloga i svrhe. Lučić je svojim prvim tiskanom djelom riješio jedno za ono doba važno pitanje javnog mnijenja u vrlo osjetljivom području.
- 111 Lučić nigdje u korespondenciji niti u komentarima ne stavlja uz ime sv. Ivana Trogirskog prezime „Ursini” ili „Orsini”. Vidi pisma: 3. XI. 1651, „S. Giovanni”; 6. XII. 1651: „S. Zuanne”; 5. V. 1658, „S. Giouanni”; B. POPARIĆ, *Pisma Ivana Lučića Trogirana, Starine*, knj. 31, Zagreb, 1905, str. 301, 302, 311; 12. VII. 1662: „la festa del nostro B. Giovanni”; 19. VIII. 1662: „veneratione del nostro Santo in Zara”; 3. IV. 1673: „... note alla Vita di S. Giovanni”.

U *De Regno* Lučić piše: „ut clarius ex Vita Beati Ioannis Episcopi Trag.” (str. 112); „scriptor vitae Beati Ioannis Episcopi Traguriensis” (str. 114); „ex supracitata vita B. Ioannis constat”, „inter

Osnovni tekst *Života*, u Lučićevu izdanju (str. 14-16), donosi opis dvaju događaja velikog i moglo bi se reći simboličkog značenja. Riječ je o oskvrnjenju tijela i otmici ruke sv. Ivana (što su učinili Mlečani) te o čudesnom povratku svečeve ruke iz Venecije uz veliko slavlje puka. Sa šest bilježaka (n. 36-41) komentirao je Lučić te tekstove *Života* za koje se može reći da su antimletačkog sadržaja. Komentirajući upad mletačkih galija u trogirsku luku, pljačkanje mletačkih vojnika, krađu tijela sv. Ivana, oskvrnjenje, odsijecanje i otmicu svečeve ruke „radi prstena“, Lučić utvrđuje da se to nedjelo zbilo 1172 (zapravo 1171), kad je venecijanska flota kretala u rat s bizantskim carem Emanuelom. Lučić je pritom uputio čitatelja na opis koji je predvidio u *De Regno* i u *Memorie*. Već je tada zamislio opširniji opis i objašnjenje tog povijesnog događaja u svojim glavnim djelima, uključujući to u prikaz šireg sukoba Venecije i Bizanta i njihove borbe za dalmatinske gradove. Prikazi su izišli kasnije u *De Regno* (knj. III, pogl. X): „De bello inter Emanuele et Venetos ejusque causi” (str. 128-134) te u *Memorie* (knj. II, pogl. 2): „Perche la Città fosse saccheggiata dall'Armata Venetiana” (str. 21-22). Lučić navodi događaj citirajući Treguanov tekst, ali uz to objašnjava da se iz duždeva odnosa prema poslanstvu grada Trogira može zaključiti da to pljačkanje grada Trogira nije bilo izvršeno po duždevoj volji.¹¹² Inače sam tekst legende upotrebljava teške riječi za postupak mletačke vojske. Pisac životopisa kaže: „O ferina non humana ferocitas que pro raptu tam vili, et modico universum exercitum defeodasti, ut illud historiographi contra te posset uerisimiliter retorqueri: - Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur, - Venalesque manus, ibi fas, ubi maxima merces.”¹¹³ Nakon opisa pljačke i otmice najdragocjenijeg što je Trogir posjedovao - jer su moći svetaca bile najveća vrijednost srednjovjekovnog grada i njihovo otimanje najveće poniženje i poraz - legenda navodi kako je velika nesreća zbog tog čina zadesila venecijansku flotu, koja je nastradala što od brodoloma što od kuge. Legenda kaže da se od trideset galija u Veneciju vratilo samo šest. Provjeravajući te podatke, Lučić ustanovljuje da se oni slažu s pisanjem venecijanskih povjesničara koji pišu da je tada od cjelokupne flote, koja je imala stotinu trirema, preostalo odnosno vratilo se u Veneciju samo sedamnaest i da je kuga zavládala Venecijom po povratku flote.¹¹⁴

Regem et Venetus B. Ioannem composuisse”, „et cum B. Ioannes Pacis conciliator fuerit” (str. 116); „sed cum Treguanus vitae B. Ioannis Traguriensis reformator scribat” (str. 124).

U *Memorie*: „la venuta di S. Giouanni”, „venisse in Dalmatia S. Giouanni in compagnia d'vn Cardinal Legato”, „e dotato di scienza per nome Giovanni” (str. 12); „fu Giouanni consecrato da Lorenzo Arciuesc. di Spalato”, „delle attioni del Santo Vescovo”, „persuasione del Vescouo Giouanni”, „che S. Giouanni fosse sommamente amato”, „nella predetta vita di S. Gio: vene scritto”, „so-prauenuto Giouanni Vescouo di Tragurio” (str. 14); „il Santo poco tempo doppo”, „la morte del Santo” (str. 15); „come nella vita del Santo si legge” (str. 16); „nella predetta vita del Santo” (str. 21); „Capella vechia di S. Giouanni” (str. 487); „al tempo delli predetti Zuonimiro, e Stefano Re di Dalmatia, e Croatia, e di San Giouanni Vescovo di Trau...” (str. 496).

112 „E perche lo stato debole della Citta non permeteua, che si viuesse in disgratia de Venetiani patroni del Golfo, conuenne alli Tragurini espedir Ambasciatori à Venetia: alli quali come scriue il medemo Treguano furono restituite le cose depredate: della qual restitutione si comprende, ch'il saccheggio seguisse contra la volonta del Doge, come scrive Biondo...” (*Memorie*, str. 21).

113 Vita, str. 14.

114 „Veneti autem scribunt Classe Chii moram trahente, Emanuelis perfidia aqua veneno infecta, Classios in graves morbos incidisse, ita ut ex centum triremibus 17. tantum superstites domum reversae sint...”

„Hanc autem direptionem, invito Duce, evenisse Blondus, et aliqui antiqui Chronistae scribunt; morbum quoque Venetae Classis eadem vita memorat, et ex 30. triremis quae Trag. diripuerant, sex tantum domum rediisse refert, coeteris morbo pereuntibus” (I. LUCIUS, *De Regno*, str. 131).

Trogirani su međutim, kako kaže legenda, uputili poslanike u Veneciju kako bi isposlovali da im se vrati oteta ruka sv. Ivana. S tim u vezi legenda donosi dramatičan i značajan izvještaj. „Tragurienses consilio communicato, legatos pro memorato brachio repetendo Venetias destinarunt. Qui licet satis honeste essent recepti, et honorifice tractati, data publica iussione, ut ubicunque res eorum invenirentur, eas absque difficultate restituerent qui haberent; super brachio repetito huiusmodi responsum reportaverunt: Nolite fratres, nolite fatigari, nolite incassum verba fundere, repetendo brachium illud sanctum, quod de corpore illius reverendi viri sublatum est, et apud nos reverentissime collocatum: has enim corporum sanctorum reliquias consuevimus vobis longe melius venerari. Et sic principalis cause legatione frustrati legati civium ad propria sunt reversi.“¹¹⁵

Lučić je u 39. bilješci kratko komentirao ovaj ulomak o poslanstvu. Zapravo je uputio čitatelja na tekst koji je previdio „in Chronico“, tj. u *Memorie*, i na privilegij mletačkog dužda Sebastijana Ziania iz 1174. Lučić time želi naglasiti da Trogirani nisu pali u nemilost Venecije nakon vojnog pohoda i pustošenja od strane mletačke flote te poslije neuspjela poslanstva. Samo poslanstvo tumači Lučić kao želju Trogira da sredi svoje odnose s Venecijom. Venecija je, prema Lučićevu prikazu, napala Trogir jer je pristajao uz bizantskog cara Emanuela, s kojim je Venecija bila u ratnom stanju. Da bi opravdao mletački vojni pohod, Lučić u *Memorie* citira povjesničara Bionda, prema kojemu je pljačka uslijedila protiv duždeve volje. Mletačka je flota prolazila tada Gulfom prema Grčkoj „per vindicarsi dell'ingiurie, e dani riceuti“.¹¹⁶ Trogir je stradao jer nije imao obrambenih utvrđenja i mogućnosti da se odupre jakim jedinicama mletačke flote, što je uspjelo Splitu, koji je bio jače utvrđen. Smisao privilegija dužda Ziania iz 1174, čiji je tekst Lučić objavio u *De Regno*, jest osiguranje trogirskih interesa proglašenjem prijateljskih odnosa i zaštite, u posebnim okolnostima. Dužd se naime, piše Lučić, uvažavajući „stato debole della Città“, zadovoljio „che li cittadini stasero sotto'l dominio, sotto l'quale si ritrouauano li circonuicini loro, e viuendo con le loro leggi, e magistrati nauigassero sicuramente come haueuano fatto per il passato et in altre simili occasioni si vedra sia seguito lo stesso“.¹¹⁷ Venecija je dakle pristala na status quo i nastojala je privući Trogir tzv. privilegijem. Činjenica da je trogirsko poslanstvo uopće išlo u Veneciju i da je bilo prema riječima legende primljeno „satis honeste“ i da su poslanici bili „honorifice tractati“, te da im je bilo obećano vraćanje otetih stvari, označuje relativno samostalan položaj Trogira koji je bio tada u interesnoj sferi Bizanta i kasnije pod ugarsko-hrvatskim kraljem. Venecija je u takvim prilikama nastojala privući privilegijama i priznavanjem gradskih sloboda. Lučić se u prikazu opisanih događaja i položaja Trogira poziva na tekst *Života* i na pisanje Treguana, međutim u *Memorie* i u *De Regno* ne govori ništa o otmici ruke sv. Ivana i odbijanju Venecije da se relikvija vrati. Ipak upućuje na svoje *Notae* objavljene uz izdanje *Života*.¹¹⁸

Poniženje Trogira od strane Venecije, uskraćivanje da se Trogiru vrati ruka sv. Ivana, njegova zaštitnika, i riječi poslanicima da Venecija znade bolje štovati tijela svetaca,

115 Vita, str. 15.

116 G. LUCIO, *Memorie*, str. 21.

117 Ibidem.

118 Usp. *De Regno*, str. 131; *Memorie*, str. 21–22.

imaju u legendi jasnu poruku. Venecija je osakatila trogirsku svetinju te je tako izrazila mletačku prepotenciju spram Trogirana, kojima je pogažen i dijelom otet sveti zaštitnik grada, a on je na duhovnom, nadnaravnom planu i na svjetovnom, vremenskom, predstavljao identitet grada i građana. Gledajući na duhovnu i političku djelatnost sv. Ivana za njegova života, njegov lik bio je za Trogirane i životni i politički program.

Iz navedenih razloga neobično je važan događaj kojim zapravo završava osnovni tekst *Života*,¹¹⁹ prijenos ruke sv. Ivana čudesnim načinom - po anđelima iz Venecije u Trogir. Događaj se zbio u noći, u vigiliji svečeva blagdana, pojavom sjajne zvijezde repatice koja je prosula zasljepljujuću svjetlost od Istre - ili, kako kaže hrvatski tekst, od Donje Dalmacije - do Trogira i zaustavila se nad trogirskom crkvom. Ono što Venecija nije dala da se ostvari na naravni način, ostvarilo se nadnaravnom pomoći, ističe legenda.¹²⁰ Poruka ovog odlomka *Života* vrlo je jasna. Trogiru je vraćeno ono što je njegovo, vraćeno mu je ono najdragocjenije što mu je Venecija otela i nije htjela vratiti. Njegov zaštitnik bio je opet među Trogiranima cjelovit, što je ujedno garancija cjelovitosti Trogira, njegovih sloboda i prava, njegove individualnosti. Iz svih iznesenih razloga shvatljiva je radost naroda koju opisuje životopisac. „Exultat plebs universa ineffabili gaudio, et imensa letitia, tanto certior effecta se posse obtinere per suffragia tanti patroni, que à Deo iuste poposcerit, quanto liquidius per istiusmodi est experta miraculum, quod apud altissimum ipsius precibus, et meritis valeat in suis necessitatibus exaudiri.”¹²¹

U bilješci 40, pod naslovom „Paucis postmodum temporibus brachium sanctum Angelicis ministeria reportatum”, Lučić je upozorio da je prijenos ruke sv. Ivana, o kojem govori legenda, zabilježen na pečatu grada Trogira. Lučić navodi da dalmatinski gradovi kao i Trogir imaju pečat s likom grada koji je okružen zidovima i gradskim kulama. Pečati se međusobno razlikuju po natpisu koji sadrži ime dotičnoga grada. Jedino se kod Trogira na starom pečatu vidi zvijezda nad gradom okrenuta prema crkvi, što je dodato za uspomenu na povrat ruke sv. Ivana. Ovaj pečat, navodi Lučić, upotrebljava se još uvijek, tj. u Lučićevo vrijeme. U *Memorie* donio je Lučić crtež tog pečata grada Trogira, koji je naden u Faenzi. Na pečatu su prikazane gradske zidine u dva reda s tri gradska tornja. Kraj središnjeg tornja nalazi se osmerokraka zvijezda. Na vratima je lik biskupa, a ispod toga u bazi gradskih zidina piše SCS.IO - ANNES. U vanjskom krugu pečata nalazi se natpis: SIGILLVM COMMVNIS CIVITATIS TRAG-VRIENSIS, a zatim slijedi križić i tri zvjezdice.¹²²

119 Vita, str. 15–16, Nota 40: „Paucis postmodum temporibus – brachium Sanctum Angelicis ministerijs reportatum.”

120 Vita, str. 16: „... hoc esse beatas reliquias hoc esse brachium sanctum, absque dubio angelicis ministerijs reportatum, quod humanis manibus Veneti dudum non dederant referendum.”

121 Vita, str. 16. Lučićeva Nota 41: „Exultat plebs vniuersa ineffabili gaudio...” „Et pro memoria exultationis Cometem addidisse, credendum est.”

122 G. LUCIO, *Memorie*, str. 536. Lučić ovdje navodi da mu je Petar Marija Cavina, notar Faenze, doznajući da se nalazi u Rimu, a pročitavši njegovo djelo *De Regno*, poslao na dar pečat grada Trogira. Taj se pečat, navodi Lučić, razlikuje od dva pečata, jednog starog iz Arhiva u Trogiru i drugog običnog, koji ima sv. Marka nad gradom, po tome što ispod samog grada stoje slova SCS.IO-ANES. To mjesto je na drugim pečatima prazno. Inače su sva tri pečata iste veličine, imaju iste likove, svaki ima lik grada s kometom (zvijezdom) iznad njega i jednim biskupom na vratima. Lučić je na kraju povijesti rodnog

Zvijezda nad gradom uz toranj katedrale simbol je pobjede Trogira nad uzurpacijom Venecije uz pomoć odozgor, posredstvom sveca zaštitnika. Taj spomen koji na poseban način živi stoljećima u tradiciji grada, našao je svoj izraz i u grbu grada. Jedan takav grb izradio je za gradsku ložu Nikola Firentinac, onaj isti renesansni umjetnik koji je ukrasio kapelu sv. Ivana Trogirskog skulpturama vrhunskoga umjetničkog dometa.¹²³

Nakon ovoga značajnog simboličnog završetka, koji je Lučić prokomentirao opisom trogirskog pečata odnosno grba, istaknut je datum našašća i prijenosa tijela sv. Ivana, koji je ostao kao dan čašćenja trogirskog zaštitnika.¹²⁴

Tekst koji slijedi dodatak je vezan uz postupak proglašenja svetim biskupa Ivana. To je opis triju čudesnih ozdravljenja za koje Lučić u bilješkama nastoji iznijeti povijesne potvrde navodeći povijesnu opstojnost spomenutih ličnosti na temelju dokumenata. Lučić osim toga, komentirajući treće čudesno ozdravljenje zagovorom sv. Ivana, govori o kapeli sv. Ivana u katedrali, o ukrasima, skulpturama i o natpisu u čast sv. Ivana na zidu koji je napisan „litteris prominentibus Gothicis vel Langobardicis”.¹²⁵ I ovdje se očituje Lučićev povjesničarski pristup, njegovo poznavanje vrsta pisama i paleografskog nazivlja. Lučić ovom prilikom donosi i tekst natpisa u čast sv. Ivana koji započinje stihom: „*Hoc sepulcrum videat - Cuncta gens deuota - Inclinato capite - Atque fide tota.*” Tekst se nalazi više puta prepisan u rukopisima, međutim ovo je njegovo prvo tiskano izdanje. Kasnije je Lučić isti tekst objavio u *Memorie* unutar poglavlja „Delle Chiese della Città, e Teritorio” (pogl. 7, knj. VI), koristeći godinu 1348, citiranu na kraju natpisa za datiranje.¹²⁶

U bilješci 49. pod naslovom „Ego Treguanus” Lučić je donio podatke o piscu *Života* arhidakonu Treguanu. Prije svega Lučić se pozvao na Tomu Arhidakona i donio ulomak

grada stavio pečat s likom i natpisom SCS. IOANNES. O trogirskom pečatu donio je podatke Ivo Babić u radu *Prilog trogirskoj sfragistici*, Fiskovićev zbornik I, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 21, Split, 1980, str. 267-273. Tu donosi opis mjedenog pečatnjaka koji se nalazi u Muzeju grada Trogira. U kružnom vijencu tog pečatnjaka je natpis: + SIGILVM IN VSV COIS CIVITATI TRAGVRII. Ispod prikaza grada je abrevijatura: T.I.S., koja znači Sanctus Joannes Traguriensis. „Slika grada predočena je plohom zidina, s dva tornja, između kojih se izdiže zvonik. Na rastvorenim je gradskim vratima lik biskupa sa štapom u rukama. Na vratima je u krugu naznačen sitni znak mletačkog krilatog lava - sv. Marka. Između tornja i zvonika urezana je šesterokraka zvijezda.” Pečatnjak se datira u 15. stoljeće. U Muzeju grada Trogira nalazi se i jedan stariji mjedeni pečatnjak, vrlo istrošen, s natpisom: + SIGILL. COMMVNIS CIVITATIS TRAGVRIENSIS. „Unutar kruga prikazane su gradske zidine, grad s tornjevima i rastvorena gradska vrata. Na vratnicama kao i na samim vratima su urezani znakovi, na vratnicama je očito da su to slova, vjerojatno invokacija gradskog zaštitnika sv. Ivana, moguće abrevijature od Sanctus Joannes Traguriensis.” Pečatnjak se datira u 13. stoljeće.

123 Grb grada Trogira koji je izradio Nikola Firentinac nalazi se u gradskoj loži u Trogiru. Fotografija je objavljena u katalogu izložbe: „Grbovi naše obale” iz fundusa Gliptoteke, Zagreb, 21. 5 - 21. 7. 1985. Izložak br. 42, fotografija str. 8. Autori izložbe i kataloga su: Mirjana Sakač i Zoran Kulundžić. O Nikoli Firentincu: Ljubo KARAMAN, *Umjetnost u Dalmaciji XV i XVI vijeka*, Zagreb, 1933, str. 78-94; ISTI, *Pregled umjetnosti u Dalmaciji*, Zagreb, 1952, str. 56-57, 64; Duško KEČKEMET, Nikola Firentinac, *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, sv. 3, Zagreb, 1964, str. 550-551.

124 *Vita*, str. 16. Lučićeva Nota 42.

125 *VITA*, str. 50, Lučićeva Nota 50. U rukopisu Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, R 6608, Lučić donosi tekst pjesme uklesane na zidu nasuprot vratima kapele sv. Ivana i tu kaže samo: „Prope Arcam D. Joannis litteris in marmore prominentibus Epigramma extat tale”, ne navodeći značajke pisma „goticis vel langobardicis”, što je očito naknadno dodao (R 6608, fol. 51).

126 G. LUCIO, *Memorie*, str. 487.

iz 25. pogl. njegove Historije. Treguan je bio suvremenik Tome Arhidakona, pa je njegovo svjedočanstvo iz prve ruke.¹²⁷

Prema Tominu pisanju Treguan je, kao Firentinac, bio sunarodnjak splitskog nadbiskupa Bernarda, koji ga je vodio sa sobom u poslanstvu u Ugarsku, zatim ga je uposlio kao učitelja gramatike i na molbu Trogirana dodijelio je Treguana u Trogir, gdje je bio najprije notar a kasnije arhidakon. Nadbiskup Bernard posvetio je Treguana za trogirskog biskupa. Iz ovih podataka Lučić zaključuje da je Treguan kao štićenik nadbiskupa Bernarda bio i njegov istomišljenik. Na Treguana su, drži Lučić, djelovali događaji koji su se u to vrijeme zbivali u Dalmaciji i stav koji je prema tim zbivanjima zauzeo nadbiskup Bernard. To je, prije svega, mletačko zauzimanje Zadra 1202. pomoću križara, a zatim sukobi i napetosti s tim u vezi. Lučić je Treguanovo pisanje, posebno u vezi s otmicom ruke sv. Ivana, te neuspješnim poslanstvom Trogirana u Veneciju i čudesnim povratom svečeve ruke, protumačio ovim riječima:

„Ex his apparet, Treguanum fuisse clientem Bernardi Archiepiscopi Spalatensi qui cum Vngaris fauisset contra Venetos ad eorum Castrum post Iadram captam aedificatum destruendum, ob id Veneti eodem anno quo Treguanus Vitam B. Iaonnis reformabat, turrim Archiepiscopi in Insula Vrania dicta propè Salonarum ruinas posita combusserunt, ut idem Archidiaconus refert eodem capite, et fòrsan ex vicinitate aliquod damnum tunc quoque Traguriense territorium passum est: praeter quam quod etiam tota Prouincia nomini Veneto parum aqua erat ob antecedentis anni post Iadrensem expugnationem ingentis eorum Classis, cum tantum Francorum multitudine hibernationem; indeque multa incommoda Prouinciam passam coniectari debet; ideo Treguanum in Venetos inuectum probabiliter dici posset quod supra n. 37. referre dilatatum est.“¹²⁸

Ipak, ističe Lučić, Treguan, opisujući prijem trogirskih poslanika u Veneciji, nije napisao ništa nepovoljno o „dobrosvosti, pravednosti i blagosti mletačkoj“. Lučić smatra da je Treguan, opisujući pljačku mletačkih vojnika i otmicu svečeve ruke, „kao pobožan muž, po običaju crkvenih ljudi žestoka duha, iz težnje za nepovredivošću Crkve“ s pravom protestirao protiv oskrvnjivanja koje su počinili vojnici. Međutim tada je, objašnjava Lučić, Venecija na brzu ruku skupila vojsku, pa je ta vojska nužno obilovala nevaljalim vojnicima, budući da se u njoj skupio ološ različitih naroda.¹²⁹

Antimletački stav u *Životu* pripisao je dakle Lučić Treguanu, koji se slagao s nadbiskupom splitskim Bernardom, koji je bio prougarski orijentiran, i općem raspoloženju koje je tada vladalo u Dalmaciji zbog mletačkog osvajanja Zadra uz pomoć križara. Na taj način protumačio je Lučić i Treguanov stav prema događajima koji su se prije dogodili 1171. Događaje se, dakako, nije moglo nijekati, jer o njima nije govorio samo tekst legende već i drugi povijesni izvori, ali to je, navodno, bio eksces vojske iza kojeg nije stajao dužd, a dokaz je za to njegova susretljivost prema Trogiranima. Lučić ipak nije

127 THOMAS ARCHIDIACONUS, *Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium*, izd. I. LUCIUS, *De Regno*, str. 334.

128 *Vita*, Lučićeva Nota 49, str. 52.

129 *Ibidem*, str. 53.

mogao opravdati zašto Venecija nije vratila ruku sv. Ivana, pa o tome šuti, odnosno ostavlja da govori sam tekst legende.

Lučić se još na kraju u bilješkama 50, 51, 52 i 53 osvrnuo na pitanje rukopisa koji su služili Treguanu, a za koje sam Treguan kaže da su bili stari i trošni. Lučić pokušava utvrditi koji su to rukopisi mogli biti i zadržava se na podatku o svjedočenju šezdesetorice o čudesima sv. Ivana. Na temelju podataka iz *Historije* Tome Arhidakona i kartulara Trogirskog kaptola utvrđuje Lučić da je u Trogiru 1192. boravio papinski legat Gregorius „de Sancto Apostolo Sanctae Mariae in Porticu Cardinalis de Crescentio”, kojeg je na putu za Ugarsku zadržala zima u Trogiru.¹³⁰ Svjedočenje o sv. Ivanu koje sponinje Treguan jamačno se obavilo pred ovim papinim predstavnikom. Tada je, pretpostavlja Lučić, u prisustvu legata Gregorija bio sastavljen i oficij sv. Ivanu sa himnima i antifonama. U tim tekstovima sačuvali su se neki podaci koji su drugdje izostavljeni. Lučić posebno upozorava na jedini kodeks pisan „vetusti characteris”, koji sadrži antifone i himne, a nalazi se u samostanu benediktinki sv. Nikole u Trogiru.¹³¹ Očito je to bio razlog da je Lučić uz „Vita B. Ioannis confessoris episcopis Traguriensis et eius miracula” objavio i poseban tekst: „Exemplum Hymn. et Antiphon. antiqu. et correct”, gdje je dvostupačno radi uspoređivanja donio dvije verzije relevantnih tekstova.¹³² Lučić je osim toga upozorio da postoje neobjavljeni tekstovi nekih čudesa, epigrami, elegije u čast sv. Ivana i „Vita heroico Carmine composita”. Te tekstove skupio je Lučić u već spomenutom kodeksu pisanom njegovom rukom koji se danas čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci pod signaturom R 6608.¹³³

Lučić je, osim podataka o indulgenciji koju je podijelio papa Eugen IV. 1438, upozorio na oprost koji je 1308. kardinal Gentilis podijelio oltaru te na oprost za pokojne koji je podijelio Grgur XIII. 1580.¹³⁴

Lučić se posebno osvrnuo na čašćenje sv. Ivana od strane trogirskih građana, i to osnutkom muških i ženskih bratovština. I ovdje je obećao da će o tome opširnije pisati u Kronici domovine, tj. u *Memorie*.

Svoje bilješke Notae uz *Život* i uopće uz izdanje koje je priredio, „da se ne izgube svjedočanstva kao što se to već jednom desilo”, Lučić je zaključio pozivom građanima

130 Vita, Lučićeva Nota 53, str. 54. Thoma Archidiaconus, o.c., str. 332. U Lučićevu pismu Valeriju Ponteu od 3. travnja 1673 (kod V. Brunellia pogrešno 3. agosto 1673), koje B. Poparić nije u cijelosti objavio, nalazi se sljedeći odlomak vezan uz kardinala Grgura de Crescenzo: „Quanto alli fratelli Crescenzi sappia che il sig. marchese Marcello, avendo veduto quello avevo scritto nelle note alla Vita di S. Giovanni del cardinale Gregorio Crescenzo, mi vene trovare a casa ... e con tale occasione mi diede notizia del testamento del predetto cardinale, come vedrà ch'io ho notato nelle note all' Archidiacono a.c. 471 col.1.” (Pismo br. 99. Korespondencija I. Lučić - V. Ponte).

131 Vita, str. 55.

132 Vita, str. 57-62. Nakon naslova „Exemplum Hymn. et Antiphon. antiq. et correct.” tekst počinje sa „Ad Vesperas Antiphona. - Correct. - Antiq.”

133 U rukopisu R 6608 Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu nalazi se na fol. 2, 3, 4, 7 i 8 nekoliko stihova kojih nema u tiskanom tekstu.

134 Vita, str. 55.

Trogira da se u sadašnjim potrebama utječu sv. Ivanu kao zaštitniku. Pritom Lučić ponavlja riječi Crkve:

„Tu qui Deum clare vides

Et cum coeli cantu rides

Foelix nunc in gloria.

Ante Thronum Iesu Christi

Vt pro nobis promisisti

Dona patrocinium

SANCTE IOANNES” .¹³⁵

Lučić je po izlasku iz tiska „Vita B. Ioannis confessoris episcopis Traguriensis et eius miracula” 1657. primjerke svoga prvog tiskanog djela poslao brojnim prijateljima i ustanovama. Više primjeraka poslao je dr. Luki Cassiu i arhiđakonu Valeriju Ponteu u Zadar da ih podijeli prijateljima. Želio je vidjeti rezultat njegova truda, ali, što je vrlo važno za Lučićev postupak, iskreno je želio čuti njihovo mišljenje i posebno mišljenje Valerija Pontea.¹³⁶

135 *Vita*, str. 56.

136 Pismo I. Lučića Valeriju Ponteu, 5. svibnja 1658, B. POPARIĆ, *Pisma Ivana Lučića Trogliranina*, str. 311. „Dal Sr. Dr. Luca Cassio le saranno state rese le mie con le copie della vita di S. Giovanni, da distribuirsi alli amici, et con l'istessa occasione inviai al Sr. Dr. Difnico quello vedranno delle mie fatiche; m'attendo sincero il loro senso et il suo in particolare.”

Uz Lučićev vlastiti primjerak *Vita B. Ioannis confessoris ep. Traguriensis et eius miracula*, Naučna biblioteka u Zadru, Mss. 766, nalazi se Lučićevom rukom napisan popis osoba kojima je podijelio ovu knjigu. Pod naslovom „Vite de S. Giouanni distribuite” slijede ova imena: Fran(ces)co Orsino, n.º 6, Dr V. Mani lig., Dr Holstenio lig., Lib(reria) Vaticana, Libreria S. Augustini, Libreria Chiesa noua lig., Libreria Barberini; - Benedetto Melino, lig. - Cosmo dell'Arena, lig., - Gio. Bat. Nere, - Vescouo d'Arbe, Vescouo de Veglia, Vescouo de Corzola, Vescouo de Cataro, Vescouo de Bergamo, - Abbate Gradi, - Paulo Gozzi, - Arciprete S. Girolamo et uno per Paulo Andreis, - Dr Girolamo Pastritio, - Pandolfo da Rimini, - Mr Tebei, leg., - Gio. Batista Locatelli, - Pre. Hettore Celio, - Colle(gio) de Propaganda, - Gio. Castrioti, - Rosco da Spalato, - Collegio Neofiti, - Matio Gaudentio, - Gio. Cupareo, - Michiel Smiglianouich.

Zara: Arciprette Ponte, Dr Michiel Ventura, Dr Soppe, Dr Grisogono, Dr Gliubauaz, Dr Bartolazzi, Dr Vitassouich; Sibenico: Dr Difnico, Zorzi Papali, Carlo Veranzio, (Gio.) Bat(ista) Zauoreo; Venetia: Dr Maruli, S. Giorgio Magior, Fran(ces)co Andreis, Gio. Fran(ces)co Loredan, Gio. Bat(ista) Donado, Mr Vescouo Difnico; Padoua: Dr Marco Marchiani, Veglia: Vicenza: C. Claudio Tiene; Spalato: Gir(olamo) Cindri. Gir(olamo) Luccari, Dr Gaudentio Arch(idiacono) Dr Tomasso Vic., Dr Dumaneo, Dr Cauagnini, Dr Val(eri)o Mazzarello; Brazza: Arciprette Simon Cerineo; Traù: ? dodici Canonici - n.º 12, Dr G. Tamburin, D. Antonio Bergnioto Preti. D. Vic. Pauich, D. Giovanni Grusilaz (?), D. Vic. Hreglin, D. Marin Baselli; Nobili: Dr Domenico Andreis, Balduin A(ndreis), Gio. Bufalis, Vic. o Casotti, Dr Cippico, Nicolo Cippico, Nicolo Vitturi; Citta(dini): Dr Andreis, Dr Stafileo, Francesco Dragazzo, Gio. Ant. o Palladin; Mr ... uginio uescouo di Veglia, Sr. Marchese Crescentio, Dr Pastritio, Pre Toco, Padre Luceari, Padre Balachi de Lopud, c. Benigno del' Oddi, Baudran secretario del Card. Antonio Barberino Francese, D. Camillo Tudini, Filippo Corli, D. Giulio di S. Potentiani, Abbate D. Marco Marchiani, ligato, D. Simone Casiotti, Canonico Drago da Cattaro, ligato, L'Ec. Dr Pietro Basadonna Ambasiato, Padre fra Giovanni Braenouich ... a Deruanta in Bosna, Fr. Francesco Soymirouich Archiuescouo d'Ocrid, Mr. Corsi, Mr. Giorgi Vescouo di Bressa, Dr Lelio Orsino, Mr Casale, Card(inale) Ottobono, Mr. di Corzola.

Iz navedenog popisa osoba vidi se da je Lučić imao brojne prijatelje i znance s kojima je bio usko povezan. Među njima su ugledni znanstvenici Rima i Italije, ali i poznate osobe iz domovine.

Lučić je s pravom očekivao da mu prijatelji reknu svoje mišljenje, jer je njegov pristup izdavanju života sv. Ivana bio nov. On se uključio u modernu metodu kritičkog pristupa izvorima posebno hagiografskim djelima. Nju su primijenili izdavači *Acta Sanctorum* J. Bolland i G. Henschenius. Taj se pristup odrazio u pisanju povijesti uopće, a Lučić se već ovim djelom može pribrojiti prvim eruditima povjesničarima svoga doba. Prvi svezak *Acta Sanctorum* objavljen je 1643, a drugi 1648, dok su iduća tri sveska izišla 1658. godine. Lučićevo djelo koje je objavljeno 1657. bilo je priređeno nekoliko godina ranije, a pripreme su počele vrlo rano 1634, kad je Lučić po drugi puta bio u Rimu.¹³⁷ Nije isključeno da je tada imao prilike upoznati se s djelima E. Rosweyda (1569-1629), koji je postavio temelje za *Acta Sanctorum* izdanjem *Fasti Sanctorum quorum vitae in belgicis bibliothecis manuscriptae* (Antwerpen, 1607), te djelima *Martyrologium Romanum...* (Antwerpen, 1613) i *Vitae Patrum* (Antwerpen, 1616). K tome treba pribrojiti djela rimskih erudita i Lučićev osobni kontakt s mnogim rimskim učenjacima, posebno oratorijancima, te Lukom Holsteniusom i Leom Alatusom. Dakako da je od presudnog utjecaja bilo Lučićevo poznanstvo s Ferdinandom Ughelium.

Ne samo prikupljanje i donošenje raznih vrsta izvora i njihova cjelovitost već prije svega kritika izvora bila je temelj nove metode. Poput autora *Acta Sanctorum* Lučić je izradio svoje *Notae*, koje u svemu naliče na čuvene bolandističke preliminarne studije uz živote svetaca, nazvane „commentarius praeivus“. Lučićev povijesni komentar uz *Život* ima sve osnovne karakteristike moderne kritičke historiografije u njezinim začecima. Lučić se obazire na povijesni kontekst, na kronološka, paleografska, sfragistička i topografska pitanja, usporedbu izvora, njihovu tradiciju i vrstu. Lučić hrabro ulazi u neka sporna pitanja ustaljena u dotadašnjim prikazima, ali i ostavlja otvorenim neke probleme, katkada zbog nedostatka izvornih podataka, a katkada iz opreznosti da ne povrijedi nekoga ili izazove nepotrebnu polemiku.

Poznato je da se Lučić susreo u Rimu sa suradnikom J. Bolland, učenjakom izvanrednoga kritičkog duha i čuvenim suosnivačem *Acta Sanctorum* Godfridom Henschenom - Hencheniusom (1601-1681).¹³⁸ Na poziv pape Aleksandra VII. Henchenius je, odaslan od J. Bolland, došao u Rim 1660. zajedno s mladim suradnikom Danielom Van Papebroeckom - Papebrochiusom. Svrha im je bila prikupiti daljnje dokumente i rukopise za izdanje sljedećih svezaka *Acta Sanctorum*. Stupili su u kontakt s Lučićevim prijateljima Lukom Holsteniusom i Leom Alatusom. Koristili su rukopise Vatikanske

¹³⁷ Lučićevo zanimanje za *Život* može se datirati njegovim angažmanom kao operarija trogirске katedrale i čuvara groba sv. Ivana, a već i prijepisom *Života* u obiteljskom zborniku „Vrtal“. Precizna godina skupljanja grade o sv. Ivanu Trogirskom može se odrediti bilješkom u Lučićevu rukopisu grade za *Život*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, R 6608, fol. 72, gdje navodi: „Exemplum Epigramatum traditorum mihi Joanni Lucio Rome ad admodum R. do. P. Fran. co Vrsino Fratrem Ecell. mo. Ducis Brachiani, MDCXXXIII.“ Već citirani podatak iz Lučićeva pisma Valeriju Ponteu od 3. XI. 1651. govori o tome da je na tiskani tekst stavljao brojeve za „note che hora vado diversificando“. Tu Lučić obećava V. Ponteu da će mu poslati primjerke „con le note, che bisognerà diversificarle in più luochi et perfetionarle doppo quest'altra“ (B. POPARIĆ, o.c., str. 301). Vidi se da je Lučić u pripremanju kritičkog izdanja već pristupio izradi teksta za *Notae historicae*.

¹³⁸ O *Acta Sanctorum*, Jeanu Bollandu-Bollandusu (1596 - 1665) i Godefroidu Henskenu - Henscheniusu (1601-1681), te Danielu Van Papebroeku - Papebrochiusu (1628-1714) vidi: René AIGRAIN, *L'Hagiographie, ses sources, ses méthodes, son histoire*, Paris, 1953, str. 329-338; Daniele FARLATI, *Illyricum Sacrum*, vol. I, Venetiis, 1751, str. 419. *Notae in vitam s. Domnii*, bilješka a).

biblioteke, Biblioteke Vallicelliane - oratorijanaca, Biblioteke kraljice Kristine Švedske, Biblioteke Barberini i druge, dakle sve one kojima se Lučić redovito služio od svog dolaska u Rim.¹³⁹ U tom ambijentu Lučić se upoznao sa G. Henscheniusom. Tom prilikom darovao mu je rukopis s tekstom „Acta S. Domnii”. Sam G. Henschenius je o tome napisao: „Hoc totum officium ecclesiasticum nobis Romae donavit Vir Cl(arissimus) et eruditissimus D. Joannes Lucius; ex quo vitam S. Domnii per lectiones ad Matutinum recitari solitas divisim damus.”¹⁴⁰

Iz ovog citata razabire se da je Henschenius imao visoko mišljenje o Lučiću i da je Lučić za Henschenieva boravka u Rimu, dvije godine nakon izlaska *Života*, uživao glas uglednog znanstvenika. Sud G. Henscheniusa važan je ne samo za Lučićev lik već općenito, napose za Lučićevo kritičko izdanje *Života*, koje je G. Henschenius, čuveni hagiograf, mogao najbolje stručno ocijeniti.

Lučićevo prvo tiskano djelo predstavlja prekretnicu u hrvatskoj historiografiji. Kao što se djela bolandista u povijesti historiografije smatraju „prvim primjerima kritičke

139 Opširan opis boravka u Rimu G. Henscheniusa i D. Papebrochiusa nalazi se u *Acta Sanctorum, Martius*, tomus I, Antverpiae, 1668, ³ 1865, Praefatio, caput. XIII-XVIII. Tu se nalaze podaci o znanstvenicima s kojima su se susretali G. Henschenius i D. Papebrochius te podaci o bibliotekama u kojima su radili i prikupljali podatke o rukopisima za *Acta Sanctorum*.

Poziv da dođu u Rim uputio im je papa Aleksandar VII, koji je bio u bliskim odnosima sa Stjepanom Gradićem i Lukom Holsteniusom, zaslužnima također za dolazak kraljice Kristine Švedske u Rim. Za vrijeme dolaska „bolandista” u Rim, prefekt Vatikanske biblioteke Luka Holstenius bio je na umoru, pa u opisu svog boravka oni pišu i o tome.

140 *Acta Sanctorum, Aprills*, Tomus II, Antverpiae, 1675, str. 7. Podatak o primljenom rukopisu sa *Životom sv. Dujma* od Ivana Lučića prethodi kao „commentarius praevius” uz tekst: „De Sanctis martyribus Dalmatis Dominio, seu Dominione Episc. Salonitano, Anastasio, Mauro, Asterio, Settimo, Sulpiciano, Thelio, Antiochiano, Pauliano, Caiano, et aliis multis item Domnionem seu Domnio cubiculario et Dalmata.” U prethodnim notama više se puta citira Lučić („asserit Joannes Lucius in erudito de Regno Dalmatae et Croatiae commentario lib. 1. cap. 6”) i njegovo izdanje *Historije Tome Arhidakona*. Prije samog teksta stoji: „Vita S. Domnii Episcopi ab Adamo Parisiensi seculo XI illustrata, et ex Breviario Spalatensi a Joanne Lucio communicata.” U bilješkama („Annotata”) uz tekst opet se citira Lučićevo djelo *De Regno* i njegovo izdanje Tome Arhidakona. Tako i uz poglavlje „Hist(oria) translationis” i unutar poglavlja „Analecta”. Tu se na str. 9 opširno citira iz Lučićeva *De Regno*, posebno o Trpimirovoj darovnici, i odlomke iz Tome Arhidakona o vremenu nadbiskupa Lovre i Bernarda a u vezi sa štovanjem sv. Dujma.

Dolazak „bolandista” u Rim bio je velik događaj koji se dugo očekivao. Mnogi znanstvenici osobno su ih dočekali i u raznim prilikama kontaktirali s čuvenim G. Henscheniusom i D. Papebrochiusom, koji su kao suradnici Joannesa Bollandusa uživali velik ugled među rimskim eruditima. Za njihov dolazak posebno se založio kardinal Franjo Barberini, koji im je stavio na raspolaganje svoju biblioteku. Rukopise su im dali na raspolaganje i oratorijanci na čelu sa F. Marchesiem, čija je Bibliotheca Vallicelliana obilovala rukopisima s životima svetaca, jer su Cesare Baronius i njegovi suradnici i nastavljači prikupili mnogo grade za svoje „Annales ecclesiastici” i „Martyrologium Romanum”. Mnogi su Henscheniusu i Papebrochiusu dali na uvid vlastite biblioteke, npr. Joannes Mari, Josephus a Costa i napose Ferdinandus UGHELIUS, autor djela *Italla Sacra*, s kojim je Lučić surađivao. Lučić kao suradnik i prijatelj Holsteniusa, Ughelia i oratorijanaca mogao se lako susresti s „bolandistima” i poput drugih erudita grada Rima pokazati im rukopise koji su ih mogli zanimati. Tako je došlo do toga da je Lučić darovao bolandistima *Život sv. Dujma*.

U *Acta Sanctorum, Aprills*, tomus 2. objavljen je na str. 8-9 tekst *Historia Translationis* i to „Ex codice pergameno Ecclesiae Spalatensis S. Domnii, exarata extracta a Luca Gaudentio, dictae Ecclesiae Archidiacono.” Luka Gaudentio - Radovčić bio je suvremenik i prijatelj Ivana Lučića. Nije isključeno da je kratak tekst Luke Gaudencija-Radovčića G. Henscheniusu također izručio Lučić. (O Luki Gaudenciju - Radovčiću usp. S. GLUBICH, *Dizionario*, str. 139; Ivan OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb, 1975, str. 187-188.)

metode primijenjene na izvore",¹⁴¹ tako se i Lučićevo djelo „Vita B. Ioannis confessoris episcopis Traguriensis" nalazi na početku znanstvene kritičke historiografije u Hrvata.

ZUSAMMENFASSUNG

Miroslav Kurelac

„VITA B. IOANNIS CONFESSORIS EPISCOPI TRAGURIENSIS ET EIUS MIRACULA" VON IVAN LUČIĆ - LUCIUS MIT SEINEN „NOTAE AD VITAM".

Der kroatische Historiker Ivan Lučić - Lucius (Trogir 1604 - Rom 1679), Verfasser der ersten wissenschaftlich begründeten Geschichte Kroatiens: „De regno Dalmatiae et Croatiae" (Amsterdam 1666.) - hat im Jahre 1657. eine kritische Herausgabe der Biographie des Seligen Johannes von Trogir in Rom veröffentlicht: „Vita B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis et eius miracula". Nach dem Vorbild der damaligen kritischen Herausgaben der Heiligenleben (Surius, Baronius, Rosweyde, Ughellus, Bolandus) veröffentlicht Lučić neben der Biographie (s. 1-21) auch einen kritischen Kommentar unter dem Titel: „Notae historicae ad vitam B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis" (s. 24 - 56). Neben der wissenschaftlichen Analysen und Kommentare, wodurch er die wichtigen Fragen über die Chronologie und über den Verfasser geklärt hat, veröffentlicht Lučić in den „Noten" zahlreiche Dokumente, Inschriften und Chroniken. Am Ende befindet sich der Text des Offiziums zur Ehre des S. Johannes. (s. 57 - 62) Lučić hat mit viel Präzision festgestellt, was anachronistisch und falsch war und mit Hilfe authentischer Dokumente die Vorgänge geklärt. Es handelt sich nämlich um eine sehr komplizierte Zeit mit sehr wenigen glaubenswürdigen Quellen. Viele von diesen Texten stellen erstklassige Quellen dar für die Geschichte vom 10. bis zum 13. Jh. und sind hier zum ersten mal veröffentlicht. Die wichtigste Absicht von Lučić war es, mittels der Dokumente, Inschriften und Chroniken die Glaubenswürdigkeit und die historische Authentizität des Werkes „Das Leben des S. Johannes von Trogir" festzustellen. Damit hat dieses hagiographische Werk den festen wissenschaftlichen Grund bekommen.

Als Grundtext für seine Ausgabe hat Lučić die lateinische Redaktion der Biographie des S. Johannes von Trogir genommen. Diese Redaktion stammt aus dem Anfang des 16. Jh-s und wurde durch Ivan Statilić (Ioannes Statilius) verfasst. Lučić hat festgestellt, dass der erste Teil des Textes, d.h. die Biographie selbst des S. Johannes, von seiner Ankunft nach Trogir um Jahr 1062 bis zum Tode um Jahr 1111, von einem anonymen Autor im Jahr 1150 verfasst wurde, den zweiten Teil aber, d.h. „Miracula", hat der Archidiakon und spätere Bischof von Trogir Treguan (1206. - 1254.) niedergeschrieben. Von Treguan hat „Das Leben" die ganze endgültige Redaktion bekommen. In seinen Kommentaren versucht Lučić die gesamten historischen Verhältnisse zur Zeit der Ankunft des S. Johannes nach Dalmatien und Trogir darzustellen und zu erläutern. Der Legende nach wurde der S. Johannes im Jahre 1064. vom Volke und von den Priestern

141 Eduard FUETER. Storia della storiografia moderna (traduzione di Altiero Spinelli), Milano-Napoli, 1970, str. 417.

zum Bischof gewählt. Lučić weist auf die komplizierte politische Lage hin (Normannen, Byzanz, Venedig, kroatische Könige) aber auch auf die innere Krise, auf die Auseinandersetzungen unter den Bürgern und auf den Parteienkampf. Die Kämpfe in Kroatien, Dalmatien und Trogir jener Zeit haben auch einen innenkirchlichen Charakter eingenommen, es gab Vertreter und Gegner der kirchlichen Reform. In diesen unruhigen Zeiten tritt Johannes von Trogir als ein Friedensstifter auf. Römischer Herkunft, mit Unrecht als Mitglied der adeligen Familie Orsini betrachtet, Benediktiner - Kamaldul aus dem Kloster von Osor, ein Asket, enger Mitarbeiter des Splitter Bischofs Lovro (1059. - 1099.), wirkt der S. Johannes mit viel Erfolg für den Frieden in der Kirche. Neben dem Bischof Lovro war er einer der Pfeiler der kirchlichen Reform in Kroatien und in den Städten Dalmatiens, nach dem Geist der Päpste Alexander II. (1061. - 1073.) und Gregorius VII. (1073. - 1085.)

In seinem Kommentar der Legende hat Lučić besonders den politischen und staatsmännischen Einsatz des S. Johannes zur Zeit der Machtübernahme des Königs Koloman in Kroatien und Dalmatien hervorgehoben. In diesem Sinne veröffentlichte Lučić eine Reihe der historischen Quellen, von der Inschrift auf dem Klosterturm der Marienkirche in Zadar aus dem Jahre 1105 bis zum berühmten Privileg, das der Stadt von Trogir im Jahre 1107/8 erteilt wurde.

Wegen seiner erfolgreichen Vermittlung beim König Koloman während der Umlagerung von Zadar wurde der S. Johannes „Pacis conciliator“ genannt. Zu einem weiteren Verdienst von Johannes von Trogir zählt Lučić die Tatsache, dass Koloman der Kirche ihre Rechte gesichert hat und dass der Name des Kaisers von Byzanz in der Liturgie durch die Namen des Papstes und des Königs Koloman ersetzt wurde. Damit wurde die grosse kirchlich-politische Wende vollgezogen. „Eliminatio Imperatoris Orientalis nomine“ bedeutet nämlich den endgültigen Sieg der Reform in Kroatien und in den Städten Dalmatiens ebenso wie die westliche Orientierung im politischen und im kirchlichen Bereich, mit Unterstützung des Papstes und der kroatisch-ungarischen Könige.

Ausgesprochen antivenetianische Haltung, die im „Leben des Seligen Johannes von Trogir“ zum Ausdruck kommt, besonders bei der „Miracula“, schreibt Lučić dem Autor Bischof Treguan zu. Die Schändung des Leichnams des S. Johannes durch die venetianische Soldaten und die Beraubung seines Arms, der nach Venedig gebracht wurde, hat Lučić als ein Verbrechen gegen den Willen des Doges betrachtet, aber diese Schändung des grössten Heiligtums der Stadt wurde durch die Pest und durch den Schiffbruch der venetianischen Flotte bestraft. Himmlischer, übernatürlicher Eingriff des patrons von Trogir kommt bei der Rückkehr des Arms zum Ausdruck. Die Engel, begleitet von einem Stern, bringen den Arm zurück, was Lučić besonders betont und damit das Wappen und den Siegel der Stadt erläutert. Aus politischer Sicht versucht Lučić die Integrität und die Autonomie der Stadt zu betonen. Den Bürgern stehen die natürlichen und die übernatürlichen Mittel zur Verfügung, um ihre Rechte zu sichern. Darum beschreibt Lučić in seinen Kommentaren die Verehrung des Seligen und lädt die anderen Städte Dalmatiens sich der Stadt von Trogir anzuschliessen.

In seiner Ausgabe des „Lebens des Seligen Johannes von Trogir“ hat Lučić die moderne und kritische Methode in der Untersuchung der historischen Quellen, besonders was

die Hagiographie betrifft, angewendet. Ähnlich wie die Autoren von „Acta Sanctorum“ (J. Bolland, G. Henschenius), sogar noch vor ihnen, hat Lučić seine „Notae historicae“ ausgearbeitet. Diese „Notae“ sind den berühmten bolandistischen kritischen Studien ähnlich, welche als „commentarius praevius“ vorkommen. Bei den Kommentaren von Lučić finden wir alle Charakteristiken der modernen kritischen Historiographie. Lučić betrachtet die historischen Zusammenhänge, Chronologie, Paleographie, Diplomatik, die Fragen über die Siegelkunde und Topographie als Bestandteile der Historiographie. Er untersucht die Quellen und fragt nach ihrer Authentizität. Sein erstes gedrucktes Werk: „Vita B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis“ stellt eine Wende in der kroatischen Historiographie dar und ist am Anfang der wissenschaftlichen Historiographie bei den Kroaten, besonders was die Kirchengeschichte betrifft.

(übers. J. TOMLJENOVIC)